Tîroj

Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî

Sal: 9 Hejmar: 50 • Gulan - Pûşper (Mayıs - Haziran) 2011 • 5 TL

www.arsivakurdi.org

TÜYAP Diyarbakır

Tüyap Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş.
Tüyap Fairs and Exhibitions Organization Inc.
www.tuyap.com.tr

TÜRKİYE YAYINCILAR BİRLİĞİ

Yazının Kadim Coğrafyasına Yolculuk...

Journey to the Ancient Land of Letters

Rêwîtiya Nivîsê ya Ber bi Erdnîgariya Qedîm ve

رحلة إلى الجغرافيا القديمة للكتابة ...

DİYARBAKIR / Amed / ديار بكر

2. KİTAP FUARI

BOOK FAIR

PÊŞANGEHA PIRTÛKAN A 2'MÎN

المعرض الثاني للكتب

17-22 Mayıs/May/Gulan/مايو 2011

www.diyarbakirkitapfuari.com

KOSGEB NTV DEDEMAN ufi

TÜYAP DİYARBAKIR

TÜYAP DİYARBAKIR FUAR VE KONGRE MERKEZİ
TÜYAP DIYARBAKIR FAIR AND CONGRESS CENTER
"Ortadoğu'da Yükselen Güç"
"The Rising Power in the Middle East"

BU FUAR 5174 SAYILI KANUN GEREĞİNCE TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ (TOBB) İZNİ İLE DÜZENLENMEKTEDİR.
THIS FAIR IS HELD UPON THE AUTHORIZATION OF THE UNION OF CHAMBERS AND COMMODITY EXCHANGES OF TURKEY, IN ACCORDANCE WITH LAW NUMBER 5174.

www.sirtyakuri.org

1 Gulan - *1 Mayıs* 2
Mazxane - *Hüsamettin Bahçe* 4
Helîm Yûsiv: Piştî salên 90'î qada wêjeyî çêbû – Kürt edebi alanı *90'lardan sonra oluştu* 10
Demokratik siyaset için güçbirliği – *Hevkariya ji bo siyaseta demokratîk - Ferda Çetin* 13
Berhemdarên Klasîka Kurdî-3: *Melayê Batê (1417-1491)* 16
Berdevkê Mezlûmê Herdemî Pîr Sultan - *Her dönemin mazlum temsilcisi Pir Sultan - Dr. Ömer Uluçay* 17
Ayşe Kudat ve Rojda ile bir mutfak sohbeti - *Digel Ayşe Kudat û Rojda sohbetek li ser xwarinên kurdî - Sevda Karaca* 20
Îtîraf - *Murat Özyaşar* 24
Ber bi Erciyesê ve – *Erciyes'e doğru – Tonguç Ok* 26
Oyunaltı – Binlîstik - Cuma Boynukara 28
Fûarên Pirtûkan - *Kitap Fuarları - Ronî War* 31
Romana Grîbçevaya kurd – *Kürt Gribçeva'nın romanı - Lokman Polat* 32
Şairin dağla imtihanı! – *Ezmûna helbestvan a bi çiyê re - Serpil İlgün* 34
'17. Yıldız', Kürtler ve Aleviler – *'Sedsala 17'an', Kurd û Elewî - Mehmet Bayrak* 37
Fethulah Hareketi Türk-İslam projesidir – *Tevgera Fethulah Projeya Tirk-Îslamê ye - Faik Bulut* 41
Kürt sorunu üzerinden reyting devşirmek – *Bi ser pirsgirêka kurd re bi destxistina reytîngê - Ali Akın* 45
Edîb Polat: Min wekî deynê stûyê xwe bûyerên wê demê anîn ziman 47
Kürtler 'kötü müzik' yapmak zorunda mı?! – *Ma Kurd mecbûr in 'muzîkek xirab' çêbikin?! - İ. Halil Baran* 50
Rokurteke Payîzê – *Kısa bir sonbahar günü - Çidem BARAN* 55
Mezopotamya'da Kürt uygarlığının izleri – *Li Mezopotamyayê şopên şaristaniya kurdan - Ragıp Zarakolu* 59
Yağmurda TÜSİAD – *TÛSÎAD'ê di bin baranê de - Barış Avşar* 62
Heyla Wayê - Evdalê Zeynikê - *Dawud Rêbiwar* 65
Belgefîlmekî dîroka nêz: Rewşen – *Yakın Tarih belgeseli: Rewşen - Fehîm Işik* 66
Perperokên Nemir yên Jovan Horî – *Jovan Horî'nin ölümsüz kelebekleri – Fewzî Bîlge* 68
Xaçepirs - *Bulmaca - Dawud Rêbiwar* 72
Helbest - Şiir: Ahmed Arif, Ali Aydın Çiçek, Gulîstan Baran, Kenanê Nado, Mihemed Avşar, Reyhan Sarhan, Yusuf Dere
Karikatürler: *Halil İncesu*
Kapak Tasarım: *Özcan Yaman*

TÎROJ

Sal: 9 Hejmar: 50 / Gulan - Pûşper 2011 Yıl: 9 Sayı: 50 / Mayıs - Haziran 2011
Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi
Li Ser Navê Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. adına
Xwedî: Songül Özkan Sahibi: Songül Özkan
Berpirsê Nivîseran: Bülent Ulus Yazıişleri Müdürü: Bülent Ulus

Navnîşan (Adres) Tarlabaşı Bulvarı, Kamerhatun Mahallesi, Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul Telefon 0212 255 25 46 Faks 0212 255 25 87
Nûneriya Diyarbekir / Diyarbakır Temsilciliği: İstasyon Caddesi Özlem Apt. No: 16 Kat: 2 D: 9 Yayın Türü: Yerel Süreli
web: www.tiroj.net • e-mail:tirojdergisi@gmail.com, Çapxane / Baskı: Ezgi Matbaacılık Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 14 Çobançeşme / Yenibosna-İSTANBUL
Telefon 0212 452 2 02 Abone Koşulları: 6 sayı: 25 TL. 12 sayı: 50 TL.
Posta Çeki Hesabı: Songül Özkan, 666 748/Sirkeci–İstanbul • Banka Hesabı: Songül Özkan, İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0174908

www.arsivakurdi.org

YEKÎTÎ TÊKOŞÎN PIŞTGIRÎ

BİRLİK MÜCADELE DAYANIŞMA

1 mayıs

www.arsivkurdi.org

1 GULAN

Ya ji rojan bo roja me ma, zilm û zordarî û xwîn e
Lêbelê ev wiha naçe, kedxwarî berdewam nake
Jiyanek nip û nû wê bê, li bal me li hemû deran

1 Gulan 1 Gulan cejna karker û xebatkaran
Cejna gelên pêş ve diçin, di riya şoreşa mezin de

Rojek nû ew ê derkeve, di ser çiyan û baniyan de
Jiyanek bextewar wê bê, bi şer û têkoşîna me
Rojên xweş ên welatê min, eseh di roja bê de ye

1 Gulan 1 Gulan cejna karker û xebatkaran
Cejna gelên pêş ve diçin, di riya şoreşa mezin de

Destûrê nedin mirovan, bo ku nexapin bêdeng nemînin
Ji bona doza heqê xwe, girseyan agahdar bikin
Rojên xweş û ronahî di destê me de ye

1 Gulan 1 Gulan cejna karker û xebatkaran
Cejna gelên pêş ve diçin, di riya şoreşa mezin de

Dengê gur ê milletên dinê erd û esmanan dihejîne
Gurmista gelan a bi nasir wekî bolyazan şefq dide
Pêla mezin a şoreşê çar aliyê dinê radipêçe

Roj wê bê, roj wê bê, zilimkar wê tunebin biçin
Di riya şoreşa mezin de, wek xwelî wê ber bayê biçin

Gotin: Sarper Özsan
Wergera ji tirkî: Dawud Rêbiwar

www.arsivakurdi.org

'İstediğin kadar uzak dur, kentin varoşlarında yoksulluk vardır'

MAZXANA

Röportaj: CUMHUR DAŞ

'İnsanlığın başına gelmiş ve gelecek olan en büyük felaket yoksulluktur.'
Yaşar Kemal

Sarmaşık Yoksullukla Mücadele ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği, fotoğraf sanatçısı Hüsamettin Bahçe'nin çektiği 50 kareyi geçtiğimiz Mart ayında *Mazxana* ismiyle Diyarbakır'da sergiledi. Diyarbakır'ın yoksul mahallelerindeki yaşantıyı çarpıcı bir şekilde yansıtan çalışmaya birçok aydın, yazar, sanatçı ve siyasetçi de fotoğraf altı yazılarıyla katkıda bulundu. Fotoğraflar ayrıca albüm ve kartpostal olarak da basıldı.

Sergiye fotoğraf altı yazısıyla katkı sunan Şeyhmus Diken '*Mazxana*' ismini şöyle anlatıyor: *Kadim Dîyarbekir'in bazalt taşlı evlerinden biri. Orta yerde koca bir havş (avlu). Kapıları havşa bakan onlarca oda. Her odada yaşayan bir aile. Koca evin tuvalet, mutfak ve çeşmesi ortak. Günün her saatinde salkım saçak renk cümbüşü çamaşırlar avlunun her yanından sarkıyor. Çocuklar ve kadınlar; kokular, kavgalar, çığlıklar, dostluklar birbirine karışır vaziyette. Şehrin en eski mahallelerinden biri Gâvur Mahallesi'nde yaşayan Ermeniler "Metz Xana", Kürtler "Mezin Xana" demişler. Sonra şehri kadimin lügatine ortak ad olmuş Mazxana (Büyük Ev)...*

Hüsamettin Bahçe ile *Mazxana*'dan hareketle, Diyarbakır'daki yoksulluğun sosyo-politik haritası üzerine konuştuk...

- Mazxana çalışmasına nasıl başladınız, sizi buna iten neydi?

Uzun zamandır Diyarbakır'ı fotoğraflıyorum. Burası çok hızlı değişen bir kent. Fotoğrafa başladığımdan beri kentin varoşlarında dolaşıyorum ve fotoğraf çekiyorum. Varoşlarla ilgili bir hikâye anlatma ihtiyacı hissettim. *Mazxana* da böyle başladı. Basında biraz farklı yer aldı. Bir çok yerde *yoksulluğun hikâyesi* olarak yer aldı. Ama ben tek başına yoksulluğun hikâyesini yapmadım.

- Ne anlattınız?

Kentin varoşlarında insanlar ne yapıyor? Hayat nasıl dönüyor? Hangi koşullarda yaşıyorlar? Bunları anlatmak istedim. Çalışmaya başladıktan 6 ay sonra Sarmaşık Derneği'yle görüştüm. Onların da kentin varoşlarını fotoğraflama düşüncesi varmış. İsteklerimiz örtüşünce çalışmanın geri kalan kısmını birlikte ele aldık. İşin içinde yoksullukla mücadele eden Sarmaşık Derneği olunca *Mazxana* 'yoksulluğun hikâyesi' olarak karşılandı. Yoksulluğu ben anlatamam. Ciddi bir iştir bu. Sergide dikkat ettiysen duygu sömürüsü yoktur. İnsan yaşantıları var. Kentin politik havası, insanların sevinçleri, hüzünleri var. Ama tabii ki sen kentin varoşlarda yaşayan insanlarını anlatırsan, istediğin kadar uzak dur, oralarda yoksulluk vardır.

- Şehrin merkezi yerleriyle varoşlar arasında nasıl bir fark gözlemledin?

Uzun süreden beri oradaki insanlarla bir tanışıklığım var. Evlerine girip çıkıyorum, yaşantılarını biliyorum. Burada iki

www.sivilsal.org

www.arsivakurdi.org

farklı kent var gibi. Hançepek, Suriçi, 90'lardan sonra kurulan Gürdoğan, Aziziye mahallelerindeki insanlar ile merkezi yerlerde yaşayanlar arasında çok fark var. Birbirlerinden bihaberler diyebiliriz.

- Diyarbakır Kürt siyasal taleplerinin güçlü bir şekilde sahiplenildiği politik bir kent. Bölgede yaşanan politik atmosferle yoksulluk arasında nasıl bir bağ var?

Örneğin Gürdoğan ile Aziziye mahalleleri göçler sonucunda ortaya çıkan yerler. Sonuçta oralarda yaşayan insanlar politik nedenlerden dolayı kendi köylerinden göç etmek zorunda kaldılar. Dolayısıyla bu mahallelerde yaşanan yoksulluğu politik durumdan ayrı düşünemezsin. Çünkü onun yaşadığı yeri terk etme nedeni politik. Bu insanlar köylerden göç ettiler, kente yerleştiler. Ama beraberlerinde, kendi köy yaşantılarını da taşıdılar. Örneğin mahallelerde çok fazla tandırla karşılaşabiliyorsun. Eskiden bu kadar fazla yoktu. Evde yoğrulan hamur mahalledeki tandırda pişiriliyor.

- Göçten sonra yaşantılar ister istemez farklılaşıyordur...

Örneğin gençler ile büyükleri arasında birçok farklılık var aslında. Düşünsenize, biri köyde doğmuş, köyde yaşamış, tüm anıları köyde kalmış ve yaş ilerledikten sonra kente gelmiş. Çocuklar ise bu kentte doğmuş, onların hikâyesi bu kentte. Dolayısıyla birbirini anlayamama gibi bir durumun kaçınılmaz olduğunu söyleyebiliriz.

- İnsanlar için hayat nasıl devam ediyor, kolaylaşıyor mu yoksa zorlaşıyor mu?

Hayatlar giderek zorlaşıyor. Ben de o sokaklarda doğup büyüdüm. Ama her ne kadar oralarda dolaşsak da o duvarın ardında olup bitenden bihaberiz. Ne zaman bu işe daha derinlemesine baktım, ne zaman insanların evlerine, mutfaklarına girmeye başladım, yoksulluğu o zaman gördüm. Sarmaşık Derneği 2 bin aileye yardım ediyor. Açlık sınırının altında 5 bin aile yaşıyor. Birey değil, aile bunlar. Neredeyse bir ilçe nüfusu. Dolayısıyla yoksulluk azalıyor diyemeyiz. Evet, insanlar için hayat giderek zorlaşıyor.

- Ne yapılması gerek?

Kentteki yoksulluk oranı artıyor. Bu kentin nüfusu 10 yılda 3 kat arttı. Bu insanlar kendi köylerini terk edip geldiler. Geriye doğru nedenleri sorguladığımız zaman ucu ülkenin temel sorunlarından Kürt sorununa, demokrasi sorununa geliyor. Bu sorun çözülürse diğerleri de büyük oranda çözüm yoluna girer.

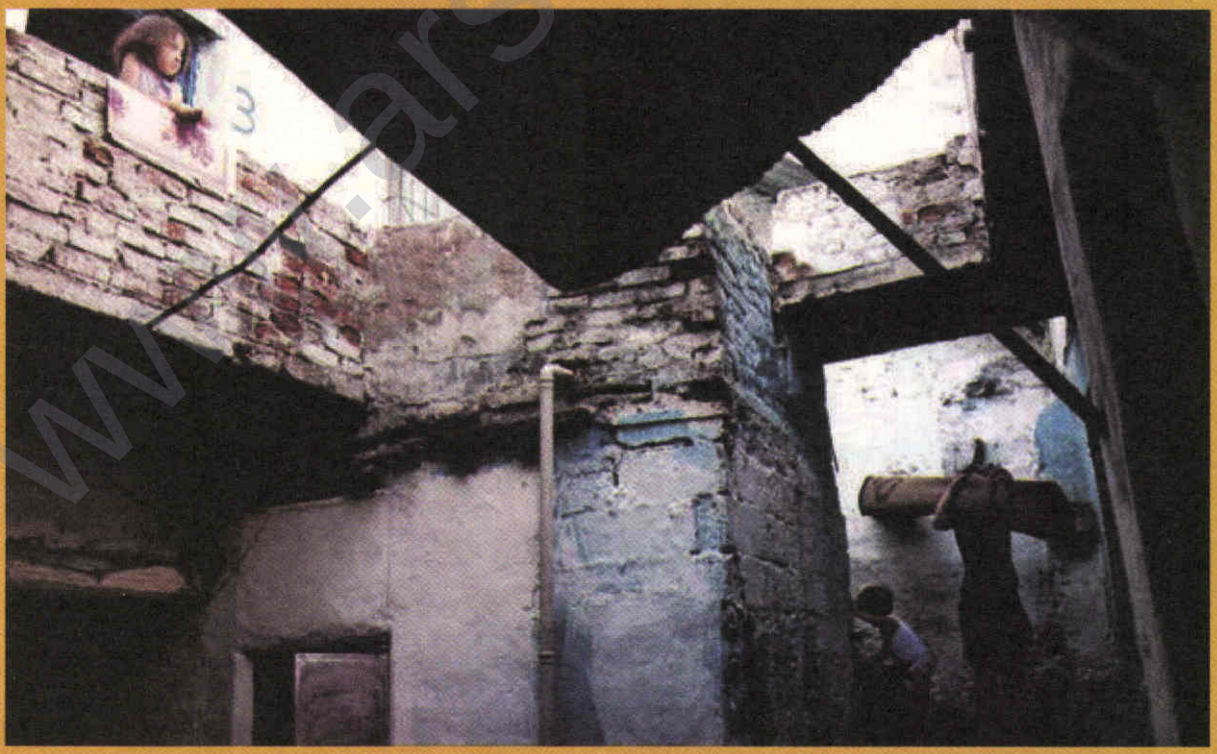

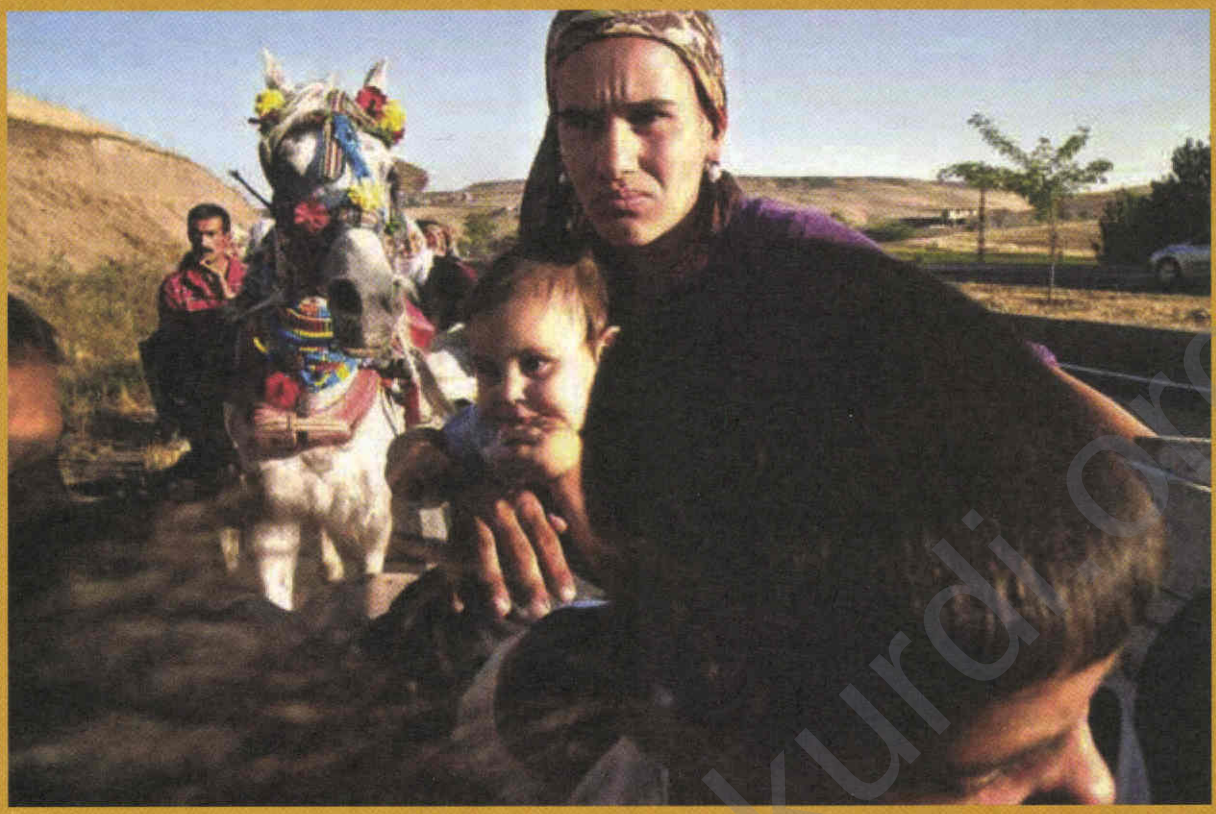

- Mazxana yolculuğu bitti mi?

Bu kentte yaşamaya ve buradaki insan hikâyelerini fotoğraflamaya devam edeceğim. Dolayısıyla *'Mazxana'* benim için tamamlanmış bir çalışma değil. ❋

www.arsivakurdi.org

26 Nisan 2011 Kars:
Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın beğenmediği İnsanlık Anıtı 'Allahü Ekber' nidalarıyla yıkılmaya başlandı!
Büyük şairimiz Ahmed Arif'i yitirişimizin üzerinden 20 yıl geçti; onun, şiirinde "ağlar" dediği insanlık onurumuz, bu vandallığı da hesap dışı bırakmayacaktır elbette!

www.aksivakurdi.org

ONUR DA AĞLAR

Gözlerinin pınarında
Bir bulut,
Boşandı boşanacak
Nerdeyse.
Aklımdan geçenleri
Okuyorsun su gibi.
Dünya gördü
Bizi boğazladılar...

Tutma gözyaşlarını
Onur da ağlar...
Bırak yıkansın gökyüzü,
Lacivert, yeşil, altın
Işıkları günbatının.
İşte şafaktayız gene
Çırılçıplak
Ve mavi.
İşte sanki dağ yeli
Ve işte sanki meltem...

Kimse toz konduramaz
Kesip attığımız tırnağa bile.
Sen en güzel kızısın
Bütün galaksilerin
Bense tözüyüm artık
Akkor tözüyüm
Prometheus'u yakan
Kara sevdanın...

Ne alnımızda bir ayıp
Ne koltuk altında
Saklı haçımız
Biz bu halkı sevdik
Ve bu ülkeyi.
İşte bağışlanmaz
Korkunç suçumuz...

AHMED ARİF

(21 Nisan 1927- 2 Haziran 1991)

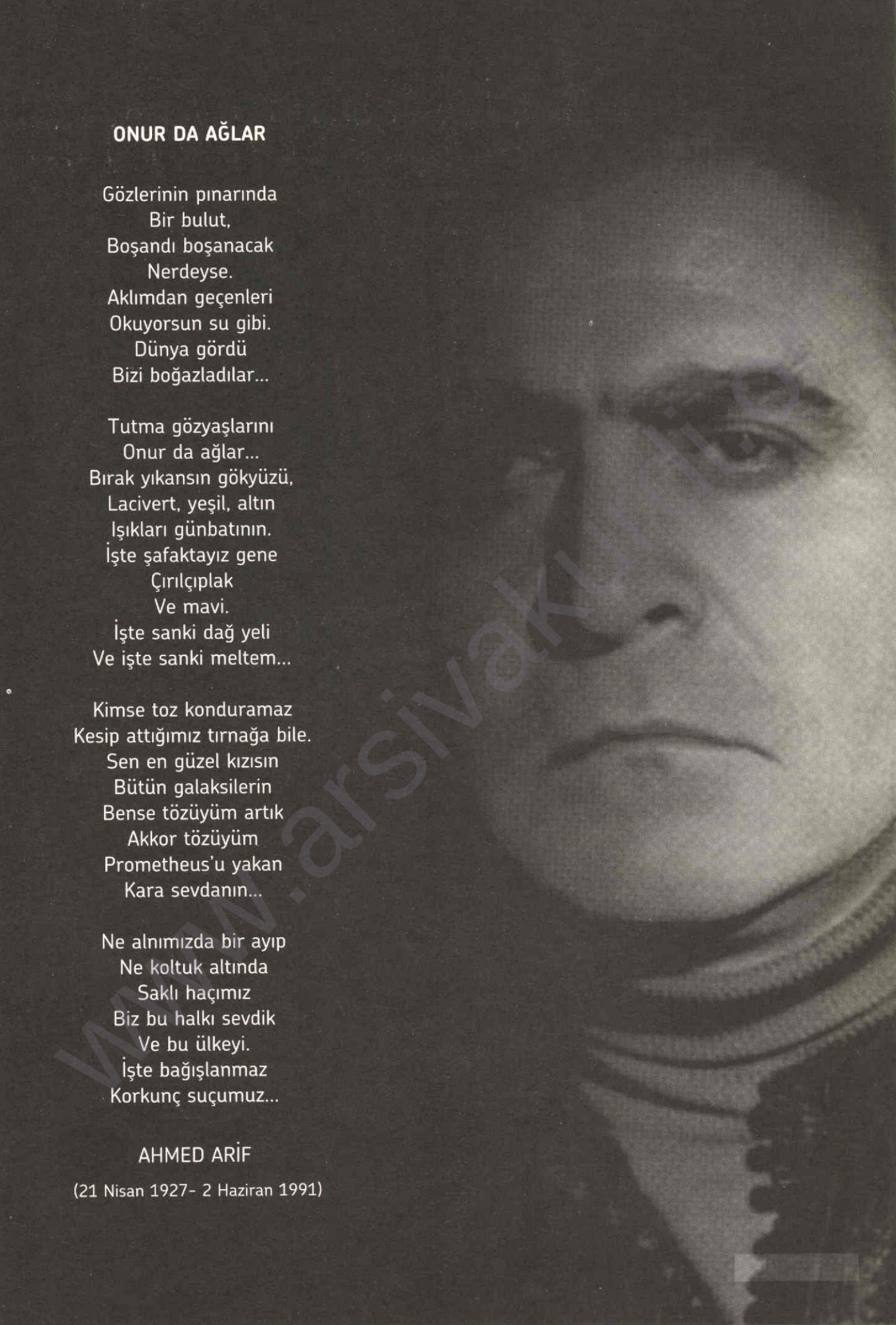

www.arsivakademia

PIŞTÎ SALÊN 90'Î QADA WÊJEYÎ ÇÊBÛ

Amadekirin ji bo çapê: MEHMET AKGUL

Helîm Yûsiv di hevpeyvîna Çandiyarê de digot, "Çawa ku bav û kalên me digotin gîha di bin keviran de namîne, bi taybetî piştî salên 90'î wêjeya kurdî jî şîn û geş dibe, serê xwe bilind dike, ew kevirê zorê û bindestiyê ji ser xwe radike."

Me hevpeyvîna Helîm Yûsiv ya bernama Çandiyarê, ji bo xwendekarên Tîrojê amade kir.

- Helîm Yûsiv çawa dest bi nivîsê kir?

Bi rastî mijûlbûna min bi wêjeya kurdî di zarokatiya min de dest pê kir. Ez nizanim ku çawa bûm nivîskar. Wekî tiştekî bi tesadûf qewimî. Di malbata min de kesekî ku bi wêjeyê re mijûl be an ji kesekî nivîskar tune bû. Lê min xwe dît ku kêfa min bi çîrokan re, romanan re û tişten wiha re tê. Di çûkaniya xwe de ez bi nivîsandina van tiştan re mijûl bûm û hêdî hêdî ev çîrok, ev roman, ev nivîsandin bû bela serê min û bû sedem ku ez pişta xwe bidim welatê xwe û berê xwe bidim xerîbiyê.

- Piştî Serhildana Şêx Seîd ku şikestinek mezin xwar siyasetmedar û rewşenbîrên ji Bakur piranî berê xwe dan Sûriyê, hin çûn Libnanê û ew der ji van kesan re bû wekî stargehek. Piştî demek kin ji van kesan ên wekî Cegerxwîn, Osman Sebrî û Bedirxaniyan dest bi wêjeya kurdî kirin û bi tîpên Latînî wêjeya kurdî nivîsandin. Bê guman wan kesan bandorek li ser wêjeya kurdî ya Sûriyê kir. Tu dikarî çawa vê rewşê binirxînî?

Raste. Di baweriya min de mirov nikare li Sûriyê qala wêjeya kurdî bike bê ku qala rewşa vê wêjeyê li Tirkiyeyê bike. Hin kes dibêjin di warê wêjeyê de bihara kurdan li Sûriyê dest pê kiriye. Ev rast e. Lê ev yek piranî bi destê rewşenbîrên kurdên Bakur bi cih bû. Piştî Serhildana Şêx Saîd nifşê rewşenbîren kurd ên ku berê xwe dan bin xetê bûn damezrînerê wêjeya kurdî ya nûjen. Ne tenê mesela wêjeyê, heya mesala ziman, damezrandina kovara 'Hawar' ya ku li ser destê Celadet Bedirxan, bû destpêka bikaranina Alfabeya Latînî ji bo kurdî an jî Kurmancî. Bi vî awayî her çendî ku li bin xetê bingeha vê wêjeya kurdî ya nûjen hatibe danîn, li ser destê rewşenbîrên kurdên Bakur bûn. Ji ber vê mirov îro qala wêjeyâ kurdî bike bi rastî cîhe vê sînorê di navbera ser xetê û bin xetê de di vê wêjeyê de tune. Ji ber ku gelekî tevlihev bû. Dîroka wêjeya me ya nûjen ji sala 1932'yan heya îro tevlihev bûye. Em ku bala xwe bidin vê, çawa ku rewşenbîren kurdên Bakur li Suriyê derfet dîtin ku bi zimanê kurdî rojname çap bikin, kovara 'Hawar'ê çap bikin, zimanê kurdî bi kar bînin wê demê Fransa li Sûriyê bû. Di sala 1992'yan de piştî rakirina qedexekirina li ser kurdî li Bakur, gelek nivîskarên kurdên Sûriyê berhemên xwe li vir (Tirkiye) çap kirin. Wekî mînak, hemû pirtûkên min yen bi kurdî li Stenbolê û Amedê hatin çapkirin. Ji ber vê yekê mirov çawa qala wêjeya kurdî li Sûriyê bike bê ku mirov qala Celaded Bedirxan, Cegerxwîn, Reşîdê Kurd, Nûreddîn Zaza, Osman Sebrî bikin. Ev hemû ji Bakur derketibûn Binxetê.

- Te bi çîrokê dest bi nivîsê kir. Bi rastî jî taybetmendiyên çîrokên te hene. Çîrokên ku heya roja çîrokên te çap bûn me dixwendin wekî jiyana rojane ya kurda bûn, çîrokên têkoşîna kurdan bûn. Kesên wekî Osman Sebrî, Celadet Bedirxan jî çîrok nivîsandine. Gelek kesên me yên ku dest ji siyasetê berdan û piştre dest bi wêjeyê kirin wan jî çîrok nivîsandin. Bê guman di çîrokên te de jî têkoşîn heye lê di çîrokên te û di romanên te de taybetmendiyên girîng hene. Hûn van taybetmendiyan ji ku digrin?

Di serî de dema ku min dest bi nivîsandinê kir, mijûlbûna min bi nivîsê re tiştekî pir hundirîn bû.

Di çûkaniya min de di hundirê min de agirek hebû û min nizanbû ku ev agir ji ku tê. Mesela nivîsandinê bi hundirê min ve girêdayî bû. Dema ku min çîrok nivîsand ev nivîsandin ji şewata agirê hundirê min re bû wekî çareserî. Nivîsandina min bi vî awayî bû. Ji bo vê min dît ku hêdî hêdî hestên min û şewata hundirê min dema ku dikeve formê çîrok û formê romanê ez bêhtir rehet dibim û bêhtir xwe di nav de dibînim. Tiştê min kir ew bû ku wekî çawa avek ji cihokê ku tu axê ji ber bidî aliyekî ku av biherike ev çûyîna min çîrokê wekî vê cihokê bû min rê li ber hestên xwe vekiribû, hestên min bi vî awayî bû. Mesela kurdan ji ber ku ez yek ji civata kurdan bûm, din nav vê civakê de mezin bûm, min çîroka xwe bi şewata hundirê xwe digot di heman demê de li her derê dibû çîroka şewata her kurdî. Dema ku bingeha wêjeyê çavkaniya wêjeyê ji dil bê û ji êşeke resen be di baweriya min de ew wêje dikare xwe bi rihetî bighîne dilê xwendevan û kesên ku wê wêjeyê dixwîne. Bi vî awayî tu car rojek ji rojan wekî nivîskarekî êşa xwe ji êşa gelê xwe wekî gelê kurd min hev cuda nekiriye. Ew êşa ku kurd her derê pê dêşin êşa min e.

- Di destpêka wêjeya kurdî de gelek kesan nivîsên xwe bi awayêkî diruşme dan ber çavan. Diruşme qîrandin e û gotinên wekî em bindest in, li me îşkence kirin, me lêdan xwar û ... Lê mirov dikare bê diruşme qîrandin bêje. Bi rastî di çîrok û romanên te de yên ku derdikevin pêş ev e. Mirov dikare bê kuştin jî kuştinê terîf bike. Kuştin tiştekî din e û kuştina ku mirov bi rêya hestan din ve bê ziman tiştekî din e. Di wêjeya nûjen de ev tişt gelek girîng e. Di te de jî ev ekol heye. Tu dixwazî çawa vê ezmûna xwe bi me re parve bikî?

Ezê bi mînakekî vê mijarê vekim. Nexweşek ku di gurçika wî de pençeşêr heye 24 saetên xwe nikare li derveyi vê nexweşiya xwe tiştekî din baş bifikire. Gelê kurd jî ji ber rewşa wî ya bindestî, qedexekirin û parçebûnê wekî vî nexweşê penceşêrê bi vî êşa xwe ya giran re heya dawiyê mijûl bû. Rewşa nivîskar û siyasetmedarên gelê kurd jî bi vî awayî bû. Ji ber vê yekê dema ku mirov li pêvajoya wêjeya kurdî dinihêre bi taybeti jî ya nûjen, piştî salên 1930'î ji qada siyasetê hatin qada wêjeyê. Piraniya van kesan projeyên wan yên siyasî yên wekî rizgarî, serxwebûn, welatekî azad têk çûn û van kesan wekî tiştên ku di nav destê wan de maye zimanê wan, çanda wan û wêjeya wan ku ji destê wan neçe bi wî rihî berê xwe dan wêjeyê û nivîsandin. Yên wekî Nûreddîn Zaza Serokê Tevgera Kurdên Sûriyê bûn, Reşîdê Kurd, Osman Sebrî, Cegerxwîn bi awayî bûn. Ji xwe Celadet Bedirxan heya sala 1930'î çavên wî li Şoreşa Îhsan Nûrî bû ku biçin beşdarî şoreşê bin. Van siyasetmedarên kurd yên ku berê xwe dan wêjeyê û çîrok nivîsandin, helbest nivîsandin, ziman pêş xistin nikaribûn di nav çarçoveya ku têde ne derkevin û van kesan di jiyana xwe de çîrokên xwe û helbestên xwe ji bilî Cegerxwîn wekî pirtûk nedan çapkirin. Ev tê vê wetayê ku ev kesên ku di qada siyasetê têk çûn wekî erkekî siyasî dîsa dest avêtin warê wêjeyê û ziman. Heta Mehmed Uzun jî bi vî awayî dinivîsand. Piştî salên 1990'î ev 15-20 sal in di kurmancî de qada wêjeyî çêbûye. Di vê qadê de hin kes hene pêşxistina wêjeya kurdî ji wan re bûye doza sereke. Ne ku erkeke siyasî ye bikin kêleka erka xwe ya siyasî ya din. Ji ber vê mirov dikare wêjeya kurdî bi dîmenekî bi gewde bike. Çawa ku bav û kalên me digotin giha di bin keviran de namîne ev wêjeya kurdî ku piştî salên 90'î heya niha şîn û geş dibe û serê xwe bilind dike ew kevirê zorê û bindestiyê hêdî hêdî li ser vî gîhayî radibe û tê xarê.

- Di van salên dawî de qasî du sal berê gengeşiyek di nav nivîskarên kurdan de destpê kir ku hin nivîskar dibêjin romana kurdî tune, nehatiye nivîsandin. Ev gengeşiyeke berfireh e. Bavê Nazê nivîsand, te gelek cîhan bersiva vê da, Îbrahîm Seydo li ser vê gelek cîhan axivî û di demên dawiyê de li ser vê gengeşiyê hin roman û pirtûkên lêkolînî hatin nivîsandin. Hûn bi xwe jî di van salên dawiyê de ji çîrokan ber bi romanan ve çûn. Hûn vê pêvajoyê çawa dinirxînin?

Ez vê meselê bi du alî ve girê didim. Yek, kêmbûna li ser agahiyên romana kurdî û nexwendina nivîskarên kurd. Ya duyemîn encamên rewşa kurdan ya siyasî û dîrokî, rewşa kurdan ya civakî û qedexekirina zimanê wan bandorek bi giştî li ser derûnînasiya kurdan û bi taybetî jî li ser derûnînasiya nivîskarên kurd kiriye. Di pêvajoya romana kurdî de emê vegerin salên 1930'î. Herî kêm temenê romana kurdî 80 sal e. Bi rastî yekem romana kurdî ku hemû lêkolînerên kurd li ser li hev dikin romana Erebê Şemo ye; heke berî wî tiştek hatibe nivîsandin ku em nehesibînin 80 sal li ser derbas bûye. Ez van nivîskarên hêja dipirsim romana ku temenê wê 80 sal e, berhemên kedkarên romana kurdî ku di nav 80 salan de hatine afirandin hûn çima nabînin? Ji bo xala duyemîn, gelek nîvaskrên kurd hene wêjeya kurdî naxwînin, heke dixwînin jî bi çavên piçûk lê dinihêrin û di bin bandora zimanê serdest de bi çavên vî zimanê serdest nêzîkê wêje û romana kurdî dibin. Bavê Nazê jî ji gotara xwe ya duyemîn de ji vê gotina xwe vegeriya û anî ziman ku mebesta wî ya diyarde ye û wekî diyarde ev roman tune. Lê ez dibêjim wekî diyarde wekî fenomen ev roman jî hene. Mirov dikare pirsê bi vî awayî bike, gelo romana kurdî çi astê de ye? Lê dema ku mirov bêje romana kurdî tune ye ev ji dîrokê re, nivîskariya kurdî re û wêjeya kurdî re dibe neheqiyeke mezin.

- Hin jî ew berhemên ku hene wekî roman nahesibînin û dibêjin ku ew bîranîn in, êş, jan û zarê kurdan in hatine nivîsandin, wekî roman nehatine nivîsandin.

Kesên ku wiha dibêjin bila ji kerema xwe werin ji me re bêjin roman çi ye ku em zanibin. Tiştekî gelek girîng heye ku yekser meseleya derûniyê ye. Berê digotin roman û wêjeya kurdî tune tu tişt li hole tune bû. Piştî ku roman û wêjeya kurdî derdikeve li ber çavên van

kesan, dema ku tên qada wêjeyî dinihêrin di hişmendiya wan de zimanê kurdî wekî zimanekî kor û topal e, wekî zimanekî seqet e, wekî zimanekî kêm e, zimanekî roje roj qedexe ye û wekî zimanekî gundan yê kal û pîran e ku bi kêrî tiştekî nayê. Dema ku mirov bi vê derûniyê û bi vê hişmendiyê nêzîkê vî zimanî bibin ez bawer im ku têdîtinên bi vî rengî bibêjin. Ev dîtinên ku tên gotin pirsgirêka xwediyê van dîtinan bixwe ye, pirsgirêk li gel wan e ne di romana kurdî de ye. Romana kurdî di van 15 û 20 salên dawî de şaxên xwe berdane her derê û asta ku tê nivîsandin ne kêm e ku asta romanên di zimanên din de tê nivîsandin.

- Hin kes romana kurdî bi ya rûsî ve tînin hemberî hev an jî romana tirkî bi ya rûsî û bi ya îngilizî ve tînin hemberî hev. Lê hûn wekî Helîm Yûsiv, rewşa romana kurdî çawa dinirxînin, bi ya we romana kurdî di çi astê de ye?

Ez dixwazim du tiştan ji nav hev derxim. Yek hejmar, ya din jî asta hunerî.

Ez niha li Almanyayê dijîm. Di nav salekî de 80 hezar pirtûk bi almanî çap dibin û bi kurdî jî 100 pirtûk çap dibin. Heke ku mesela hejmar be û em bidin hemberî hev em dikarin qala rewşa kurda ya siyasî û van tiştên din bikin. Lê heke em qala asta hunerî ya romanê bikin ez bawer dikim di van 15 û 20 salên dawiyê de romana kurdî rêya xwe dîtî ye û hêdî hêdî ber bi geşbûn û bilindbûnê ve diçe. Îro roj romanên kurdî yên ku di nav destê me de hene asta wan ne kêmî asta romanên ku bi tirkî, almanî, fransî, îngilîzî û erebî tên nivîsandin. Nivîskarên ku niha dinivisînin bi rêya tirkî re wêjeya cîhanê naskirin. Ew naskirina bi zimanê serdest xistin xizmeta wêjeya bi zimanê kurdî. Min li Sûriyê bi zimanê erebî xwend. Hemû zanîn û agahiyên di derbarê roman û wêjeyê de ku min bi erebî xwend ji bo min bû derfet û min ev derfet bikaranî ku ez romana kurdî di asteke bilind de binivisînim. Di alî wêjeya û kurdî ve ez gelek xweşbîn im ku nivîskarên kurd karibin ezmûna li pêşiya xwe baş bi kar bînin û di nav van zimanên serdest de ku ev 100 sal in zimanê me yê perwerdê bi darê zorê li me qedexe kirine. Em dikarin van qonaxan li pişt xwe bihêlin û zimanê me di cîhê zimanê serdest de ji me re bibe çekek ji bo ku em wî zimanî bikin çekek ku em karibin wêjeya xwe, roman, çîrok û helbestên xwe pêş ve bibin, bibin asteke bilind û di nav wêjeya cîhanê de jêre cîhekî bibînin.

- Pirsa min ya dawî di der barê rexnegiriyê de ye. Bi rastî di wêjeya kurdî de rexnegirî di çi astê de ye? Mirov dikare bêje di wêjeya kurdî de rexnegirî gelek kêm e an jî qet tune?

Di nav kurdî de kesên ku vî alî ve mijûl in jî hene. Gotarên rexneyî ku em hin caran dixwînin û di rêya danasîna pirtûkan ve em dikarin bi rihetî rexnegiriyê bibînin. Lê li gorê berhemên ku tên çapkirin hewildanên rexnegiran gelek kêm dimînin. Bi awayekî mirov dikare bêhna rexnê bike ji bo wêjeya kurdî lê ew pêvajo û qada rexneyê baş nehatiye avakirin ku em karibin behsa rexneyê bikin. Heta niha di kurdî de bi taybetî jî di kurmancî de berhemên rexnegirî ji du heb an jî pênc heban derbas nebûne ku hatine çapkirin. Ew pisporiya di warê rexnegiriya kurdî de ji ber ku tune, zirarek gelek mezin jê gihandiye wêjeya kurdî. Bi awayekî ku qada wêjeyî wiha bûye û ku her kes dinivîse, kes nizane kî di çi astê de dinivîsîne. ❋

Osman Sebrî

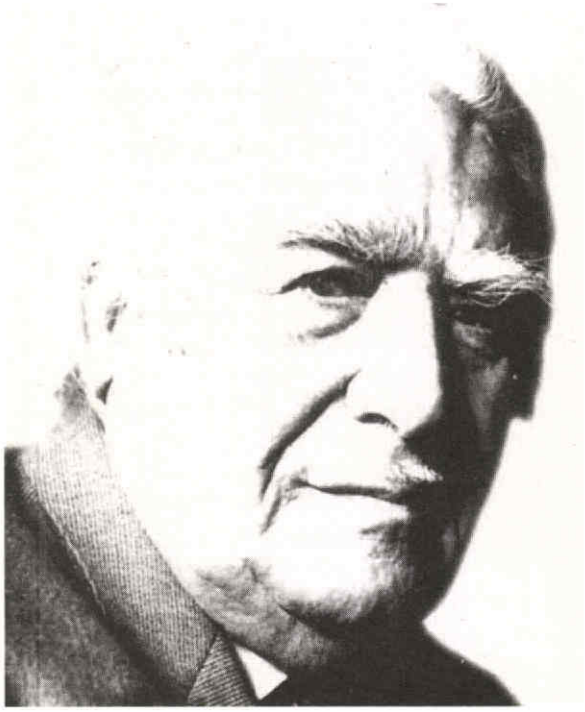
Cegerxwîn

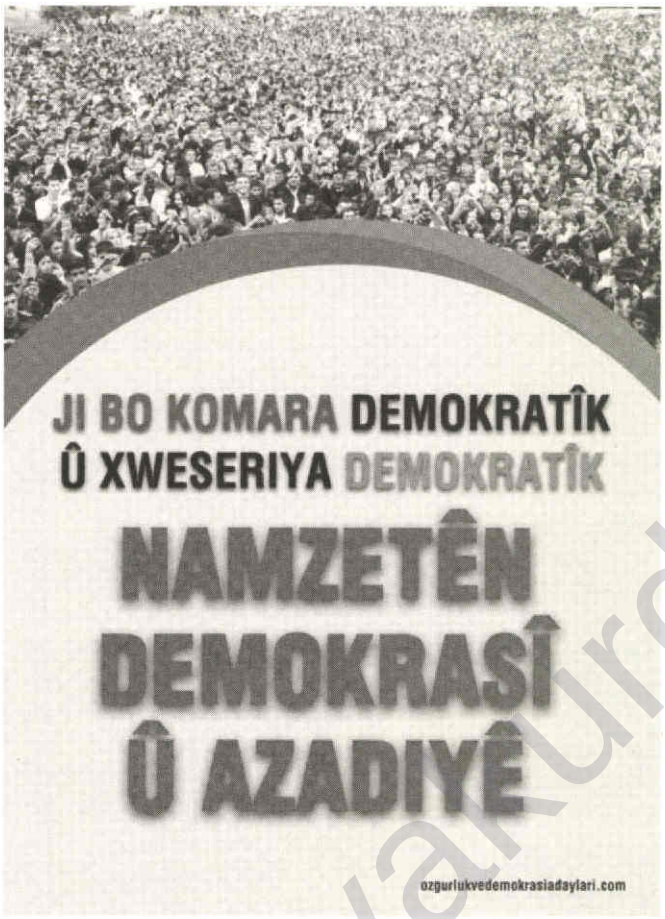

DEMOKRATİK SİYASET İÇİN GÜÇBİRLİĞİ

FERDA ÇETİN

Küresel sömürünün gözdesi liberal demokrasilerde, toplum yerine devlet esastır. Toplum yerine vekiller, temsilciler, aracılar, toplum mühendisleri, araştırma kuruluşları, anketörler sorunları, ihtiyaçları ve "çözüm"leri belirler. Bu çözümler de genellikle devleti-iktidarı rahatsız etmeyecek bir çerçevede kalır. Liberalizm, devlet tekeline karşıymış görüntüsü vererek bu "toplum kırım" halini, *"bireysel özgürlük"* ve genel seçimler ile perdelemeye çalışır. Hümanizmden, özgürlükten bahsederken de sistematik bir şekilde çoğunluğu ezme politikasını sonuna kadar uygular. Siyaset bir pazarlık ve mübadele aracı olarak işlev görür. Bu siyaset tarzında toplumun dönüşüm, icat etme ve yaratma eylemlerine yer yoktur. Topluma ve muhalif kesimlere bahşedilen özgürlük, iktidara karşı yakınmak ve yeni efendiler arasından birilerini tercih etmekten ibarettir. Oysa, *"mütemadiyen liderlerinden yakınan bir halk da acınası bir durumda demektir. Eğer onlar bizi her seferinde yolda yüzüstü bıraktılarsa, bunun sebebi bizim kendilerine bu şekilde davranmaları için meydan vermemizdir."*(1)

Siyaset, bireylere ve topluma yapılan veya onlara sunulan bir şey değil, bizzat onlar tarafından yapılan bir faaliyettir. Sadece seçimlerde aday olmak, tercihini belli etmek ve oy kullanmak da değildir. Siyaset, eylem demektir. Eylemin olmadığı yerde siyaset de yoktur. Gerçek demokrasi ve gerçek siyaset, halkın doğrudan içinde yer aldığı; tercihini ve kararını topluca ve aleni bir biçimde, yüksek sesle ifade etmesidir. Parlamentoda, siyasi parti binalarında ve sadece profesyonel siyasetçiler eliyle yapılıyorsa, o siyaset tarzı eksiktir ve devletçi-hiyerarşik yönetim modelinin tarzına benzeşir. Siyaset köy meydanlarında, parklarda, sokaklarda, caddelerde, alanlarda, okullarda ve üniversitelerde yapılır. Toplumun tüm kesimlerinin, mümkün olan en sık periyotlarla ve en büyük katılımla irade beyanında bulunması, kendisini ilgilendiren konularda, dolaylı değil doğrudan söz, tartışma ve karar süreçlerine dahil olması siyasetin özüdür. Bugün Kürtlerin geliştirdiği mücadelede

www.arsivakurdi.org

devleti, iktidarı derinden huzursuz eden de toplumun aracısız, doğrudan siyaset yapma tarzıdır.

Sunulanı kullanmak değil, olmayanı kurmak!

Merkezi iktidarların gücü kendi yetenek ve kapasitesiyle değil, toplumun siyasal özgürlükten yoksun bırakılmasıyla ilgilidir. Bugün AKP'nin durumu da böyledir. Toplumsal politika geliştirmeyen toplumlar, sadece genel seçimlerde oy kullandıkları için özgür sayılamazlar. Çünkü iktidar ve devletin egemenliğinin arttığı yer, toplumsal politikanın bittiği yerdir. Orada sadece idare etme, buyruk verme, söz dinleme ve buyruk alma söz konusudur. Toplumsal politik alan ne kadar özgürlük doğurucuysa, iktidar ve devlet alanları da o denli özgürlük yitirim alanlarıdır. *"Ahlaki ve politik toplumun temelleri ancak demokratik siyasetle döşenebilir. Demokratik siyasetle toplumları ayağa kaldırmadan, her toplulukta demokratik örgüt ve önderler yetiştirmeden, demokratik yaşam tarzını uzun süreli deneyimleyip oturtmadan ahlaki ve politik toplumlar inşa edilemez."*(2)

Seçimlere gidilirken Kürtlerin ve Türkiye demokrasi güçlerinin oluşturduğu *"Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloku"* aynı zamanda toplumun ortak siyaset ve ortak eylem amacını da içerirse anlamlı ve kalıcı olacaktır.

Güçbirliği, son on yılda değişik tartışma ve pratiklerle gündeme giriyor. Ama her seferinde, seçim dönemlerinde bahar rüzgârı gibi bir ferahlık yarattıktan sonra unutulup gidiyor. Güçbirliği gibi stratejik değeri olan bir örgütlenme sadece parlamentodaki dengeleri toplum lehine güçlendirmeye yönelik, dönemsel bir çalışmadan ibaret kalıyor. Bu esaslı 'birlik', taktik ve geçici bir çalışma gibi algılanıp, faydacı bir yaklaşım sergilenebiliyor. Bu yaklaşımın güncel politik nedenleri olmakla birlikte, temel neden hâlâ sorunları iktidar-devlet perspektifi ile çözme yaklaşımıdır. Bu amaç da, nihai olarak parlamentoda çoğunluğu ele geçirerek hükümet olmayı içerir. Böyle bir "birlik", toplumu ve toplumun doğrudan siyaset yapma amacını içermez. İyi niyetli bir yorumla, oluşturulmak istenen ortaklık, "toplum için, toplum yararına ve toplum adına" yönetime ortak olmayı hedefler, daha fazlasını değil. Bu çerçevede yapılabilecek işler de son derece sınırlıdır. Halka bağlı, halkın değerlerine saygılı, dürüst ve nitelikli adaylar çerçevesinde bir araya gelmek. Her çevre veya her siyasi oluşum kendi tabanına, güçbirliği adaylarına oy vermeyi salık verecek.

Sonuçta sandıkta oy kullanmaktan ibaret bir "özgürlük" veya katılım söz konusu olacaktır. Dört veya beş yılda bir tüketilen bir özgürlük! Freire, *"Gerçek özgürlük yukarıdan, iktidar tarafından sunulanı kullanmak değil, olmayanı bulmak, yok olanı yaratma ve kurma özgürlüğüdür"* der.

2011 seçimlerine giderken oluşturulan ve elbette önemli ve değerli bir ortaklık olan ittifakın, ne yazık ki seçime endeksli ortaklık ötesinde, daha zengin ve daha güçlü bir altyapı çalışması bulunmuyor. Son onbeş yılda, seçimler döneminde hatırlanan bu birlik, kendi iradesi ve niyetinin dışında, iletişim içinde olduğu kitlelere de yanlış bir siyaset tarzı öğretiyor. *"Güçlü demokraside siyaset, yurttaşlara yapılan değil; onlar tarafından yapılan bir şeydir. Eylemlilik onun en büyük erdemidir ve ilgi, bağlılık, yükümlülük ve hizmet –ortak müzakere, ortak karar ve ortak çalışma– ayırt edici özellikleridir."*(3)

Dört yılda bir değil, her gün birlikte siyaset

Ortak müzakere, ortak karar, ortak çalışma hangi alanlarda, nasıl olacak? Toplum bu ortaklık içinde nasıl bir rol oynayacak? Bugün değilse ne zaman olacak? Dahası Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloku bileşenleri ve seçim döneminde bu bloka dahil edil(e)meyen sol, sosyalist ve yurtsever çevrelerin böyle bir dertleri var mı?

BDP ve BDP ile seçim ittifakına giren güçlerin şimdiye kadarki pratikleri ağırlıklı olarak kampanyalar, sempozyumlar, çalıştaylar ve seçim dönemi ittifakları ile sınırlı kalıyor. Bu çabalar, elit ve toplumdan kopuk çabalar olmaktan öteye geçemiyor, ortak tartışma, ortak karar ve ortak eyleme dönüşmüyor.

Oysa esas ittifak ve ortaklık alanları eylem alanlarıdır. Kürtlerin ve Türkiye toplumunun her şeyden önce birlikte öğrenme ve eylem deneyimini dört yılda bir, seçim mitinglerinde değil, günlük olarak yaşaması ve öğrenmesi ihtiyacı var. Birlikte mücadele, birlikte eylem konusunda tüm katılımcıların, halen bildiklerinden daha fazlasını öğrenme, yapma olanağı ve zemini var. Kürt halkının son iki yıldır geliştirdiği demokratik direniş eylemlilikleri, siyaset yapmak isteyen tüm toplum için hem bir okul hem de özgür siyaset platformudur. Tek tek bireylerin de, toplumun da siyasetin öznesi haline geleceği yegâne yerler eylem alanlarıdır.

Kürt Özgürlük Hareketi'nin Türkiye halkları ile oluşturmak istediği *"Demokratik Özerklik, Demokratik Türkiye ve Demokratik Ulus"* ortaklığının bu bloku destekleyen tüm Kürtlerin ortak paydası olduğunu söylemek de zordur. Hatta Türkiye Solu ile, sosyalistleri ve demokratları ile ittifakı önemsiz veya değersiz gören hatırı sayılır bir Kürt çevre vardır. Bu ortaklığa stratejik değil de, seçimlerden sonra bitecek, geçici bir "koalisyon" gözüyle bakan, Türkiye solunu küçümseyen Kürt siyasetçiler de var.

Buna karşılık Kürt özgürlük mücadelesine hâlâ yabancı, Kürt toplumunun, Kürt yoksullarının, Kürt kadınının yaşadığı değişimi ve siyasallaşmayı tanıma-

www.arsivekurdi.org

yan; onun örgütlenme, karar ve eylem kapasitesini öğrenmeye ve anlamaya çalışmayan, duyarsız, ilgisi zayıf, geniş bir Türkiye demokrasi cephesi var. Kürt halkı gece gündüz alanlarda, tüm halklar adına onurlu bir direniş sergilerken hâlâ kıyıdan ve seyirci gibi izleyen büyük bir topluluk... Esas ve kalıcı ittifak, bu sessiz ve ilgisiz topluluğun da harekete geçmesi, siyasetin aktif dinamiği haline gelmesi ve eylem kapasitesini Kürt halkıyla birleştirmesiyle oluşacaktır. Çünkü toplum parçalandıkça, ayrıştıkça, küçüldükçe ulus-devlet büyüyor ve güçleniyor.

Siyaset, boşluktan nefret eder

İttifak ve ortak siyaset topluma da yansıtılabilseydi eğer, Türkiye metropollerindeki demokratik çözüm çadırlarında sadece Kürtler değil, bu ittifakın bileşenleri de yer alır; tartışma, karar ve eylem süreçlerinde kendi renkleri ve talepleri ile ortaklık edebilirlerdi. Kürt halkı tüm ezilenler adına faşizme ve zulme karşı son derece örgütlü ve direngen bir mücadele yürütürken, Türkiye toplumunun hâlâ uzakta durması Emek Demokrasi ve Özgürlük Bloku'nun sorunudur. Blok bu durumu en az seçimler ve bağımsız adaylar kadar önemsemeli, toplumun özgürlük alanı olan siyaseti ve eylemi, günlük bir faaliyet haline getirmelidir. Dayanışma, ortaklık, paylaşım ve birbirini tanıma alanları oy sandıkları değil, çadırlar, sokaklar ve eylem alanlarıdır. Türkiye'de toplumu işlevsiz ve güçsüz bırakmanın en etkili yolu, onu tartışma ve karar süreçlerinin dışında tutarak politikasız bırakmak ise, Blok'un yapması gereken de bunun tersini yapmak olmalıdır. *"Güçlü demokrasi, kendimizi yurttaşlar olarak ciddiye almamızı salık verir. Sadece seçmenler olarak değil, elbette yalnızca hükümetin yükümlülüğü altında kalarak ve onun müşterileri olarak da değil. Yurttaşlar yöneticilerdir; öz yöneticiler, ortak yöneticiler, kendi kaderlerinin efendileri."*(4)

Sorun sonsuza kadar bekleyip beklemeyeceğimizdir. Çünkü, *"siyaset, boşluktan, doğadan bile daha çok nefret eder. Yurttaşların eylemde bulunmadığı yere yargıçlar, bürokratlar ve nihayet eşkıyalar doluşur,"* diyor Benjamin Barber.

Türkiye'de geliştirilen yeni faşizme karşı, halkların oluşturduğu Emek ve Demokrasi Bloku gerçek bir umut alanı, muhalefet ve demokrasi seçeneğidir. Ancak bu blokun seçimlerde elde edeceği sonuçlar kadar önemli bir misyonu var: Türkiye'de topluma anti-merkezci, anti-iktidarcı bir perspektifle öncülük etmek ve politik-ahlaki bir yaşam için kesintisiz mücadele etmek. ❋

Alıntılar:
1. Arundhati Roy, Çekirgeleri Dinlemek, Agora Kitaplığı, 2009, s. 62.
2. A. Öcalan, Ortadoğu'da Uygarlık Krizi ve D. Uygarlık Çözümü, A. Ö. SBA Yayınları, Azadi Matbaası, 2010, s. 311.

3.

TI

Payîz o
hurdî-hurdî şilîye varena
koyanê Bîngolî ser
û ti êna mi vîrî
Rinda mi
rindeka mi.

Ti ke êna mi vîrî
çimê mi benê pir
janê zereyê mi beno tera
welat mi rê beno xirabin
dinya mi rê bena tarî
ti bena jan
ti bena derd
ti bena kul
ti bena ax
çimananê mi ra
dilop-dilop êna war.

4.

Payîz o
hurdî-hurdî şilîye varena
koyanê Bîngolî ser
û ti êna mi vîrî
Rinda mi
rindeka mi.

Şilîye varena
û ez boya erdî de
boya to ancêna zereyê xo
ti zereyê mi de bena derya
û ez to de bena vîndî.

Ali Aydın Çiçek

www.arsivakurdi.org

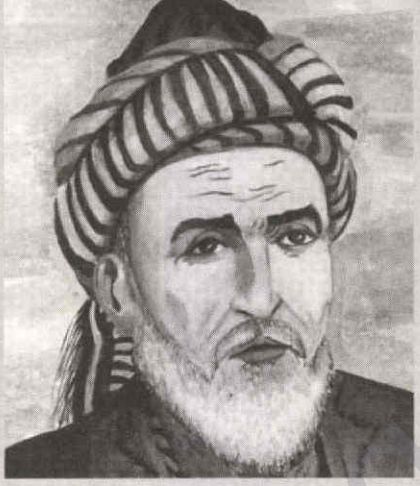

MELAYÊ BATÊ (1417-1491)

FEHÎM IŞIK

Wergêra ji tirkî: ABDURRAHMAN ONEN

Serbalyozê Erziromê yê Rûsyayê Alexander Jaba, bi daxwaza Akademsya Zanyarî ya Petersbûrgê, li derdora Erziromê li ser ziman û edebiyata kurdan lêkolînan dike. Li gor van lêkolîn û hin nivîsên destkî pirtûkekê dinivîsîne. Di vê pirtûkê de dinivîsîne ku navê Melayê Batê yê esil Ehmed e û di nav salên 1417 û 1491'ê de jiyaye. Jaba dibêje ku li gundê Batê (Bêşebab-Elk) hatiye dinyayê; li gel Mewlûda Kurdî (Mewlûda Pêxember, Mewlûda Şerîf) dîwanek mezin jî nivîsandiye. Piştî Jaba, M. B. Rudenko di pirtûka xwe ya di derheq edebiyata kurdan de dinivisîne ku Melayê Batê, bi navê Zembîlfroş berhemek mezûm nivîsiye.

Ev her du berhemên Melayê Batê îro jî li Pirtûkxaneya Saltikov-Sçedrin ya li St. Petersbûrgê hene. Lê dîwana ku Jaba qal dike hîn nehatiye dîtin. Jaba, di pirtûka xwe de hin helbestên ji dîwana Melayê Batê nivîsîye.

Tê zanîn ku Melayê Batê, li cîyê ku Feqiyê Teyran hatiye dinyayê li Miksê, di Medreseya Mîr Hesen Welî de perwerde bûye. Di helbestek xwe de xatirxwestina ji Mîr Hesen Welî wekî temaya sereke bi kar anîye. Ji gotinên devkî yên gelê herêmê tê fahmkirin ku Melayê Batê ev helbest gava ji Miksê derketiye nivîsiye. Melayê Batê, gava ji Miksê derdikeve, ji ber ba û bahozê dikeve şikeftekê û li wir dimire. Li gor gotinên di nav gel de, gava cenazeyê Melayê Batê di şikefteke li Zozanên Berçelan tê dîtin, di kaxiza di destê wî de helbesta ku ji bo Mîr Hesen Welî nivîsiye hebûye. Melayê Batê, li gel Miksê li medreseyên Duhok, Hewlêr û Mûsilê jî perwerdeya olî, tib û edebîyatê stendîye; paşê jî li Medreseya Meydanê ya Hekariyê mamostetî kiriye.

Berhema Melayê Batê ya îro herî pir tê zanîn, Mewlûd e. Mewlûd ji bo Pêxember methîye ye. Kurd, piştî sedsalan jî di civatên xwe yên olî, dawet, sunet û hwd. de Mewlûda Melayê Batê dixwînin. Sedemek ku ev berhem bê kêmasî bigîhêje vê rojê jî ev kevneşopî ye.

Mewlûda Melayê Batê ya destnivîskî, li gelek medreseyan ji teref feqîyan cardin hatiye nivîsîn û belavkirin. Cara yekem di sala 1905an de li Misirê hatiye çapkirin. Paşê di sala 1907an de li Stenbolê Mela Huseynî Ertoşî çap kiriye. Melayê Batê bi xwe jî Ertoşî bû, Mewlûda wî paşê bi navê wî hatiye çapkirin. Berhemên Batê bi Zembîlfiroş re, di salên dawîn de bi elfabeya Latînî cardin hatin weşandin.

Ji berhemên Melayê Batê tê fahmkirin ku perwerde li gor wî pir muhîm e. Çîroka di nav gel de heta îro jî tê gotin vê yekê diyar dike. Tê gotin ku gelê ji bac û xercê xelak bûye, Melayê Batê dişînin cem Mîr. Mîr dibêje ku, "ezê dev ji bac û xercê berdim, lê tu yê li hember vêya çi bidî min?" Melayê Batê wisa bersîva Mîr dide: "Mîrê min, ez dikarim 150 xwendekarî perwerde bikim. Hek tu deynan xera bikî, ez ê 150 xwendekarên din jî perwerde bikim."

Wekî ku tê zanîn gelek wersiyonên Destana Zembîlfiroş di nav gel de tên gotin. Zembîlfiroş jî wek Mem û Zîn, Ferhad û Şîrîn, Leyla û Mecnûn destana eşqê ye. Di vê destanê de eşqa di nav Xatûn a ku jina Mîr e û tê ziman. Zembîlfiroş, zembîlan (sepetên hesir) difroşe, lê di eslê xwe de lawê mîrekî ye ango prens e, ji ber ku axretî difikire, dev ji hemû dewlemendîyan berdaye û bi keda xwe debare xwe dike. Di Zembîlfiroş de taybetîyên civakê û eşqa Xatûnê bi hev re tên hûnandin; di navbera ray û ramanên Zembîlfiroş yên axretî û dinyayî de tekildarîyek felsefeyî tê sazkirin.

Bi van gotinên Melayê Batê Zembîlfiroş dest pê dike: "Ey dil werin dîsan biçoş, / Carek ji caran mey bînûş, / Bikin qiseta Zembîlfiroş, / Da seh bikin hîkayetê." Di Zembîlfiroş de eşqa Xatûnê jî wisa tê ziman:

"Xatûn dibê tu lawê beyanî,
Lew dibêm da tu bizanî,
Min tu ji bo dilê xwe anî,
Da em bikin misilhetê.

Law bi Xatûnê re dibête,
Tu mixaziya dil divête,
Dayim ji heq nekin vehête,
Rû sipiyîn di axretê.

Xatûn dibêje bavê xeyalan,
Were ser doşek û palan,
Bîhn ke zulf û xalan,
Law dibe zilfê herîrê.

Pîroz be lawê mîrê,
Çi hede lawê feqîrê,
Tev bide vê misilhetê,
Xatûn dibê lawê verêvan." ❋

www.arsivakurd.org

Berdevkê Mezlûmê Herdemî

PÎR SULTAN

Dr. ÖMER ULUÇAY

Pîr Sultan navekî ye, kesekî ye, baweriyek e, rêber e, şaîr e, Pîrê Huseynî ye. Pîr Sultan, serhildar e, serdar e, berdevkê mezlûman e, têlên tembûra wî perdê dilan û jiyanê ye. Pîr Sultan, berdevkê hemdemî, herdemî ye. "Ser ketî ye" lê "ser danenî" ye, ya rast gotiye, şopandî ye. Lewma ew hewldana, yek Huseynî ye. Tê zanîn ku Hz. Huseyn; dijî Yezîd, Kurrê Muawiye Emîrê Emewiyan serî hilda ye, tevî 72 kesan şehîd ketiye, nemirî ye.

Pîr Sultan, li ber zilm û zexma Siltanê Osmanî serî hilda ye. Baweriya xwe parastiye, ew bi gelê xwe hînkirî ye, cem û cimaet gerandî ye. Di sedsala 16'an de serhildan bûye. Navenda serhildanê Sêwaz e, "Sêwaz a xunnî". Pîr Sultan, xwedî gelek menqibeyan (çîrokên, efsaneyên ser kesên navdar/oldar) û kerametan e.

Di hevsa oldaran da, gelan hev û din bi rastî hin nas nekirine, li hev û din mana geriyane. Gelek caran bi hev re şer kirine. Bi zimanê tirkî, ser jiyan û serhildana Pîr Sultan pir kitab hatine weşandin. Lê bi kurdî tu bêje heman tu xebat nîn e, ez bawerim ew ya yekemîn be. Emê bi çavekî; aştî, wekhevî, sûd girtî, pişt girtî li jiyan, serpêhatî, gotinin-nefesên Pîr Sultan mêze û şirove bikin.

***

Pîr Sultan, li ser rewşa her cureyî jiyanê helbest nivisîne. Emê li gorî rewşa pirtûkê, helbestan bi çavekî rojane bixwînin, emê dilê Pîr bi dilê xwekin. Emê bi îzzet û îkram li meydana Pîr rûnin, li hîkmetên wî guhdarî bikin.

Destana temen, li gorî salan hal û hewla însên dide ber çavan, dibê were jiyanê bifamîne. Roja ku diwelide wekî gupîka gulê ye. Dimije, digrî, diaxive, dimeşe, bi zehmet e, bi kêf û henek e. Radile cuza xwe dere ber xoce, elîf-bê û xwandinê hîn dibe. Xort e, ciwan e, rih û simêlan xwe dane, derdan e, simbêl bada ne, dike qoçî xezala ne. Sal derbas dibin, zor û zehmetê cihanê, meşeqetên jîyanê li pê hev tên, pur-simbêl-ruh tixbelek û gewr dibin. Zewicî ye, bavê keçik û lawan e, xwedî heval û hogiran e. Beden besî xwestinên dilê wî nakin. Kur, bira, jin, heval niva gurrê nakin. Çav nabînin, çok dêşin, xuz dibe, guh nabîzin. Sal dibe 80-90, wekî gula çilmisî ye, wekî pelê berba ye. Dereng namîne li çardarê siwar dibe, tê mala qedîmî, wekî çûkekî difire diçe, mistek ax çava tijî dike. Pîr Sultan wiha got: Merivên baş Xuda parast. Gorn şamê bê zehmet be, behişt be.

*Kase*k hat aliyê Şeh da. Şeh kamil e, zane ye, rêvekir e, xwedî rastiyê ye. Serê şorê rastî ye, dawiya gotinê dîsa rastî ye. Kase; gotin e, rehmetê, sûd vegirtinê, wekheviyê, aştî û evîndariyê ye. Yekê tu vexwe, yekê jî bide min. Para min tê li para Îmaman, li şira turu yê çellan. Yekê tu vexwe, yekê bide min. Pişta xwe girê daye bi benê xîretê, eşqa ked li nûra Xuda tê. Umîdiya her kesî li yara xwe hê. Yekê tu vexwe yekê bide min. Pîr Sultan im, xam û xas li hev vediqetînim. Nifisa gewr dixunim, deftera evînê vedikim. Dest yara minda jehr were ez vedixwim. Yekê tu vexwe, yekê bide min.

Quling tê ref bi ref e, bask hene, per hene, ji bo firînê hatinê miraz heye. Yên ku dawiyê bibînîn, bê umdî dibin, nafirin. Rê a qulingan heye li aso. Kî ku nebîne, ma ê çitol bifire. Firîn huner e, qudret e, bê dawî ye. Teyrê fironek nika bimeşe. Aso bilind e, fit û fere ye, ew jî bi asteng e. Rewşa hewayê her tim ne yar e, teyrên eylo rê dibire, ew jî bi kozik û kemîn e. Her quling bi baskên xwe difire.Yek rêbir e, diqijje deng dide. Li hewa dorhev difire. Wekî serdora hespê ku dûre dibeze. Ew jî li hev gudar dike, koma xwe nas dike, yek rêber çêdike. Refê quling li banî mêl dibe, yek dî navda dertê, rê dikişine. Yên din li pê rêz dibin. Hesen û Husêyn rêbir dibînîn, Kerbelayê mekan û encam dibînin. Dengê wan bilind e, zîz e, dilê min dişewtîne. Ew eşq e, muhbet e. Xuda aşiq rastî maşuk bike. Arif dizane, cahil çer bike. Quling bi her zimanî bangîn dike. Yezdan bira li Pîr Sultan ra alîkar be.

Wey *dilo*, hêvî û umdiyê bernede. Her tiştê ku te ditî bawer nebe, perestî neke. Ê ku rûyê te nenêre, tu li toz û tewara wî nenêre. Dema ku te mil da yekî, nan û xwê tev xwarî, ku te dît hinek kemasî, heman nede rû lo dilo. Hespê baş siwar be, çiyayên bi berf derbaske, her rinda ditî ra sira xwe veneke, ya tal vala neke dilo. Roj roja seyd û neçirê, êmeg zayî dibe, şîreta min ji bîr neke, xatira neşkênîne dilo.

Çavên te mewalî ne, axaftin, meş, tev şidandina te mewalî ye. Awirên te, aşiqan dişewitîne, çavên te mewalî ne. Zanim tu xwedî nezer î, gel evindaran zar bazar î. Pîr gotin Elî dixwazî, bi van çavên mewalî. Bayê eşqê li serê min daye. Li parsa hequllah para min daye. Aqil tênagê, ew di xeybê da tê. Nizam te va gencina li ku girt. Nêrîna te bi malê dinyayê, ew nezera te li ku girt. Xirke li ser milan, dewrêş dertê serî rêyan. Birano dest nedîn feqîr e. Aşiq çavên te çavên mevalî ne. Rê ya rindan zirav e, teng e, dirêj e.

Gêre dixebite gorî hukmê xwe. Pîr Sultan heq dixwaze. Aşiq çavên te, çavên mewalî ne.

Dewrêş'im dibêjî, singê xwe pêşda didî. Ma tu kanî heq bêjî? Siftê li xwe binêre, li xelkê çi dixwazî? Rojekê te bigrin, murşîd û rêbir li te pirskin. Bi tutsî li te bigerin. Tu dibêjî ez mêş im, ma hingivê te heye? Bêderd ma çi zane halê derdmendan. Dewrêşê rast nazivire li soz û iqrara xwe. Her çug danan e li ser çiqê gulê. Tu dibêjî ez bilbilim, ma gula te hê? Pîr Sultanê, derd û kulên wî nên kulan e. Her mirov dilê wî nizane. Bê murşîd û bê rêbir rê nê kudan e. Ma destê teda pêşa murşid heye?

Heq Mihemmed Elî dibêjîm, bê van berê xwe nadim tu deran. Di dilekî de yarek dibe, di şûşekî de mûmek. Li çar îstîqameta dibînim, dibêjim Heq Mihwemmed Elî. Min du teyr dîtîn li ezmanan, mêl dibin difirrîn li ser bahr û umyanan. Li deşt û çîiyan, min kesek nedît, bes Heq Mihemmed Elî. Nura min çeraxe, siwarbûna min burax e, li erdê û ezman stûna min Heq Mihemmed Elî ye. Ew sirre, mêr sirrê vedişêre, heyv sirre, roj sırre. Elah yêk e Mihemmed Elî.

Dexla min, minneta min li Xuda ra, ne li Şah û Padîşah re. Dexla min Elî Hesen re. Herim dergaha Heq, didarê bibînîm, bes ber Xuda digerim, Şaha Padîşa na. Pîr Sultan dibêje Şahê min heye. Di Xizir Paşa da axîna min heye. Yek Êllahê min heye. Çi Şah û Padîşah e.

Nefes'ekê bêjim, de tu negrî, çer bikim. Behrê eşqê bigrim, daliqim. Li bêndera eşqê werîm dêrandin. Hem bêjandim, hem strandim, ketim biroşê qewrandim, hatim meydanê ji bo xarinê. Ez feqîrê Xuda me, halê nerind cuda me, bilbilê cemê me, hatim meydanê bixwînim. Ez li Heqra aşne me, dile min bê guman e. Perwane me dor agir digerî me. Ji bo şewata bi mûman te hatime. Pîr Sultan im li cihanê, ma kêmasî heye di gotinên min da? Kêmasî di dilê min de, hatime sekinî me li hizûrê.

Xerab e xerab xuya dike, îsal nahele berfa çiyan. Têye bayê sibê, rê xerab e xerab. Kesek narê zozanan, têk çûye eşîret xerab e xerab. Wekî Çemê Sor (Qizilirmaq) herikiyam, dest lêxist benda singê xwe qetand. Ketîm baxê xezalê. Ketim bostan, gul xerab xerab. Destê min narê ku gulan biçinim. Zimanê min nagere ku halê nebaş bipirsim. Tembûra min eyar nagire, têl xerab xerab. Ebdim, Pîr Sultanim, nehatîm ku dest Sultan da bimirim. Dostan, xeber şandîye dibêjin verin. Ezê herim lê rê xerab xerab.

Em Herrin ba Şah, hin ku Xizir Paşa em berdar nekirine. Vebin derîno hîn ku rojên siyasetê nehatine em herin Şah. Dil dixaze helkişim koşkê Şah, bigrim bîhna Elî. Ji bo xatirê Danzdeh Îmama vebin qapino em herinî Şah. Ku da herim rê mij û dûman e. Encam ji bo peyman û aman e. Demeke zincîr stûyê min digufişê, Vebîn derîno herrinî Şah. Hûnik hûnik tê bayê xerbî. Yarê silavkin peyayên Rûmê, Xeber hat Bilbilê Şah dixwîne. Hilkişiyam ser birca kelehê, dibînim her kesek li dû îşê xwe derê. Ma xofa cên tek ketiyê dilê min? Vebin derîno herinî cem Şah. Wekî lehiya havînê diherikim. Bi xencerê cigerê da birîndar im. Tenê mam li vir vebin derîno herine Şah. Pîr Sultan im Şahê bi bext, kulê min serî hilda. Axîna min asûman girt. Vebin derîno herine Şah.

Li Şah nabirim, ku Padşa ferman bide jî. Celad hember min şûrê xwe bissu jî, dîsa tê nabirim li Şahê xwa. Hefdeh birîn li bedena vebin, derman nebin, ben di stûyê min de ber bi sêdarê berin, dîsa Şahê xwe nabirim. Birî reşin wekî komirê, minafiq zerar didin omire, her du destê min bi hesin ve girêdane, dîsa jî tê nabirim li Şahê xwe. Min sirgûn bikin Çînê Maçînê, benê min bavêjin sêpiyê, dîsa tê nabirim Şahê xwe. Ji bo ku qetla min ra ferman bidin, cendekê min ku ser naşe deynin, gorna min vedin, kefenê min biçirînin, dîsa jî ez tê nabirim li çavreş Şahê xwe. Pîr Sultan Evdal im dibêm welahî, di Şahê xwe nabirim bilahî, li Mahşerê dixwazim ew Şahî, dîsa tê nabirim ew Şahê çavreş.

Li Şah ra wiha binivîse halê min lo pênûsdar o. Qurban im tiliyên ku qelemê digrin, şekir şerbetê çêbikim ji bo zimanê şîrîn, katibo halê min wiha binivîse. Miraze min Şah e, lo pênûsdar o Xuda dihebinî halê min wiha binivîse. Hevîdar im va Sêwaz a xunnî hilweşe. Li êla Sêwazê bo min zengilandin, neqebên bi çam lekandin, li dostan veqetandin, dilê min sotandin. Lo katiwo halê min li Şah re wiha binivîse. Her gotina minafiqan bi cih dibe, Rûyê gulinî diçilmise, Merwan şad dibe. Ez Pîr Sultan im Hizir Paşa tu zanibe, çi tê serî meriyan tu bibîne. Zaliman em hesreta heval û biran hiştine. Katiwo qurban halê min li Şah re wiha binivîse.

Hizir Paşa biryar girt ku Pîr Sultan bi dardake, li Sêwaz e, li bazara êzingvanan. Sêdar ava kirin, werîs girêdan, xeleka stû çêkirin, werîs rûn kirin. Pîr Sultan li zindana Serayê ber bi vir bi rêkirin. Hizir Paşa emir da, her kesekî tenga xwe re kevir kirin. Elî Baba rêbira yê Pîr Sultan bû. Xelkê kevir davêtin, wî gulek avêt rêbira yê xwe. Qîjîn bi Pîr Sultan ket û got: "Kevirên êlê li min neketin, bi gula dostekî birimdar im ez."

Pîr Sultan bi darxistin, lê nemir. Kermetên wî di nav gel de belav bûn, jiyan, heya îro jî tê gotin. Ew hevî namir e, kiras diguherîne û tê. Di civatê de pîr Sultan diwelide.

Xizir Paşa, suxteyê Pîr Sultan e. Di nav wanda bûyer derbas bûne. Talibê Pîr Sultan dibe Paşa, tê Sewazê. Paşa, hessasan dişine, Pîr Sultan derdest dike tîne Seraye, davê zindanê. Dixwaze ku qudreta xwe nîşan bide. Nanekî çêdike. Pîr naxwe, dibê nanê te heram e, kûçikê min jî naxwin. Xizir Paşa dixaze Pîr berde. Dibê ji me ra kilamek bêje, bira bê peyva Şah be. Li ser daxwaza Xizir Paşa, Pîr Sultan ew şiîrana gotîne.

Nasîn û neqilkirina nefesan emê bidomînîn. ❋

www.arsivakurd.org

Prof. Dr. Ayşe Kudat ve Rojda ile bir mutfak sohbeti

'KÜRDÜN SOFRASI ACIYA DOYDU'

Röportaj: SEVDA KARACA

Acılardan geçersin de o acı aşına sinmez mi? Yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktarılan tatlar, damaktaki hazlar, ellerdeki marifet, sofrayı çekip çevirirken harcanan emek, yoksul karınları doyururken bulunan yöntemler, hep azı karar denerek dağda taşta ne varsa ondan kotarılan aşlar, zamanın ve mekânın zorunlu göçle terk edilmesinin ardından geride kalıyor. Savaş, sadece ölü canlar, parçalanmış bedenler, yanıp yıkılmış köyler, şiddetle örselenmiş ruhlar yaratmıyor sadece. Bir kültürü anlayabilmenin, onun geçmişten bugüne taşıdıklarını görebilmenin en nefis yolu olan sofrayı da, mutfak kültürünü de yok ediyor. Zorunlu göç, yaşam alanlarının yok edilmesi, ekmeğin peşinden büyük kentlere akın, yeşil alanların yakılıp yıkılması, insanların ot topladıkları, hayvan otlattıkları yerlere mayın döşenmesi... İşte Kürt Mutfağı, bunca badire yaşanırken her seferinde bir tutam damak tadı kaybederek bugüne kadar gelmeye çalışan, üzerine bu zamana kadar neredeyse hiç çalışma yapılmamış önemli bir araştırma alanı. "Kürt Mutfağında Ne Pişiyor?" kitabıyla bize bu mutfağın kapılarını açan Prof. Dr. Ayşe Kudat ile müzisyen Rojda'yı bir araya getirdik ve sorduk: Bunca zulmün tedrisatından geçmiş bu mutfaklarda sahiden ne pişiyor?

- Kimse acılara mutfaktan tanık olmaya çalışmamıştı sanırım bu zamana kadar. Nereden aklınıza geldi böyle bir çalışma yapmak?

Ayşe Kudat: Maalesef İngilizce düşündüğüm için bu kitap böyle oldu. İngilizcede aynı soruyu sorduğunuz zaman, siyasal birtakım cevaplar vermek gerekiyor ve ben ilk başlarda bir Kürt kadını yemek pişirmeye çalışırken o Kürt evi, köyü, kültürü hangi acılardan geçti, nasıl zorluklar yaşadı, bunu dile getirmek istiyordum. O şekilde yola çıktım. Sonradan kitap biraz daha genişledi ve *"kültürün en önemli parçalarından biri olan yemek kültürüne ne oldu?"* diye sordum. *"Ne oldu?"* sorusu *"nasıl oldu, neden oldu?"* sorularını da getirdi...

- Ne oldu peki?

Aynı dilde olduğu gibi hasıraltı olmaya zorlandı. Mesela bu yüzden Kürt yemeklerinde gurme dediğimiz bir tarz gelişmiyor. Ben Kürt illerimizde 1960'lardan beri çalışıyorum. Orada hiçbir zaman bir Kürt lokantası göremiyorsunuz. İnsan hayatının en önemli nesi var; nefes alacak, su içecek, yemek yiyecek. İnsan hayatında bu denli önemli olan bir parçanın bu kadar kayba uğramış, kaybolmaya itilmiş olmasının nedenlerinin bazılarına bakmaya çalıştım. Kimi ekolojik nedenler ama

www.arsivakurdi.org

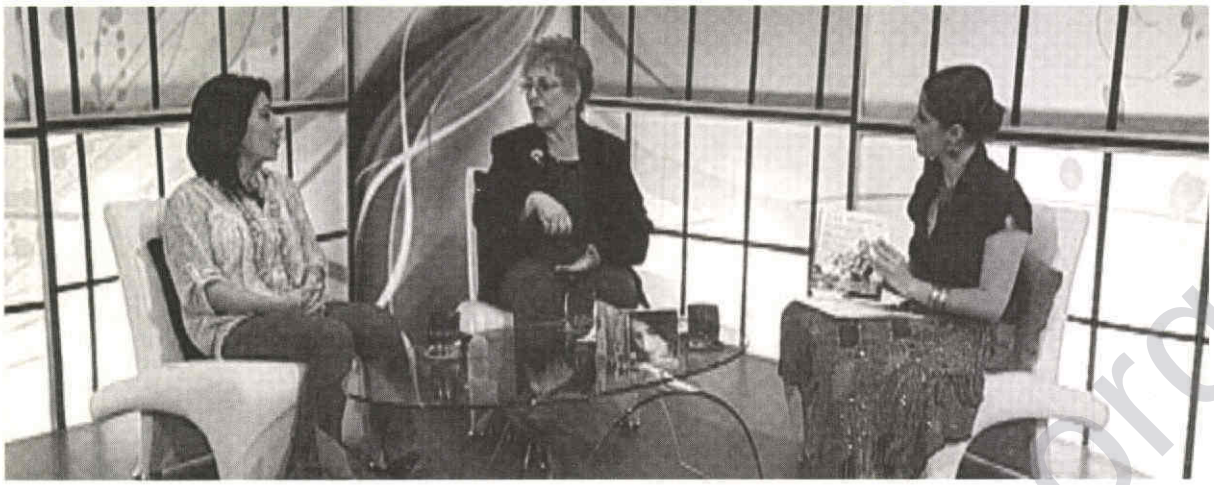

çoğu siyasal nedenler. Ve bu siyasal nedenler son 80-90 yıldır belirgin bir şekilde insanları oradan oraya atarak, bölgedeki Kürt yoğunluğunu azaltarak, insanların dillerini konuşmalarını yasaklayarak, yemeklerini pişirip paylaşamamalarına yol açarak bugüne gelmiş. Ve işte bugün gerçekten Kürt yemekleri gibi bir şey yok.

- Siz bunları anlatırken Rojda kendi hayatını görüyor sanırım... Biliyoruz ki bu coğrafyada da mutfaklar kadınlardan, annelerden ve kızlardan sorulur... Sen ne dersin, Kürt Mutfağı deyince aklına ilk ne geliyor?

Rojda: Hakikaten insanın çok garibine gidiyor, bölgede lokantalarda çalışanların çok büyük çoğunluğu Kürt, ama size *"ne yemek yersiniz?"* diye Kürtçe sorduklarında bile, oradaki psikolojik baskı yüzünden insan şaşırıyor. Cizre'ye gidiyorsunuz, yemeği hazırlayan Kürt, isteyen Kürt, sunan Kürt, ama *"ne yersiniz? ızgara köfte, acılı adana"*...

Mutfak; politikanın laboratuvarı

"Çevrelerindeki diğer Kürtlerden koparılmaları ve ayrımcılık, bu misafirperver halkın cömertçe açtığı sofranın özelliklerinin öğrenilmesini de engellemiştir. Onlar, mutfak kültürlerini ne denli paylaşmak istese de toplumsal aşağılanma ve dışlanma, kendine özgü mutfak kültürlerinin de inkârıyla sonuçlanmıştır."

(*Kürt Mutfağında Ne Pişiyor?*, sf. 15)

- Çalışma, mutfağın ne kadar politikaya açık bir yer olduğunu gösteriyor. Bu zamana kadar hangi mutfağın nasıl oluştuğu, nasıl şekillendiği, nasıl değişimlerden geçtiği hep araştırma konusu olmuş. Ama Kürtler söz konusu olduğunda, neredeyse hiçbir çalışma yok. Siz çalışmayı yaparken sadece mutfağı değil, o mutfaktan ürün çıkaran insanların yaşamlarını mercek altına almışsınız...

Ayşe Kudat: Biz bu çalışma için yüzlerce, binlerce kişiyle görüştük. Aslında bir köye gittiğinizde insanlar sizin etrafınızı sarıyor, o "ille de bize gel", öbürü "ille de bize gel" diyor. Kime gidersen diğerlerinin hepsi de oraya geliyorlar, siz daha ağzınızı açmadan onlar yaşadıklarını anlatmaya başlıyorlar. 50 yıldır gidip geldiğim, pek çok farklı araştırma yaptığım bölgede hiçbir gün bir tek sıkıntım olmadı bilgi almak ve konuşmak konusunda. İnsanlar fevkalade açıklar. Ama, yine yemek konusuna getireyim sizi; bölgede bile fevkalade ayrımcılık var, mesela Arapların, Kürtlerin ve Türklerin yoğun olduğu köylerde, kentlerde kız alışverişi yok, özel olarak Kürtlerden kız alışı yok. Bu da tabii mutfağın dağılmasını engelliyor. Osmanlı sarayı almış Almanlardan, Ruslardan, Fransızlardan, onların yemekleri, onların kültürleri, onların giyimlerini de almışlar. Birçoğu evlilik yoluyla açılan kapılar olmuş, fakat Kürt insanının ister bölgede yaşasın, ister başka kentlere gelsin, yüzüne kapılar kapanıyor. Ben bir burs projesi yaptım, bölgedeki yetenekli çocukların resim yapabilmeleri, resim eğitimi alabilmeleri, ressam olabilmeleri için. Tanıdığım ve aramızın çok iyi olduğu talebelerimden tutun, dostlarım arkadaşlarıma kadar herkes, eğer kazara cümleye "Kürt" diye başlarsam *"ama biz başkalarına yardım ediyoruz, o bursla bir ilgimiz olamaz"* diye sırt çeviriyorlar. Ayrımcılık halk içinde de var, ama kesin olarak devlet eliyle yapılan ayrımcılık bu ayrımcılığı doğurdu. Bakıyorsun, Kürt bir hanım komşusu Ermeni'den yemek öğrenmiş, ama bir diğeri ondan öğrenmemiş örneğin.

Rojda: Yemeklerde bile ayrımcılık var yani... O coğrafyada anadili Kürtçe olanlar Türkçe öğreniyor ama Türkçe konuşanlar Kürtçe öğrenme gereği duymuyorlar. Bir öğretmen gidiyor köye, köyün bütün ahalisi öğretmen için Türkçe öğreniyor, öğretmen iki kelime Kürtçe öğrenmeden ayrılıyor oradan...

Ayşe Kudat: Bu sizin söylediğiniz çok önemli bence... Oralarda desek ki ikinci dil Fransızca, İngilizce, millet sıraya girecek öğrenmek için. Hiç

www.arsivakurdi.org

duydunuz mu ikinci dil olarak Kürtçe öğrenilecek? Hadi Kürde kendi dilini öğrenmeyi yasaklıyorsun, oradaki Türkler, Araplar öğrensin... Çift dilliliğin, daha doğrusu çok dilliliğin zekâ gelişimine ne kadar katkısı olduğuna ilişkin bilimsel olarak kanıtlanmış şeyler var. Çok önemli. Bu kitapta bir hikâye anlattım. Almanya'dan dönen bir genç kadına sordum, *"ne yapıyorsun Almanya'da, nasıl gidiyor"* diye, *"ben"* dedi, *"Türkçeyi fevkalade ilerlettim ve Almancayı da belleyeceğim. Çünkü benim başıma ne geldiyse bu Kürtçeden geldi"* dedi. *"Niye"* dedim, *"çok hastalandım bir gün, beni şehre hastaneye götürdüler, doktor bana dedi ki, 'eğer hastalığını Türkçe anlatamayacaksan çık git' ve bu o kadar içime oturdu ki, öğrenmekten başka hiçbir şey istemiyorum artık, dünyanın bütün dillerini öğrenmek istiyorum"*.

- Böyle bir muameleyle karşı karşıya kalınca bile yine kendine, kendi değerlerine vuran bir durumla da karşı karşıya kalıyor Kürt kadınlar galiba.

Doğru. 1965 yılında, ben Harvard Üniversitesi'nde doktora öğrencisiyken, bir sınıf arkadaşım dedi ki *"annem babam seni misafir edecek, nereye gitmek istersin?"* Gittik bir yere, gayet modern, *"ee.."* dedim *"hani tarih"?* Ondan sonra o Türkiye'ye geldi; *"milattan önce mi, milattan sonra mı olsun görmek istediğin tarih?"* dedim, çok alındı bu! Onunla ben Diyarbakır'ın kazalarından birine giderken birileri durdurdu bizi, *"gelin çok hasta, bizi doktora götürür müsünüz"* dediler. Gittik, doktor hastanede değil, evine götürdük kadını, hasta olan kadının durumu çok kötü. Kapıyı çaldık. Doktor kadını görür görmez *"bu Kürdü niye buraya kadar getirdiniz, bakmayacağım"* dedi, Amerikalı arkadaşım mosmor oldu ve gayet kırık bir Türkçeyle *"sizi biz öldürebiliriizzzz"* deyiverdi. Doktorda bir telaş... Meğer epi topu gıda zehirlenmesiymiş, hemen iyileşiverdi kadıncağız... Siz düşünebiliyor musunuz, Kürt bölgesinde doktorluk yapmayı kabul etmiş bir hekim, Kürt hastaya bakmayacağını söylüyor... İşin kötü tarafı, bugün de bu ayrımcılığın hâlâ sürdüğüne inanıyorum...

Ayşe Kudat

Gel de şehirde ekmek pişir!

"Toptan çuvalla un alınıp evde ekmek yapılmazsa, yanına katık alacak para kalmaz. Bir başkasının arsasına tandır açsak hapse atarlar. Bodrum katları deşsek işsiz kalırız. Sacı bodrum katında kullanmaya kalksak dumandan boğuluruz... Ev ekmeği yapamayan yoksullar francalayla falan idare edemezler. Dokuz karın doyuran bir eve, francala yetişir mi?"

(*Kürt Mutfağında Ne Pişiyor?*, sf. 61)

- Biz ne zaman Kürt kadınlarıyla sohbet etsek hep büyük kentte tutunmanın ne kadar zor olduğunu anlatırlar, hep köye bir özlem vardır. Çünkü "ekmeği orada yapmanın tadı bir başkadır" der, dağdan topladığı otu nasıl pişirdiğini anlatır, orada kendine özgü bir yaşam kurmuştur, hayvanıyla, varsa bir karış toprağıyla, azla geçinmek zorunda olsa da mutlu olduğundan bahseder... Sonra birdenbire "bir tek çöpünüzü bile almadan buradan gidin" diyorlar... Bu durumu sen nasıl gözlemledin?

Rojda: Ben bunu kendim yaşadım, annem yaşadı, akrabalarım yaşadı. Mesela annem mayıs ayında yeşeren bütün otların adını biliyor, *"ben şimdi orda olsaydım şunu toplardık, şu ot ekmeğin arasında ne güzel olurdu, bu şöyle pişince tadından yenmez"* diye anlatır da anlatır. E şimdi bu bir kültür değil mi, bu bir yaşanmışlık değil mi, bunun hiçbir kıymeti yok mu? O, o toprağın, o dağın taşın değerini biliyor, o doğayla bütünleşmiş. Toprağından koparınca ne oluyor kadınların yaşamı? Çoraklaşıyor dört duvar arasında. Annem köydeyken canı sıkılınca tarlaya gidip gelirdi, toprağa basardı. Özgürdü en azından. Ekmeğini gidip bakkaldan parayla almayacaktı. Ayağını yorganına göre uzatacaktı. Kimseye boyun eğmeden yaşayan insanlardı Kürtler kendi topraklarında. Şehre sürüldüler ne oldu? Her yer sınır, her yer yasak, her yer ulaşılmaz, her yer yabancı... Bir şeylere göre yaşamak zorundasın ve o şeyleri sen belirlememişsin. Şimdi annem ne kendi keyfince giyiniyor, ne kendi keyfine göre yemek yapabiliyor... Bu göçlerin insanlar üzerindeki tahribatı gerçekten çok acı. Kadın, orada tandırda pişirdiği ekmeğiyle birçok yemek yapabilirken ya da o emeği vermesi bile ona mutluluk verirken burada, büyük şehirlerde bunu yapamıyor... Yaşanmışlıklar değişiyor, hem de büyük bir hızla, bir insanın bunu kaldırabilmesi çok zor. Mesela neden insanlar kendilerini müziklerde, türkülerde bu kadar çok buluyor? Çünkü özlem

Rojda

duyuyorlar... Ben Salçu'yu söylerken evet geçmişimizi hatırlıyoruz, biz köydeyken 5 taşımız vardı ama mutluyduk. Tamam, eyvallah, medeniyet güzel bir şey ama tamamen değiştirirseniz insanı, insanın ruhunu söküp alırsanız, yaşanmışlıklarını elinden alırsanız, o zaman onun adı medeniyet olmaz.

- Kitap bu anlatılanlara benzer pek çok hikâye de sunuyor. Örneğin Dersim İsyanı'ndan sonra Adana'ya göç eden bir kadınla 90'larda İstanbul'a göç etmek zorunda kalan bir kadının hikâyelerinin bu kadar ortak olması insanda bir burukluk da yaratıyor. Yıllar geçmiş, ama dönüp yaşanmışlıklara bakınca bir paralellik var...

Ayşe Kudat: Ben göçün zorunlu olan boyutunu göstermeye çalıştım. Mesela siz belki İzmir'de doğdunuz, okuldan mezun olduktan sonra sevdiğiniz bir işi yapmak için İstanbul'a geldiniz. Ama özgürsünüz, isterseniz hafta sonu çıkar gidersiniz İzmir'e, orası da sizin bir parçanız, burası da sizin bir parçanız. Ama siz düşünebiliyor musunuz ki biz bir aşiret olarak küçücük parçalara bölüneceğiz, hepimiz bir başka yere gönderileceğiz, ve o kadar büyük bir dikkat gösterilecek ki iki kardeş komşu köylere bile gönderilmeyecek, orada tekrar birleşemeyeceksiniz. Ya da işte, bütçenin yüzde 42'sinin askerî harcamalara ayrıldığı bir dönemde diyeceksiniz ki, *"biz sizi koruyamıyoruz, ya korucu olacaksın eline silah alacaksın, kendini koruyacaksın, ben istediğim zaman da operasyona çıkacaksın, ya da bu 4 bin köyü ben boşaltacağım. Boşalttıktan sonra da mayın döşeyeceğim ki insanlar bir daha giremesin, hayvan otlatılamasın, sen de geri döneme."* Böyle bir zorunlu göç ile insanların isteyerek oradan oraya eğitimleri için, meslekleri için, sevdikleri için gitmesinde bir fark var: biri açılan imkânlarla gerçekleşiyor, diğerinde ise elinizdeki bütün imkânları alıp sizi soyan, sizi mahveden, sizi cezalandıran, sizi parçalamaya çalışan bir olay var. Ondan sonra eskiden topladığınız ve son derece yararlı olan, binlerce çeşit yemek yapabildiğiniz, gerektiğinde ilaç yapabildiğiniz otları falan filan bulamayacaksınız, hatta onları düşünmeyeceksiniz bile... İşte böyle...

- Mutfak da kültür de böyle yok oluyor herhalde...

Rojda: Sadece mutfak ya da yemek kültürü değil ki, bütün bir yaşanmışlığınız elinizden alınıyor, bir yere ait olamıyorsunuz artık, o aidiyetinizi elinizden alıyorlar ki devletin de yapmak istediği zaten bu...

Yoksulluk sadece pişen aşı değiştirmiyor...

"Son yirmi-otuz yıldır, tam yemeğin ortasındayken kapının kim tarafından çalınacağını bilemedik. Jandarma geldi, asker geldi, gerillalar geldi, ölüm haberleri geldi. Korkmadan eşimizin dostumuzun cenazesine gidemez olduk. Şimdi ben size sorayım... Bu kadar istikrarsız, günahı sevabı bilinmeyen bir ortamda nasıl huzur içinde yemek yersiniz?"

(*Kürt Mutfağında Ne Pişiyor?*, sf. 73)

- Elbette ki bu coğrafyada yaşanan bir sürü şey mutfağı çok etkiledi, kitapta anlatılanlar bu acıların mutfağa nasıl sirayet ettiğini ortaya koyuyor. Ve tabii diğer odalara da. Evin diğer odalarında, komşu evlerde ne olmuş?

Ayşe Kudat: Siz çekmediyseniz evladınız, anneniz, en yakın komşunuz çekmiş. Bir değil, beş değil, milyonlar çekmiş acıyı... Sizi özbenliğinizden utandırmak için devlet elinden geleni ardına komuyor. *"Açılım, açılım, açılım"* deniyor, zarf bile açılmıyor! Öte yandan Kürt bölgesine heyetler üstüne heyetler gidiyor ve Türk sermayesi 50 yıldır OHAL ve başka hallerden dolayı bölgeden el çekmişken, hiçbir itekleme, destek onları yerinden kıpırdatamıyorken, nasıl oluyor da Kuzey Irak'ı mesken eyliyor?. O da Kürt, bu da Kürt! Bir sürü insanla tanışıyorum, 50 milyon dolarlık ekmek fabrikası kuracakmış Kuzey Irak'ta... Düşünebiliyor musunuz mesela Muş ili, topu topu 100 küsur bin insan, bilmem kaç kasabaya köye ayrılmış, sermaye buraya bakkal bile açmıyor, müşteri mi var? Ama durup dururken boşalmadı ya buralar! Zorunlu göçler işte buna sebep oldu, oraya devlet eliyle ne götürüldü, eğitim mi, sağlık mı, çalışacak bir fabrika mı? İnsanlar ya atılıyorlar, ya da insanlar bir ekmek parası için oralardan ayrılmak zorunda kalıyorlar. Bu koşullarda ha yemek yemişsin, ha zehir yemişsin. Aynı şey! Fakat buna rağmen öyle hoş durumlarla karşılaşıyorsunuz ki! Bir yaşlı kadınla görüştük, onunla beraber oturan kız ve erkek çocukları var; dağlardan ot toplamış, ayıklıyor. Şimdi onlara bir yemek soruyorsun, koşa koşa geliyor hepsi. Gelin geldi, *"bazıları karnıyarık der ama"* dedi, *"biz onu öyle yapmayız, biz onu gül gibi yaparız"* dedi, *"patlıcanı tutarsınız, parça parça ayırırsınız, gül gibi yaparsınız, otlardan da yapraklarını yaparsınız, mis gibi olur, böyle olur bu,"* dedi.

www.arsivokur.org

- Bölgede bir eve ziyarete gitsek, misafire sofraya mutlaka bir şey çıkarılır, kuru ekmek varsa o, ona katık yapılabilecek ne varsa o... Bir de "illa ye" denir. Ama yoksulluk insanın bu duygusunu da inciten bir şey, misafirine bir şey çıkaramamanın acısı da çok fazla... Sizin bu yoksulluğun mutfağı nasıl değiştirdiğine ilişkin gözlemleriniz nelerdir?

Mutfağı ve mutfak kültürünü aslında çok boyutlu olan yoksulluk kavramının bir parçası olarak göstermeye çalıştım. Zaten çok uzun yıllardır yoksulluk parasal olarak değil, kültürel olarak, sağlık, eğitimden faydalanamamak olarak, çok boyutlu bir şekilde ölçülüp biçiliyor. Burada yetişkin kadınların yoksulluğu, Türk dominant medyadan yararlanamamak mesela. Katık olmaması da yoksulluk ama o kadar türlü yoksulluk tecrübesi içindeler ki, kendilerini birçok bakımdan yoksullaştırmak zorundalar bu ülkede yaşamlarını idame ettirebilmek için. Örneğin Kürt olduklarını, Kürtçe bildiklerini, Kürtçe türküleri okuyabildiklerini bastırmak zorundalar. Çünkü ayakta kalmaları, eziyet görmemeleri biraz da o gizlemenin başarısına bağlı. Kendi elleriyle de kendi kültürlerini, yoksulluklarını boğucu bir hale getirmeye zorlanan bir insan kitlesinden söz ediyoruz. Soruyorlar işte, *"ortadoğudaki olayların bize ne etkisi olabilir?"* diye. Çoktan bir etkisi olmuş olması gerekirdi. Yıllardır bu sorunlardan söz ediyoruz, hâlâ bir adım atılamamış olmasını şaşkınlıkla karşılıyorum.

Mutfaktan demokratik çözüm çadırlarına...

"Kaç yıldır ha açıldık ha açılacağız diye bekleniyor. Denize açılmak gibi bir şey. Yüzme bilmeyen, acı çekmemiş bir araba erkek okyanus kenarında, karada bekleyip, okyanusa açılırlarsa ne büyük işler çevireceklerini birbirlerine anlatıyorlar. Oysa kimsenin o dalgalara atılmaya cesareti yok."

(*Kürt Mutfağında Ne Pişiyor?*, sf. 29)

- O bir araba adam memleketi okyanus sularında boğmasın diye demokratik çözüm çadırları kuruldu. Ancak görünen o ki, bu da iktidar cephesinde olumlu bir adım olarak değerlendirilemedi...

Rojda: Sivil itaatsizlik... Kürt halkı bütün yöntemleri denedi, bir sivil itaatsizlik kalmıştı onu da yaptılar.

Ayşe Kudat: Ama başbakan onu sivil bulmadı işte...

Rojda: Kaç gündür televizyonları izliyorum, bir tane bile televizyon Diyarbakır'dan Batman'dan, Hakkâri'den olumlu bir cümle geçirmedi... Günlerce Libya'nın haritalarını çıkarıp çıkarıp analiz ediyorlar, kendi memleketlerinden haberleri yok. İnsanlar perişan, polis şiddeti altında, bu medya nasıl bir sağırlık taşıyor böyle! Anlamak zor değil ama medyaya inanan insanların artık şunu görmesi lazım, bu medya istediğinde işte böyle sağır dilsiz olabiliyor. Her akşam koca koca insanlar televizyonlara çıkıp analizler yapıyorlar, insan seyrederken *"vay be"* diyor, *"demek ki gerçekten bu sefer çözülecek"*, o oturumlarda her şey çözülüyor, ama gerçekte hiçbir şeyin çözüldüğü yok. Şimdi seçimler geliyor, bütün taleplerin üzeri kapatılmaya çalışılıyor, başbakan ha bire Kürtlere saldırırken bir yandan da *"ben çözeceğim"* diyor, aslında gördük 8 yıldır nasıl bir çözüm öngördüklerini. Biraz vicdan sahibi olan insanlar artık taşın altına elini sokmalı...

Ayşe Kudat: Sivil itaatsizlik, demokratik çözüm çadırları... Gerçekten her şey yapılmış ve şimdi bunun bir özeti yapılıyor bunlarla, *"bak susuyorum, artık kalk ayağa, aynı ülkenin vatandaşıyız, hiç değilse set çekme üstüme"* diyor insanlar. Olumlu bir şey yapmıyorsan bile olumsuzlukları yapma... Düşünebiliyor musunuz, bir adalet sistemi tamamen hükümete bağlı, adalet bakanına geniş yetkiler verilmiş ve bu hükümet diyor ki, *"ben mahkemelere, savcılara bir şey diyemem"*. Peki, adalet bakanının ne işi var o zaman? Neden daha tutucu bir adalet düzenlemesi yaptınız ve bu adama yeni yeni yetkiler verdiniz? Bu adam yetkilerini şimdi kullanmayacak da ne zaman kullanacak? Yani bunların anlaşılmasına imkân yok. Yalnız dikkat ediyorum, bütün diziler bittikten sonra birkaç akademisyen gazeteci falan kendi aralarında gece 12'den 1'den sonra bunu konuşuyorlar, bu halkın gözleri önüne serilmiyor. Seren varsa da hapse atılıyor, ne kadar süre hapiste kalacağı bile belli değil. Adalet sistemi yerine adaletsizlik sistemi hüküm sürüyor memlekette. Ve ben gerçekten anlayamıyorum daha ne kadar sürebilir bu...

Rojda: Bu Newroz'da Diyarbakır'dan ayrılırken havaalanında gazeteciler, köşe yazarları, yabancı heyetler, misafirlerle sohbet ettik. Hepsinin dilinde *"Kürtler Rönesanslarını yaşıyorlar, ne talep ettiklerini, ne söylemek istediklerini burada dolu dolu dile getirdiler"* cümleleri... Ama orada o sohbete karışanların çoğu yazmadılar bile. Yazmış, *"nevruz"* diye... Yazmış, eleştiriler... Ben gerçekten bütün yazarların çizerlerin oraya başka bir ruhla gelmelerini isterdim. Geliyor büyük holdinglerin kameraları, aradıkları şey bir olay, bir kargaşa... Ona endekslenmişler. Gelenler de turist gibi bakıyorlar, neredeyse safari kıyafeti giyecekler. Burası sizin memleketiniz değil mi kardeşim?

www.arsivakurdi.org

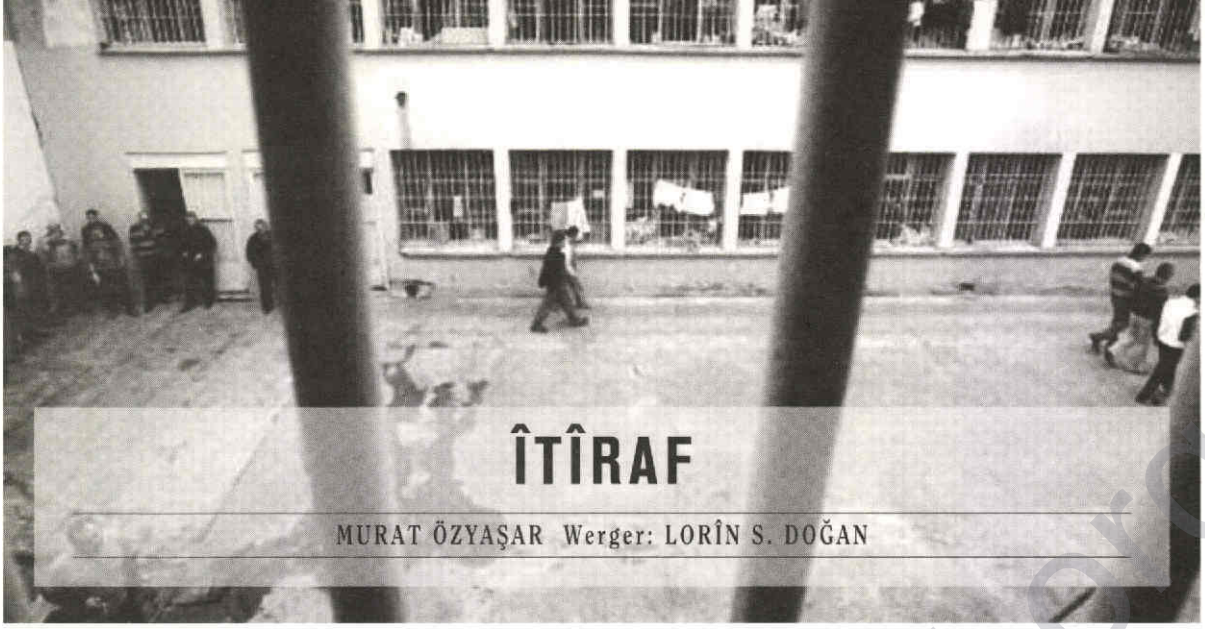

ÎTÎRAF

MURAT ÖZYAŞAR Werger: LORÎN S. DOĞAN

Hemû kes kombûye û li me temaşe dike. Bela bibin (!)
Em bûkikan neleyizênin li vir. Em êşê dikşînin.
*Ji Tutunamayanlar**

Ev tiştê ku ez ê vebêjim, têkiliya wê bi Selîm Işık re nîn e.

Bi vî Selîmî re em li heman qawîşê bûn, li girtîgehê. Li qata jorî min radize, êvaran dikir xirexir. Ji ber ku ez kulekî bûm, qata jêr dabû min. Ji ber xirîniya Selîm xewê xwe li min nedigirt. Dema ku wî wiha dikir xirînî, êvaran wekî ku ez li avê şiyar bibim, ji xewa herî şêrîn şiyar dibûm. Ku ez ji xew şiyar dibûm jî, giraniya "hundir" wekî kabûsekî bi ser min de dipelişî. Hema ku ez wiha dibûm nedibûm, ez diçûm min xwe disparte derve. Erê min xwe dispart, lê bi yek carê re di nav ciyan de min xwe didît. Ku min digot ez ê xwe bidim hevdu, serê min li ser hesinê text peyde dibû. Min hişê xwe dida hev, wekî miriyekî ku li ber xwe dida ku ji gora xwe derkeve, min bi bîr dianî ku di hundir de me, dizîvirîm, min balîfê xwe şil didît dîsa. Dû re min xirexira Selîm dikir dîsa, vê xirexirê dîsa min dibir derve, di nav demên kevin ku diçûm û dihatim hişê min dikirkirî, ez pê ve eliqî dimam.

Ku di nav xewariyeke wiha de ez diçûm û dihatim, li ser dîwaran sîberê wî mezin dibû û her ku mezin dibû ew sîber, ez dibûm piç û parî û diheliyam. Her ku diheliyam xumîniyek diket dilê min û laşê min bi zinge zing direcifî. Wekî teybeke xerabûyî ku heman stran lê dida, min nikarîbû awirên xwe ji vê sîberê bigirta û ez li çavên wî asê dimam.

Ez wiha eliqîmayî, li sîberê dîwêr şabûmayî, wekî teybeke xerabûyî ku pêşî bike çizînî û dû re bi yek carê re bisekine; ez jî di navbera wan sîberên ku hundir û derve tevlî hevdu dibûn difikirîm; kêliyek berî kêliyeke derketibûya û xelas bûbama ji xirexira Selîm, ji van çûyînên min yên derve ku ez venedigeriyam.

Lê Selîm jî siyasî bû. Hem jî doza wî giran bû.

Ji 125'an. Muebbet.

Ez bibêjim ciyê min biguherînin, cem vê malika kalorîferê, ew qet nabe.

Berî niha hevalan digot, hevalê Selîm: "Li çiyê girtine ev, di kemîneke xayîn de, bi keleşa wî. Pêşî binçavkirin, dû re bi lezûbez ev der." Pêşî zor lê kirine, ma qey bê zor çêdibe, lê Selîm neçûye qawîşa îtirafkaran. Berxwedêr e, ji xwe piştrast. Îxanetê nakê. Nikare bike.

Roja xwe ya yekem ku ez hatim qawîşê bibîrtînim niha. Xwedêyo, çav û rûyê min werimî, ji hev felişî! Ez lingê xwe yê kulek bi erdê ve bêhtir dixişiqênim, qey. Li ser serê min xuricîn. Lêpirsînek jî li vir. Min navek daye dest, min çi agahî dane, bi nivîskî raporeke bide, gotin.

Wê kêliyê Selîm ber çavên min ket: Zirav û dirêj. Kişandineke wî ya hilmên cixareyê heye ku min jî rehet dike. Xwe vekişandiya quncikê, ji dûrahî ve mêze dike. Destên wî di eniya wî de. Carinan bi pirzika rûyê xwe dilîze. Roja din bû bawerim, ji devê wî çend gotin derketin: "Derbasî be!" Bi vî dengê ku min hîs kir re mam gelek caran.

Çiqas dem çêbû, hê hînî vir nebûme. Bêhntengiya vir. Ez bibêjim ez ê bi Selîm re du gotinan bikim, Selîm naaxive, yên din wê bibêjin, "Têkiliyên xal û xwarzê li vir tune ye, heval." Ez li derve bifikirim, divê ez qemçika xwe ji destên xwe dûr bihêlim. Ji ber ku qemçik û destên min wekî birayê jinbavê ne niha. Ez kîjanî dirêjî yên din bikim, ditirsim pê re bihetikim.

Yê ku dihêle hinekî ez li vir bijîm Selîm e bawerim. Bêdengiya wî ya wekî sirekê. Ez jî hinekî ji xwe re bêdeng bimînim, wê bibe. Ji her aliyê min hevok dibarin; hevokên ku ji tîpên reş û nebextewar pêk hatine. Tevlî vir û wir dibin. Bi lingên xwe yên kulek hevokan dieciqînim, nabe... nabe... dîsa nabe. Ditengijim, dibînim ku çavdêriya Selîm dikim dîsa. Van deman Selîm hinekî ecêb e.

Ecêb e min got, van deman tiştên seyr bi Selîm re çêbûn. Pêşî kesekî tu wate nedaye. Piştî ku li hewadarkirinê çend cara dimeşiya diçû quncika xwe, vedikişiya quncika xwe ya taybet. Heta ku ez

www.arsivakurdi.org

diwestiyam min peyase dikir, zû ji qerem diketim. Deng nedikirin. Bi rojan wiha bû. Roj bi roj hejmara peyaseyên Selîm kêm bûn. Heta hin rojan dibû ku peyase nedikir.

Hema ku hewadarkirin vedibû venedibû, Selîm vedikişiya quncika xwe ya her carê, çavên wî li ser şaneşîna dawî ya apartmana şîn diçû û dihat. Dû re ji bo bîskekê çavên xwe yên ku qet nediwestiyan, ji ser şaneşînê dişemitand ser min yê ku wê kêliyê li kêleka wî rûniştibû û çavên xwe dixist nav çavên min. Wekî ku bibêje, çi heye lawo?

Ez bawerim jiyan hinekan zû mezin dike. Selîm jî yek ji wan bû. Yê ku jiyanê zû û pêşî mezin kiribû. Yê ku li jiyanê her dereng diman. Selîm bêguman yek ji wan bû. Ji yê ku dereng dijiyan...

Lê Selîm nediaxivî. Min dipirsî, wî bersiv nedida. Du tiliyên xwe dibirin lêvên xwe cixare dixwest. Min didayê. Pirsên nû min lê bar dikir. Ew bi rik bêdeng dima. Dema ku ew wiha hey bêdeng dima, di qirka min de tîpek vediguheziya çêra herî kevn ya ku min dizanîbû, wî dîsa tiştek nedigot.

Dû re... dû re, binepenî wekî sirekê ji guhekî çû guhê din: Selîm evîndar bûye, gotin. Ya apartmana şîn. Gotin, lê hemû kesî bawer kir. Wekî filmekî ku nû hatibe bajêr, li meydane şahiyek gevizî. Dirêj nedomand.

Ji kargêriye agahî hat. Ev agahî li qawîşan kire galegal û bela bû. Bi belabûnê nesekinî, bi çav û rûyên hemû kesî ve zeliqî. Ku ev deng ji dîwaran olan da, hilçenînekê bi hemû kesî girt. Hinekan bi dengekî lawaz, gotin "Nexwe bere me bikujin!" Dû re bi dengekî bilind, wekî ku tevlî sirûdekê bibin, ji hemû kesî dengên "Ev qas jî zêde ye. Bere me bikujin jî!" bilind bûn. Bi yek carê re cixare hatin vêxistin. Bi hilma pêşî re, kuxikê bi çend kesan girt. Zivirîm, min li Selîm mêze kir. Min wî xemgîn dît. Bi mêzandina min ya Selîm re berpirsiyarê qawîşê axaftinên dualî hiş kir. Ji devê wî berikên çekeke dibariyan. "Emê li ber xwe bidin. Ji sibê pê de em çalakiya birçîbûnê ya bi dorê didin dest pê kirin." Dema wî digot "..... wê bê kirin..... wê hemû kes tevlî bibin ..... Ev biryareke..... Nexwe....." ez dîsa zivirîm min li Selîm mêze kir. Min xemgîntir dît. Wekî ku rebeno pêjin kiribû. Rûyê wî spîçolkî bûbû. Bi destên xwe, bi tiliyên xwe dilîst. Neynûkên xwe dikojand.

Digotin, wê qawîşa me bikin du beş. Navên yên ku wê derbasî qawîşa din bibin ji nêzîk ve wê diyar bibin. Di demeke nêz de jî wê derbasî sîstemeke nû bibin. Ji vê sîstema nû tiştê ku me niha fêm dikir; di odeyên dido sisê de em ê bimaya. Yanî dereke ku hundir di hundirekî din de ye.

Wê rojê qet ji quncika xwe ranebû Selîm. Li hewadarkirinê dîsa li cem qelevîskî bûm. Berî ku tiliyên xwe bibe lêvên xwe, min cixareyek derxist dayê. Min jî yek vêxist. Min çavên xwe ji ser Selîm da alî. Keçikê li şaneşînê cil didaleqandin. Çavên Selîm li wê. Ne mimkûn bû, mirov têneghîje. Na, çi bike neke Selîm nediaxivî. Tepîna dilê wî dihat guhê min. Bi yek carê re nava min jî tije bû. Hema ez girîm... Ez giriyam. Li çûyîna Selîm, êdî li nedîtina wî ya şaneşînê, li ser rewşa xwe, nizanim. Tiştê ku zanim ev e, dema li vir bûm çend cara derketim derve, yanî dadgehê. Dema ku di erebaya rîngê de bûm, kesên ku çûn û dihatin min didît. Li bendî dimam, kesek ji wan ên ku diçûn û dihatin yek min jî bibîne.

Tiştê bû bû, gelek derbas nebû. Êvarî nav hatin xwendin, navên kesên ku wê derbasî qawîşa din bibin: Selîm Işik; 1974/ Lice... Baş e ku navê min nîn e.

Sê roj in qata ser min vala ye. Dîsa nikarim razim. Na, ne ji bo çûyîna Selîm. Derve bela xwe ji min venake, min diguvêşîne. Nema hat hevdîtinê jî ev a ku ji hişê min dernakeve: EW. Erê, EW a mezin. Wekî din çawa tê nivîsandin ku!

Gelo yekî din?... Divê ez li ber xwe bidim. Divê ez herim rûyê xwe biqusînim, li ser û çavên xwe bêhtir miqate bim. Mêze dikim. Neçariyeke dibînim li rûyê xwe. Li bendî dimînim ku kesek were min xelas bike an jî ji wê agahiyeke bîne.

Debara min nayê. Xwe dixwim. Nikarim ji dayîka xwe wan jî bipirsim bê çibû! Ji xwe ev çend hevdîtin in, ew jî nema tiştekî ji min re dibêjin. Ji yek-du hevalên min yên ku tên serdana malê agahiyê didin min, dolme û pîvazên şîn yên ku anîbûn min xwar, min nexwar, pêwîstiyeke min heye nîn e, dipirsin. Çiqas ez gotinê dibim û tînim ku bibim ser WÊ jî, wekî gotinên ku bariyabin ser bêdengiyeke dûrdirêj, naxwazin fêm bikin. Fêm nakin. Divê ez li ber xwe bidim. Li ber xwe bidim. Erê, du caran. Ya herî baş ez rûnim û nameyeke wiha dirêj binivisînim, yek hevok: Min ji bîr bike!

Lê yê ku dixwaze ji bîr bike û WÊ her bi bîr tîne ez!

Şefeqa roja çaran Selîm xuya kir. Hat nehat jî xwe avêt hewadarkirinê. Ji bo ku ew were qawîşa me daxwazname daye kargeriyê. Yên me jê ketin gumanê lê. Hevkarî filan. Wiha ne hêsan e, bi daxwaznameyeke guhertina qawîşeke, dibêjin... Min guh neda. Ez kêfxweş bûm ku hat. Qe nebe hêviyeke wî heye: şaneşîna şîn ya hember. Yê min ez reben, di zimanê min de ev yek hevoka dirêj ku her diçe dûvedirêj dibe: Min ji bîr bike!

Tirsa me hat serê me. Na... na, Selîm xwe nekuşt, min jî... Ji kargêriye agahiyeke nû hat. Ev agahî hindik mabû dîwaran biqelişîne. Em ê li odeyê dido sisê de bimînin êdî. Qawîş nîn e!

Dema ez çûm tiwaletê min dît. Selîm bi gardiyanan re di sohbeteke xweş de. Dipirsî:

- Qata heştan a apartmana şîn a hember kîjan ode dibîne?

Di guhê min de hevoka dawî ku dizengile:

- Qawîşa îtîrafkaran. ❋

*Tutunamayanlar: Navê romana Oğuz Atay

BER BI ERCIYESÊ VE

TONGUÇ OK

Kadîr di mala metika xwe de li ber şibakê rûniştibû û wî bi çavên xwe yên sêhr bûyî li Çiyayê Erciyesê, li bandeva çiyê ya bi berf temaşe dikir. Di wê roja germ û çiksayî ya havînê de çiya li ber foneke şip şîn bi hemû heybeta xwe ber bi esmanê ve bilind dibû. Li lemberî wê dîmena efsûnker ew ketibû xewn û xeyalan. Kurmetê wî Huseyîn tiştin jê re vedigotin, belam wî lê guhdarî nedikir. Ji nişke ve pê hesiya ku destek li serê wî digeriya û pê re hişyar bû. Metika wî porê wî mist dida. Wê got: "Kurê min ê çavbelek. Her kes taştêya xwe xwariye û di xew de çûne. Hûn ji riya dirêj hatin. Ma tu newestiyayî? Ka were, qet nebe taştêya xwe bike. Xem neke, Erciyes nareve tu derê. Çi çax bixwazî tu dikarî lê temaşe bikî." Bi bêdilê ji ber şibakê veqetiya û ew tev bi hev re çûn mitbaxê.

Sala 1984 bû. Ji bo betlaneya havînê ew bi malbatî ji Edene hatibûn Kayseriyê, mala metika xwe. Bi eslê xwe kurd bûn. Bav û kalên wî di nava salên bîstsî de –her çiqas sedema vê yekê nayê zanîn jî dibe ku piştî û ji ber Serhildana Şêx Seîd– koçkiribûn Edene û bi cîh bûbûn. Bapîr û dapîra wî ji ber tirs û xofan zarokên xwe bi destên xwe bişaftibûn. Bavê Kadîr ji bilî çend peyvan bi kurmanci nedizyaniya. Digel ku neviyê "çiyayiyan" bû, ne haya Kadir ji kurdîtiya wî hebû, ne jî wî heya wê rojê berf dîtibû. Kurmetê wî Hûseyîn di hema her betlaneya havînê de dihat Edeneyê, çêla serpêhatiyên xwe yên bi berf dikir: Ewana çawa bûka berfê çêkiriye, çawa berfegulak lîstiye, ew çawa di ser berfa ku qeşa girtiye re bi taxakên xwe xiljîkîne bi xweşkirinê û bi hemû kîtekîtan jê re vedigot. Xeyala yekto ya Kadirê berf bû. Xwezî berf li Edeneyê jî bibariya, wî bi têra dilê xwe berfegulak bilîsta, bûkaberfê çêkira û ew bi taxokê di ser berfê re xijikîya. Gava ku bavê wî jê re got: "Kurê min, ger ku tu îsal karneyeke tijî tev 'pekîyî' bînî, vê havînê ez ê te bibim Kayseriyê", pêşî çoş û xiroş bi wî girt û dilkutka dilê wî lê da; lê belê paşê hat bîra wî ku havînê berf li Kayseriyê jî ew ê biçûna Kayseriyê. Hêj otobus ji Edeneyê derneketibû xew

bi wî girt û ew heta termînala Kayseriyê xewiya. Diya wî encax bi quncirîkan ew şiyar kir.

Serê wî gêj bûbû. Ew çawa li servîsê siwar bûn, çawa ketin apartimanê û bi asansorê derketin qata şeşn wî qet fêm nekir. Derî vebû, her kes hev û du hembêz kir; wî jî destê metika xwe ramûsand. Gava ku merasîma pêşwaziyê li ber deriyê didomiya, kurmetê wî Huseyîn ew ji geremolê kişand û bir salonê, li ser paldankeke ber şibakê da rûniştandin. Her du zarok jî xwe neh salînî bûn û wan bi rewşa hev û du fehm dikir. Kadîrî serê xwe bêhemdî ber bi şibakê ve zivirand. Çawa ku çav bi Erciyesê ket û wî bandeva çiyayê ya bi berf dît tafilê ew gêjîtî di ser xwe re avêt. Wekî wê roja ku bavê wî çêla Kayseriyê kiribû, dîsa dilkutka dilê wî lê dida.

Êvarê li ser sifreyê ji bavê xwe pirsî: "Bavo, sibê em herin Erciyesê, berfegulekê bilîzin, dibe?"

Dê, bav, metik û mêrê metika wî apê Mustafa, ew hemû pê keniyan. Bavê wî got: "Kurê min, ma em çiyager in? Em çawa derdikevin çiyê? Sibê apê Mustafa me bibe Fûarê."

Kadîr li apê Mustafa nihêrt û wî daxwaza xwe bi awirên xwe dubare kir. Apê Mustafa bişirî: "Kurê min ê delal. Ji bo çûyîna Erciyesê wesaît divê. Tirimbêla me tune ye. Hebûya jî em ê encax heta zozanan biçûna. Havîn e. Bi tenê li bandevê berf heye."

Kadîr kelegirî bû. Got: "Hûn min dixapînin." Dengê wî lerizî: "Çiya va ye, nêzîk e. Em dikarin pi piyan jî herin."

Bavê wî jê qehiriya: "Kurê kerê! Tu çawa bi apê xwe re wiha diaxivî? Min aciz neke. Deng neke û şîva xwe bixwe!"...

Dotirê ji sibê heya êvarê wî bi burmetê xwe Huseyîn re piste pist kir. Dixwest ku ew bi hev re herin Erciyesê û tê de berfegulokê bilîzin. Huseyîn pêşî keniya, paşê serê xwe bi awayekî neyînî hejand, pişt re bi hêrs ket; lê belê di dawiya dawî de Kadîrî ew qane kir. "Şerteke min heye" got Hûseyîn, "tu dê vê yekê nebêjî tu kesî."

Roja din piştî navroyê her du zarok bi hinceta goglîstinê ji mal derketin û ketin rê. Nêzîkî saetek meşiyan. Lê belê Erciyes ji malê çiqas dûr be dîsa ew qas dûr dixuya. Wan mena xwe domand. Ew çûn Ercîyes jî çû, ew çûn Ercîyes jî çû. Westiyan, birçî bûn, tî bûn. Zeviyeke nokê derket pêşiya wan. Bi nokên hêşîn qinyat kir. Li ber qulubeyeke tenya tulumbeyek hebû; wan bi ava tulumbeyê tîna xwe şikand. Nêzîkî saatek din meşiyan. Banga esrê hat guhê wan. Derdor hêdî hêdî tarî dibû.

Huseyîn got: "Em vegerin".

Kadîrî mil jê daweşand.

Huseyîn got: "Kurê xalê min. Tarî ket. Divê em vegerin malê. Xem neke. Ger ku sibê zû ji malê derkevin, em dikarin bêyî êvarê bigihîjin malê."

Wê şevê li malê qiyamet rabû. Diya Hûseyîn kir qirînî. Got: "Ka te Kadîrê biaqil jî rê derxist." Guhê Huseyîn kişand. Hêrsa wê pê nekemîjiya. Bi şimikê lê xist. Huseyînî deng nekir. Gava ku diya wî lê da, bavê Kadîrê, tilîya xwe ya nîşane bi hêrs dihejand: "Em vegerin Edene ez dê nîşanî te bidim, qet meraq neke!"...

Simîtrê, piştî ku taştêya xwe xwarin bi dizîka ji malê derketin. Di destê Huseyîn de tûrikek hebû. Kadîrî jê pirsî: "Ew çi ye lawo?"

Huseyîn got: "Ma em ê berfegulak nelîzin?.. Min ji sandoqê ji nav cil û bergên zivistanê du cot lepik derxistin. Berf sar e, kurê xalê min, mîna qeşa ye. Bila destên me necemidin. Min derxur jî amade kiriye. Tehma nokê xweş e, lê zikê mirov diêşîne. Gava em birçî bûn, em nan bi kaxil (çemen) bixwin. Ma ji nokê ne çêtir e?"

Bajar li paş de ma. Neviyê "çiyayiyan", bi kurmetê xwe re, tûrikek li destê û mil di mil de ber bi Erciyesê ve dimeşiyan. Êdî vegerîn nîn bû. Çiyayê ew vedixwend. Îro nebe jî rojekê diviya ku xwe bigihanda bandevê. Diviya ku wî berf bi çavê xwe bidîta û bêhna çiyayê bikişanda nava xwe... ❋

www.arsivekurdi.org

oYun atı

Cuma Boynukara cboynukara@mynet.com

(Etraf biraz daha derli topludur... Adam sandalyede oturmakta, Uzman ise gezinmektedir. 1. Rütbesiz daktilonun başında... 3. Rütbesiz telsizle uğraşmaktadır.)

Uzman: *(Konuşmasını tamamlamakta.)* Adın ne?

Adama: *(Biraz bitkin)* Demin söyledim...

Uzman: Hiçbir şey söylemedin. Ayrıca kaç defa sorarsam, o kadar söylemek zorundasın...

(Rütbeli girer.)

Rütbeli: Nasıl gidiyor?

Uzman: İyi gidiyor komutanım.

Rütbeli: Gidip biraz dinlen.

Uzman: Sağ olun komutanım. *(Çıkar)*

Rütbeli: Adın ne?

Adam: Adımın ne önemi var, ille de bir ad takmak zorundaysanız...Şu an elinizdeyim...

Sizin için başka ne önemli olabilir...

Rütbeli: Adın?

Adama: Serdar, başka merak ettiğin bir şey var mı?

Rütbeli: Ben çok sabırlıyımdır... Zamanımız çok. Bu kod adın değil mi?

Adam: Evet kod adım...

Rütbeli: Orada ne yapıyordun?

Adam: Kaç defa söyleyeceğim, Seron köyünde bir kadına doğum yaptırmaktan dönüyordum...

Rütbeli: Sizin gibi gözü dönmüşlere, kadınlarını nasıl teslim ediyorlar anlamıyorum doğrusu...

Adam: Siz de bana yaralınızı teslim ettiniz...

Rütbeli: Başka seçeneğimiz yoktu...

Adam: Eğer gözümüz dönseydi, buralarda işimiz olmazdı...

Rütbeli: Kimliğin?

Adama: Verilenle yaşanmıyor... Tercihle yaşanıyor...

Rütbeli: Eğitimin?

Adam: Cerrahpaşa mezunuyum...

Rütbeli: Gerçekten mezun oldun öyle mi?

Adam: Evet... Aksatmadan.

Rütbeli: Peki, arkadaşlarınla nerde buluşacaktın? Seni nerde bekliyorlardı?

Adam: Beni kimse beklemiyordu... Ben arkadaşlarıma ulaşacaktım...

Rütbeli: Grubunuz kaç kişi?

Adam: Kalabalık...

Rütbeli: Nasıl kalabalık? Bu kalabalığın bir sayısı yok mu?

Adam: Değişiyor... Seyyar olduğumuz için rakamlar devamlı değişiyor... Bazen yüz elli, bazen altı yüz oluyor... Değişiyor...

Rütbeli: *(Şaşırmıştır.)* Vay be...

Adam: Şaşırdınız...

Rütbeli: Yazık değil mi? Körpecik gençleri böyle dağda taşta ziyan etmenize.

Adam: Amaçlar kişiye göre değişiyor...

Rütbeli: Şimdi sen bir çok eyleme de katılmışsındır...

Adam: Çok, ama öldürmek için değil...

Rütbeli: Nasıl yani?

Adam: Az önce yaptığım gibi. Arkadaşınızı kurtardım...

Rütbeli: İkide bir bunu söyleme...

Adam: Doğru, bir an tutsak olduğumu unuttum...

Rütbeli: Kaç yıldır dağlardasın?

Adam: Çok oldu. Yedi yıl...

Rütbeli: Seni de okulda mı kandırdılar...

Adam: Kimse kimseyi kandıramaz... Sizleri kandırdılar mı komutan?

Rütbeli: Benimki bir görev...

Adam: Benimkini de öyle görsen!

Rütbeli: *(Bu arada önemli gördüğü konuşmaları not almaktadır.)* Çay içer misin?

Adam: İyi olur.

Rütbeli: Çay getirin bize...

1. Rütbesiz: Emredersiniz komutanım... *(Çıkar.)*

Adam: Siz kaç yıldır buralardasınız?

Rütbeli: İlk yılım...

Adam: Buranın acemisisiniz.

Rütbeli: Vatanın her tarafı aynıdır bizim için... Grubunuz nerede, sınır ötesinde mi yoksa?

Adam: Gerçekten nerde olduğumuzu bilmiyor musunuz?

Rütbeli: Bilsem sormam...

Adam: Buradayız, her yerde.

Rütbeli: Saldırı planınız hakkında bilgi istiyorum...

Adam: Komutan çok şey istiyorsunuz...

Rütbeli: Konuşmak zorundasın.

Adam: Benim alanım değil. Konuşacağım bir şey yok.

1. Rütbesiz: *(Girer, çay getirmiştir.)* Buyurun komutanım...

Rütbeli : Teşekkür ederim.

www.arsivakurdi.org

Karikatür: Halil İncesu

Adam: Ellerim bağlıyken çay içemem...

Rütbeli: *(Gezinerek)* Çözün ellerini. Yanlış bir hareket yapmaya kalkışma, yoksa seni vurmak zorunda kalırım...

Adam: İşte bu kadar... Bu kadar kolay, bu kadar rahat değil mi? Kaçmaya kalkışırsan seni vurmak zorunda kalırım...

Rütbeli: Rahat olur mu, ama vazife. Ülkenin huzuru, refahı için yapmak zorundayız... Yoksa aynısını sen yapacaksın.

Adam: Çay için teşekkür ederim.

Rütbeli: Eğitiminiz ne kadar sürüyor?

Adam: Fakülte biliyorsunuz altı yıl... Bir de bunun uzmanlığı var...

Rütbeli: Okulu sormadım... Örgütteki eğitiminiz.

Adam: Değişiyor...

Rütbeli: Şebekenin bağlayıcılığı nasıl? Ayrılmak isteyen rahat ayrılabiliyor mu?

Adam: Komutan bir şebeke üç beş günde dağılır. Biz bir şebeke değiliz. Kaldı ki ayrılmak isteyen ayrılabilir. Eğer ayrılması uygunsa... Şimdi siz belli bir süreyi doldurmadan emekli olabilir misiniz? Olamazsınız... Bir asker süresi dolmadan terhis olabilir mi?

Rütbeli: Ama ayrılmak isteyenleri vuruyorsunuz... Bize teslim olanların itiraflarından anlaşılıyor.

Adam: Bir insanı düşünün komutan, öldürmezsen o seni ve seninle beraber onlarca insanın ölümüne neden oluyor... Ayrıca niçin? Hiçbir şey. Bizler bir şeye soyunmuşuz, çocuklarımıza güzel bir yaşam bırakmaya. Bunu bozmak isteyene müsaade etmek, kendi ellerimizle çocuklarımızın kanına girmektir. Öyle değil mi? O zaman elbette ölümler olacak...

Rütbeli: Akşam beraber yemek yediğin insanı nasıl öldürebilirsin aklım almıyor...

Adam: Öldürürüm demedim, öldürülmesinde bir yanlışlık yok dedim.

Rütbeli: Ne fark eder. Ha onaylamışsın, ha yapmışsın. Aynı değil mi?

Adam: Aynı olur mu? Lütfen komutan. Akşam birlikte yemek yediğin birini öldürmekmiş. Ne alakası var? Peki birlik kurduğun sofrada birini aç bırakmak olur mu? Olmaz değil mi? Ama...

Rütbeli: Bu tür düşünceler yaptıklarınızı haklı çıkarmaz... Kim kimi aç bırakmış...

Adam: Bakış açısı...

(2. Rütbesiz girer.)

2. Rütbesiz: Komutanım arkadaşımızın ateşi yükseldi...

Rütbeli: Ateş düşürücü bir şeyler verin...

2. Rütbesiz: Saldırıda tahrip olmuş.

Rütbeli: Ne yapabiliriz... Hâlâ bir bağlantı yok mu?

3. Rütbesiz: Deniyorum ama sonuç alamıyorum komutanım...

Rütbeli: Kahretsin...

Adam: Çantamda ateş düşürücü olacak. *(Rütbeli çantayı karıştırır.)* Elinizdeki. (*Rütbeli inceler*) Güvenmiyorsanız inceleyin...

Rütbeli: *(İnceler. 2. Rütbesize uzatır. 2. Rütbesiz ilacı alıp çıkar.)* Sizlere hangi ülkelerin yardımı oluyor?

Adam: İnsan önce kendine güvenmeli, özüne... Gerisi gelir.

Rütbeli: Soruma cevap değildi.

Rütbeli: *(3. Rütbesizi göstererek.)* Bak, bir kardeşi bir de amcası oğlu bu topraklarda vuruldu. şehit düştü.

Adam: *(Düşünceli)* Mümkündür.

Rütbeli: Bunların tek bir amacı vardı, vatanı korumak.

Adam: Bizim de tek bir amacımız var, vatanı korumak. Bu insan bölgede yararlı bir askerlik yapabilir mi?

Rütbeli: Tabii ki yapar. Hem de yılmadan, gözünü budaktan esirgemeden.

Adam: Yapamaz komutan yapamaz. O'nun tek bir amacı var, o da yakınlarının kanını almak.

Rütbeli: Nasıl bu kadar rahat olabiliyorsun? Şu an tutuklusun, daha ne olacağın belli bile değil.

Adam: Ben tutuklu değilim. Tutuklu olmam için, suçlu olmam lazım. Ben suçlu filan değilim...

Rütbeli: Nesin ya?

Adam: Esirim...

Rütbeli: *(Gülerek)* Hayret... Burada savaş mı var? Yok. Esir olman için savaş olması lazım...

Adam: Savaş yoksa bizim burada ne işimiz var?

Rütbeli: Savaş devletler arasında olur. Aynı devletin vatandaşı kendi arasında savaş ilan edemez.

Adam: Lütfen komutan.

Rütbeli: Severek buradayız, yurdun dört tarafı aynıdır bizim için.

Adam: Gönül isterdi ki her şey için böyle olsun.

Rütbeli: Bir ihmalkârlık var, doğru. Ama bunu böyle büyütmenin ne yararı var... Kime yararı var. Böyle oldukça bu ihmalkârlık daha da artar.

Adam: Ama insanlar bir tutulmamanın farkına varır.

Rütbeli: Bu da sizin işinize yarar değil mi?

Adam: İnsanların yararına olur, kendi hayatlarının mimarı olurlar...

Rütbeli: Öyle kolay değil.

Adam: Hiçbir şey kolay değil.

Rütbeli: Eğer sizler vatanı sevseniz, silahlarınızı bırakıp bu işleri konuşarak halledebilirsiniz...

Adam: Konuşmak istemeyen kim. Çok iyimsersiniz komutan. Bu işler kaç yıldır, asırlardır hallolmadı...

Rütbeli: Devamlı silahlı saldırılar oldu... Sonuç? Darağaçları kuruldu, şimdi de farklı olmayacak...

Adam: Farklı olacak komutan. Şimdi insanlar ayağa kalktı.

Rütbeli: Hâlâ bağlantı yok mu?

3. Rütbesiz: Deniyorum komutanım... *(Uzman girer.)*

Rütbeli: Bırakırsanız huzur gelir, refah gelir.

Adam: Geleceğini kim garanti ediyor, siz mi? Yanılıyorsunuz komutan... Gelseydi şimdi siz burada zorda kalmazdınız...

Rütbeli: Tekrar soruyorum doğum tarihin?

Adam: 1962

Rütbeli: Yaptıklarından pişman mısın?

Adam: Değilim... İnsan yaptıklarının vicdanen rahatsızlığını hissetti mi o zaman pişmanlık duyar...

Rütbeli: Rahatsın öyle mi?

Adam: Elbette...

Rütbeli: *(Uzman'a)* Sana emanet, misafirinle iyi ilgilen...

Uzman: Siz merak etmeyin komutanım...

Rütbeli: Ben koğuşta olacağım... Bağlantı kurar kurmaz bana haber verin... *(Çıkar.)*

Uzman: *(Gülümseyerek)* Emredersiniz komutanım... *(Adam'a)* Demek pişman değilsin, iyi... *(Üstüne yürür.)*

KULÎLKA HEYVA KULANÊ

şûr li dilê heyvê ket
nîvî niviştên şêxekî
şewitîn di xemên pîroz de
xemilî hozanek
rabû ser girekî
giriya bi kilamên xwenezan
hêsirên cemidî
di-
lop
di-
lop
hatin çemekî xwar
kulîlk vebûn û meşiyan
bi niviştên mayî
gulek kulek ma
jinekê kire pistepist:
heyfa heyvê
kûr li dilê xwe ket

Gulîstan Baran

www.arsivakurdi.org

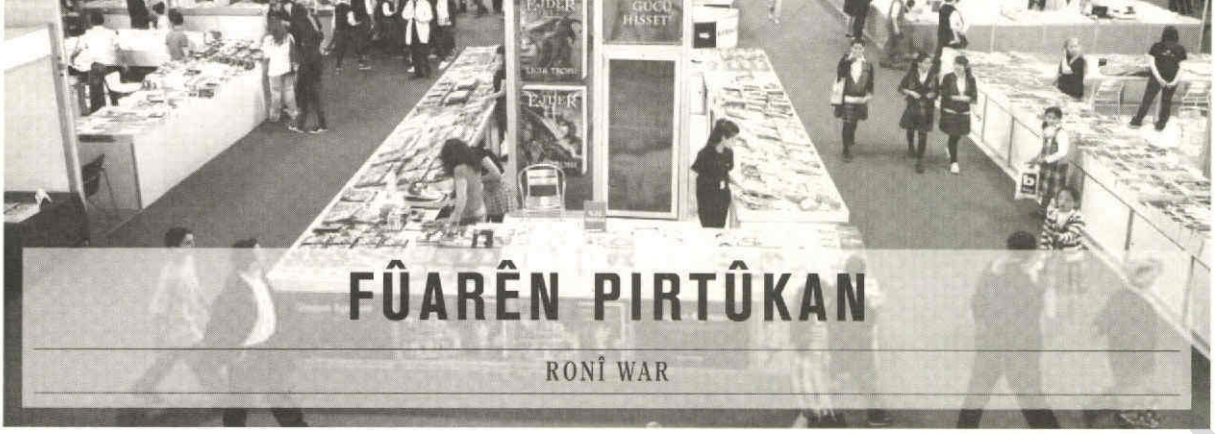

FÛARÊN PIRTÛKAN

RONÎ WAR

Fûarên pirtûkan li gor fûarên wekî din xweşikbûnek cihê di nav xwe di vedihewîne. Berî her tiştî fûarên pirtûkan hem bêtir qelebalix in hem jî karekî rewşenbîrî ye ji bo bajarê ku hembêza xwe ji pirtûkan re vedike.

Carinan bi dehan, carinan jî bi sedan weşanxane, nivîskar û kovar bi saya fûarê tên wî bajarî. Ji derdora wî bajarî mirov xwe li fûarê digrin û tên. Ev mirov jî ne mirovên vala ne. Ew kesên tên ekserî bi xwendinê re eleqedar in û ji xwendinê hez dikin. Gava ku dikevin wê atmosfera fûarê careke din hezkirin û eşqa xwendinê di dilê wan de mezin dibe. Lewra çand û huner, wêje û zanîn kesan bi pêş ve dixe û civak jî encax bi van kesên pêşketî xurt bibe.

Ji hêla din zarok rengîniyek pir cihê didin van fûaran. Wekî pinpinîkan ji standekê difirin standeke din. Li rûyê wan şadî û bextewariyeke ku nayê gotin heye. Bi heyecan in û bi meraq in. Her tiştê bi reng û cihê bala wan dikşîne ser xwe. Ew zarokên ku di wî temenê xwe yê biçûk de dikevin nav deryaya pirtûkan têkiliyek di navbera wan û pirtûkan de çêdibe, ev jî ji bo pêşeroja xwendin û rewşenbîriyê gavek e destpêkê ya girîng e.

Dîsa mirov dikare bibêje ku fûar hem ji bo danasîna bajêr û hem jî ji bo aboriya wî bajarî gelekî baş e. Ji ber ku bi hezaran kesên biyan tên û li wan dibin mêvan, liv û tevgerek cihê dikeve nava bajêr.

Hin sedemên lidarketina fûaran

Fûar li derinan bi qasî hefteyekê, li derinan jî bi qasî du hefteyan didome. Di vê demê de weşanxaneyên ku beşdar bûne heta ji wan tê dixwazin danasîna xwe, danasîna berhemên xwe û nivîskarên xwe bikin.

Bi hezaran pirtûk tên ber lingê xwendevên. Xwendevanên ku bi hin berheman nehesiyane li wira dibînin, berhemên ku peyde nakin tê ber lingên wan. Carnan bi nêta hin berheman tên û hew dibînin ku tûrikê wan tije pirtûkên wekî din bûye. Ango ew hêla fûaran ya qenc jî heye ku di vî nîrê ku gazina ji kêm xwendinê heye bi awayekî ji bo demekê be jî ji holê radibe.

Bêşik mexsedeke kesên ku organîzeya fûarê dikin jî heye. Hinek ji wan jî ev in:

1- Danasîn.

2- Têkilî.

3- Bi panel, gotûbêj û çalakiyên rewşenbîriyê, bi hev re parve kirina tecrubeyan.

4- Aborî.

5- Fêrbûna weşanger ya daxwazên xwendevanan.

Weşanxane divê ji bo memnûniyetê bixebitin

Mirov ji kîjan aliyê ve lê binere dibîne ku bandorek erênî ya fûarên pirtûkan heye. Ew heyecana weşanger, nivîskar û xwendevanan ya ku bi xêra fûarê ew gihandine hev, tenê jî bes e.

Ji bo bajarê ku fûar lê tê lidarxistin ji hêlê erênî ji xwe me li jor qal kir.

Weşanxane ji bo ku xwendevan memnûn bike û bikşîne hêla xwe serê xwe diêşîne. Çi tê xwendin çi nayê xwendin û li ser çimaya van pirsên xwe difikire. Asta weşanxaneyê, nivîskar û berhemên xwe û heger pir zimanî be asta ziman û wejeya xwe dikare çêtir tahlîl bike.

Îcar em dikarin werin ser Fûara Pirtûkan a Amedê. Fûara Pirtûkan ew ê îsal cara duyemîn li Amedê lidarkeve. Sala borî ku cara yekem bû li dar diket jî tevlêbûn û eleqeyek baş hebû. Heta niha em wekî Weşanên AVA tevlî fûarên pirtûkan yê bajarê wekî Stenbol, Edene, Bûrsa û Îzmîrê bûne. Amed ji hêla eleqeyê ve ne kêmî wan bajaran bû.

Fûara Amedê û eleqeya pirtûkan

Lê divê em zanibin li bajarekî wekî Amedê fûara pirtûkan gelekî girîn e. Ji bo danasîna wêje, ziman, çand û nivîskariya kurdî yek ji wan fersenda ye ku mirov dikare xwe bigihîne gelek mirov û derdoran. Divê em jibîrnekin ku çawa bajarê Amedê naşibe bajarên din, divê fûara wê ya pirtûkan jî li gorî navê bajêr, rengê xwe yê cihê nîşan bide. Kesên ku ji gelek deveran tên tevlî vê fûarê dibin divê vê ferqê bibînin û fêm bikin.

Ji bo ku mirov karibe vî rengî bide fûarê jî divê di serî de şêwra weşanxaneyên kurd, komeleya nivîskarên kurd û saziyên Amedê yên ku tevlî fûarê dibin hebe û bi panel û gotûbêjên xwe, rengê xwe li gorî rihê bajêr bidin fûarê û bidin kesên ji derve hatine. Sala borî bi qasî giraniya Amadê panel û gotûbêj têr û tije derbas nebûn û ev fersend nehat bikaranîn. Ji hêleke din ve fûar ji bo pirtûkên kurdî jî fersendek e. Ji ber ku problema belavkariyê ya weşangerên kurd hene ev ji bo ku xwendevan bigihîjin berheman fersendek baş e. ❋

www.arsivakurd.org

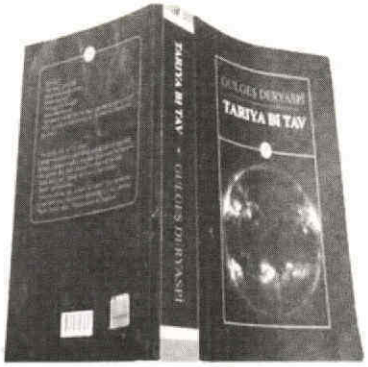

Nivîskarek jin a kurd romana 'Tariya bi tav' nivîsî

ROMANA GRÎBÇEVAYA KURD

LOKMAN POLAT

Ez Gulgeş Deryaspî Xanimê pîroz dikim ku wê bi kurdî nivîsî, berhemeke edebî afirand û romaneke din li romanên kurdî zêde kir. Ez ê di vê gotara xwe de romana wê ya hêja bi kurtahî binirxînim û bi xwendevanên kurd bidim nasîn. Ez hêvîdarim ku ev nivîsa min bibe sedem ku gelek xwendevanên kurd vê romana hêja û giranbuha ya nivîskara jin a kurd bikirin û bixwînin.

Nivîskara kurd Gulgeş Deryaspî Xanim ji navçeya Tetwanê ye. Tetwan girêdayî bajarê Bedlîsê ye, lê ji Bedlîsê mezintir e. Romana wê ya bi navê "Tariya Bi Tav" di nav weşanên "Do"yê de derketiye. Roman 475 rûpel e.

Kesên ku dibêjin romana kurdî tune bila romana Gulgeş Xanimê bixwînin û şerm bikin. Romana kurdî heye û bi berhemên edebî yên nivîskarên nû yên wekî Gulgeş Xanimê baştir û geştir dibe, pêş dikeve, dewlemend dibe. Têvlêbûna nivîskarên nû yên edebiyata kurdî hêjayiyek û girîngiyeke bi rûmet dide edebiyata kurdî.

Piştî ku min romana nivîskara jin a kurd Gulgeş Xanimê xwend, min di dilê xwe de got: "Xwezî romanivîserê hêja Mehmed Uzun xweş ba û romana Gulgeş Xanimê bidîta û bixwenda, dê gelek kêfa wî bihata. Wî dê miheqeq xwe bigîştanda Gulgeş Xanimê û ew pîroz bikira." Ez di vê baweriyê de me ku, nivîskarên kurd yên ku romanên qalind nivîsîne û yên ku rêzeroman nivîsîne dema vê romana qalind a Gulgeş Xanimê bixwînin dê kêfa wan bê.

Romana Gulgeş Xanimê romaneke sosyal realîst e. Bûyerên romanê ji nav jiyana rasteqîn ya civakî û ji jiyanên kesayetiyên rastî hatiye wergirtin û bi şêweyeke edebî hatiye ravekirin. Di romanê de metoda dîyalektîkê, guhertinên berbiçav û derûniya însan ya demên cuda û li hemberên bûyeran helwestgirtin hatiye qalkirin. Her wiha di romanê de jiyana gundîtiyê, êşa civakî, bandora şer, zilm û zordariya dagirkeran, wêrankirin, tehda, lêdan û şkence û rewşa gundiyên belengaz wekî dîmenên zindî radixe ber çavên mirov.

Romana Gulgeş Deryaspî Xanimê romaneke hêja ye, naveroka wê dewlemend e, û têde mijarên girîng hene. Pêvejoya têkoşîna netewî û demokratîk, lehengiya çekdarên azadiyê, nakokiyên civakî, trajediyên cure û vegotina jiyanên rasteqîn bi şêweyeke hunerî û bi teknîkeke serketî ya romanivîseriyê hatiye ravekirin û berhemeke hêja ya edebî hatiye afirandin.

Di xwendina romaneke de, dema çîroka romanê xwendevan bikşîne hundirê bûyeran, dê xwendevan wê bi kêf û dilxweşî bixwîne. Lê dema bûyer nebalkêş û negerm bin û bi hev ve hunandî nebin, dê xwendevan nexwaze ku wê bixwîne. Romana ku xwendevan bikşîne nav xwe û xwe bi xwendevan bide xwendin ew roman hêja ye û serketiye. Romana "Tariya bi tav" romaneke wiha ye ku xwe bi mirov dide xwendinê û lewre jî serketiye.

Min di nivîseke xwe de wiha gotibû; *"Li bakurê Kurdistanê hêj yek romanivîsera jin tune, ev jî ji bo min xemgîniyeke û her wiha ji bo edebiyata kurdî kêmaniyek e. Bi hêviya ku roj were xwendevanên kurd romanên kurdî yên romanivîserên jin jî bixwînin."* Her wiha min di nivîsa xwe a bi sernavê *"Jin û Edebiyat"* de jî bal kişandibû ser tunebûna romanên kurdî yên ku ji alî nivîskarên jin yên kurd ve hatibine nivîsîn û min pêwîstiya romanên ku ji alî jinên kurd ve bê nivîsîn anîbû zimên. Bi dehan nivîskarên jin ên kurd hene ku tenê pirtûkên wan yên helbestan û yê hinekan jî tenê pirtûkên wan ên çîrokan hatine weşandin, lê romanên wan tune ne.

Di romanê de mijara cerdevaniyê heye. Ev êşeke civakî û netewî ye ku di nav kurdan de ji alî dewleta

www.arsivakurdi.org

dagirker ve hatiye pêk anîn. Êşeke din a civakî jî ku di destpêka romanê de tê ravekirin, nezanî ye, cahiliya hinek kurdan e. Ji bo ku ji Hesen re kur çênabe, jina wî çend car welidiye û keç aniye, Hesen wê sûcdar dibîne, lê dixe û heta dixwaze wê bikuje. Cahilên wiha wekî Hesen di nav civaka kurd de gelek in.

Di romanê de neh beş hene. Sernavê beşan ev in: Evîn, Parêzvanî, Rev, Reva xisûsî, Bajarê gundiyan, Nexweşxane, Îran, Gelşa giran û Êsîr.

Di destpêka romanê de behsa welidandina jinek û mirina bebika wê tê kirin. Ev trajediyeke ku hêj jî jinên kurd di gundan de vê trajediyê dijîn. Jinên ku êş û sanciya welidandinê dîtine, dema vê trajediyê bixwînin dê bigrîn.

Dema ku min xwendina romanê qedand, min ji xwe re di dilê xwe de got: "Vaye Miçka Grîbçeva kurdan." Binêrin di ser xwendina min a pirtûka M. Grîbçeva de sîh sal derbas bûye, min hêj jî navê wê ji bîr nekiriye. M. Grîbçeva romanivîsera jin a bulgarî ye. Di xortaniya xwe de min romana wê xwendibû. Navê romanê "Senî halk adina Olume mahkum ediyorum (Ez te li ser navê gel mehkûmê mirinê dikim)" bû. Xortên şoreşger yên dema salên 1975 û 1980'yî bûbû heyranê romanivîsera şoreşger M. Grîbçeva. Ez jî yek ji wan heyranên wê bûm û niha dilxweşim ku romanivîsereke kurd ku di çapa wê de ye berhemeke hêja afirandiye û min wekî xwendevanekî kiriye heyranê xwe.

Yê ku gotiye jiyana her kurdekî/e dikare bibe roman, rast gotiye. Binêrin di gundek de şivanekî reben, çawa jiyana wî herimiye û çi hatiye serî. Hîn kurd hene ku, di jiyana rasteqîn de tiştên hatine serê wan, neyê serê tu însanî. Serpêhatiyên wan, çîrokên jiyana wan, bûyerên ku têne serê wan dibine roman. Afirandina romanên jiyana rasteqîn û bûyerên sosyal civakî dikeve kategoriya ekola sosyal realîzma civakî. Edebiyata kurdî bi berhemên bi vî rengî dê hînpirtir dewlemend bibe, pêş bikeve.

Romana Gulgeş Xanimê di hêla taswîran de jî serketiye. Di romana "Tariya bi tav" de taswîrên baş û xurt hene. Romannivîser bi taswîrên hunerî, teknîkî û bi zimanekî edebî cîhana romanê, xwezayê, bûyeran taswîr kiriye û bi tevna hunerî, zanîna edebî, ravekirineke xweşzimanî, formeke nûjenî, bi şêweyeke herikandî û hunandineke serketî berhema xwe ya edebî afirandiye.

Ez romanivîs Gulgeş Xanimê wekî nivîskara kurd a romanivîs a serketî dibîni ❋

VECINIQÎNA NIKILAN

Teqeteqa nokê çivîka darniklokê
Mêjiyan biperişîne li ser siniya şîvê
Şîva li ber şevîna rastiyê
Mexelketina di bin tarîtiya tavehîvê

Dêleguran biheçheçikîne darniklokê!

Fikrên pûç bibijêre bi sond xwarina serê gurê şevê
Zûrî pê dihisin ji qulikên kaniyên cemedê
Xwe radikişînin ji bo du niqut xwînê
Bi serxweşbûneke têr xwarinê

De lêxe! Gêj nebe darniklokê

Şivanên ramanan pêçayiye li nav kulavê
Sing xwîdan, qaf qerisiye li ber tava sibê
Deng derxe bi zingila bizinê
Veciniqe bi bayek ji zozanê
Şiyar be ji xeyalên xewnên şevê
Hestên bê xwedî parîke li mirovahiyê

Fikr di nav mêjiyan de gepiçîne darniklokê

Hêvî melisîne çîp nazikê
Tirs di qulên roviyan de lerizîne ji dengê 'ûzeûzê
Dinya bê xapandin maye lêlê
Hişên tevizî birîn pejiqandine li ser erdê çermê

De haydê
Bi nikilên tûj kurdên bişkivî pevxe darniklokê!

Kenanê Nado

www.arsivekurd.org

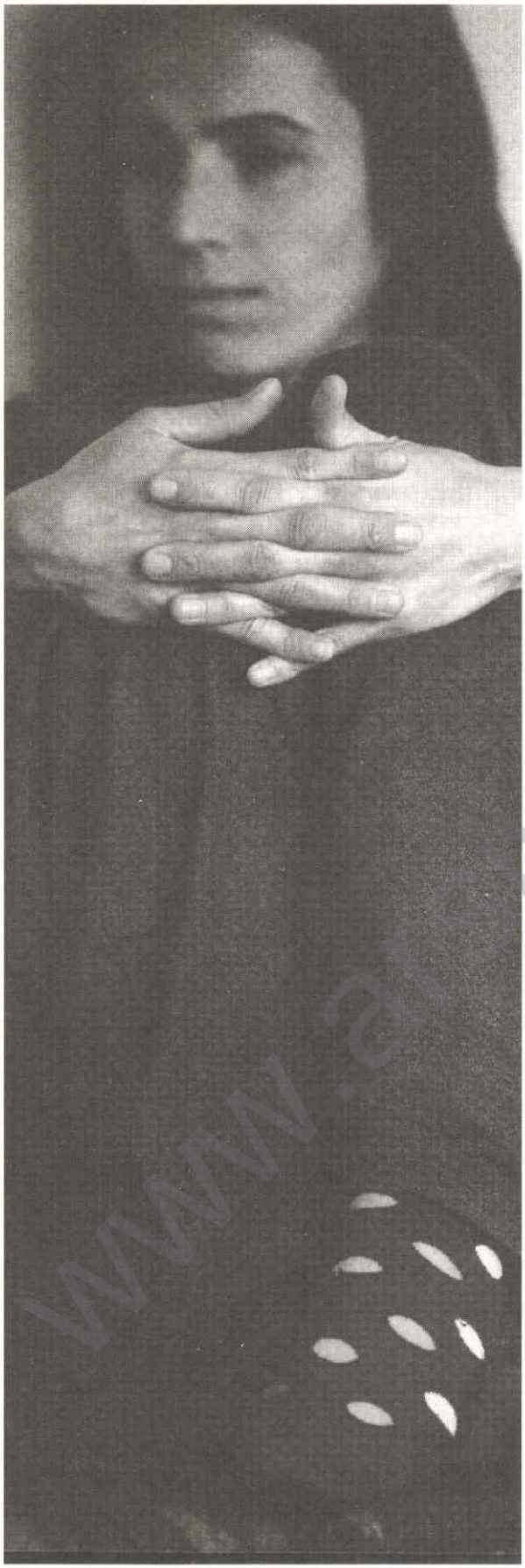

ŞAİRİN DAĞLA İMTİHANI!

SERPİL İLGÜN

Sosyalizmin rafa kalktığını ya da kimlik siyasetinin miadını doldurduğunu söyleyenler, bu kez "ideolojisiz siyaset dönemi"nin başladığını müjdeliyorlar. Dünyada ve ülkede olup bitenler, bu ideolojisiz siyaset okumalarıyla izah ediliyor. "İdeolojisiz" yapıldığı savlanan bu siyaset söyleminin, başlı başına bir ideoloji olduğunun üstü örtülüp, aklımızı ve ruhumuzu ele geçirmenin yöntemleri değiştiriliyor. Yeni bir dil kuruluyor mesela. Bu yeni dilin kulağa hoş gelen kelimeleri dolaşıma sokuluyor. *"Ben anlamam, tanımam, konuşmam"* denmiyor. Kabalık yok yani! Tersine, son derece "incelikli" bir dil bu. *"Konuşmak"* deniyor, *"empati yapmak"* deniyor, *"dinlemekten, anlamaktan"* söz ediliyor.

Konuşmak, empati yapmak iyidir elbette. Sahici ve samimi olduğunda kıymetli çabalardır. Ama bu *"anlayalım, dokunalım, konuşalım"* söylemi, ideolojisiz olduğuna inanmamızı istedikleri tezlerini güçlendirmek için kullanıldığında, kabul görmez. Zaten işe de yaramaz. Bejan Matur'un yaptığı gibi...

Şair-yazar Bejan Matur, yazarı olduğu Zaman gazetesinde daha önce *"dağın ardına bakmak"* başlığı ile yayınladığı yazı dizisini, kimi eklemeler ve güncellemelerle, aynı adı taşıyan kitapta toplamış; geçtiğimiz Şubat ayında da okurun ilgisine sunmuştu. Kitap, daha raflarda yerini almadan "ses getirmiş"; kendisiyle (kitaptan çarpıcı bölümler eşliğinde) sayısız gazete, TV, internet söyleşileri yapılmıştı. Matur, kişisel bir bilgiyi de ilk kez bu röportajlarda paylaşmış; 18 yaşındayken gözaltına alındığını, işkence gördüğünü ve bir yıl cezaevinde kaldığını anlatmıştı. Böylece, hem kendisine *"beyaz Kürt"* diyenlere bir yanıt vermiş; hem de *"Gördünüz mü, Kürt sorununa uzak değilim, dışarıdan değilim, iyi anlarım"* mesajının yaygınlaşmasını sağlamıştı.

Kim bu PKK'liler, 'acaba'?

"....Ölü oğullar. Kurban hepsi.

Sanki onlara, kurban oluşlarını hatırlatmak için var yeryüzü."

Bejan Matur kitabının girişine, yukarıda mini bir alıntı yaptığımız *"ayın büyüttüğü oğullar"* adlı şiiriyle başlamış. Şiirdeki *"kurban gitme"* metaforunu, kitabın ilerleyen bölümlerinde de tekrarlayan Matur, yazdığı önsözde kitabı yazma amacını şu sözlerle anlatıyor:

"Dağdakiler kim bilmiyoruz. Sayılarla ifade edilen bu insanların ne yaşadığı bilinmiyor. Neden dağa

çıktılar, neden dağda yaşadılar, dönenler neden döndü ve kalanlar neden hâlâ oradalar? Bunları samimiyetle sormak ve gerçekle yüzleşmek zorundayız. Haklı çıkarmak ya da mahkûm etmek için değil. Anlamak için. Hiçbir ideolojiye yaslanmadan, sadece insanı ve onun hikâyesini konuşmak istiyordum."

Doğrusu, dokunaklı bir giriş olduğunu teslim etmemiz gerekiyor. Ancak meseleye *"hiçbir ideolojiye yaslanmadan"* bakmayı tercih etmek, yazarın gerçekle yüzleşme iddiasını daha baştan kuşkulu hale getiriyor.

Matur, Kürt sorununu ve PKK"yi anlamayı amaçladığı kitabına, "dağdan inen" PKK'lilerle yaptığı görüşmeleri aktararak başlamış. Kitabına aldığı hikâyelerin birçok ortak yanı var. En dikkat çekici özellikleri artık PKK ile bağlarını koparmış olmaları. Kimi 1 yıl, kimi de 15 yılını dağda geçirmiş. Aralarında çatışmada yakalananlar olsa da, çoğu daha dağdayken fikirleri uyuşmamaya başlayınca, örgütten ayrılmışlar. Birçoğu uzunlu kısalı sürelerde cezaevinde yatmış. Hepsi PKK'yi eleştiriyor evet, ancak bazıları eleştirilerini oldukça sert bir dille yapıyor. Hemen hepsi, (Matur gibi) silahlı mücadelenin artık miadını doldurduğunu, barış ortamının oluştuğunu, AKP iktidarının sorunu çözmede iyi niyetli adımlar attığını, bunun görülmesi gerektiğini söylüyor.

Yaşadıkları ya da tanık oldukları baskı ve şiddet nedeniyle PKK'ye katıldıklarını ve katılma kararını kendi iradeleriyle aldıklarını da belirtiyorlar elbette. Zaten Matur da, *"devletin cinneti"* diye nitelediği baskı ve şiddetin gerçekliğini sorgulamıyor. Tersine, "devletin cinneti"ni kimi hikâyelerde daha da ayrıntılandırarak, okurun, Kürtlere nasıl zulmedildiğini, dolayısıyla dağa çıkmaya nasıl itildiklerini kavramasını istiyor. Ancak, sorun da bu noktadan sonra başlıyor. Çünkü Matur'a göre, inkâr ve imha üzerine kurulu o politika artık değişti. İşte bu tespit, kahramanlarımız tarafında da desteklenen bir tespit. Onlardan biri de Kendal.

Gazetelerdeki kitap tanıtımlarında, *"çatışmaya giderken Sezen Aksu dinleyen PKK'li"* olarak yer bulan Kendal, *"Gerilla unsuru varken, siyaset yaptırmazlar sana. Öncelikle şiddet unsuru kalksın ki, insani unsurlar tartışılsın"* diyor. Matur'a göre, Kendal bu yorumuyla, yeni bir *"vizyon"* çizmiş oluyor. Zaten hepsi bu yeni vizyona değiniyor. Matur, *"Gerilla varken siyaset yaptırmazlar"* tespitini mutlulukla karşılarken; *"miadı dolmuş"* değerlendirmelere mesafeli yaklaşıyor. Gerçi bu itibar görmeyen değerlendirmeye de sadece Rêwan'da rastlıyoruz. PKK'ye '92'de katılan, üç yıl kaldığı dağda, soğuktan el ve ayak parmaklarını kaybeden Rêwan'a *"Silahlı yöntem, Kürtlerin hangi sorununu çözdü"* diye soruyor Matur. *"Bugün Kürtlerin adları anılıyorsa zora başvurdukları içindir"* diye yanıt veriyor Rêwan. Matur'un, yanıta *"acaba"* diye şerh koyması dikkatlerden kaçmıyor.

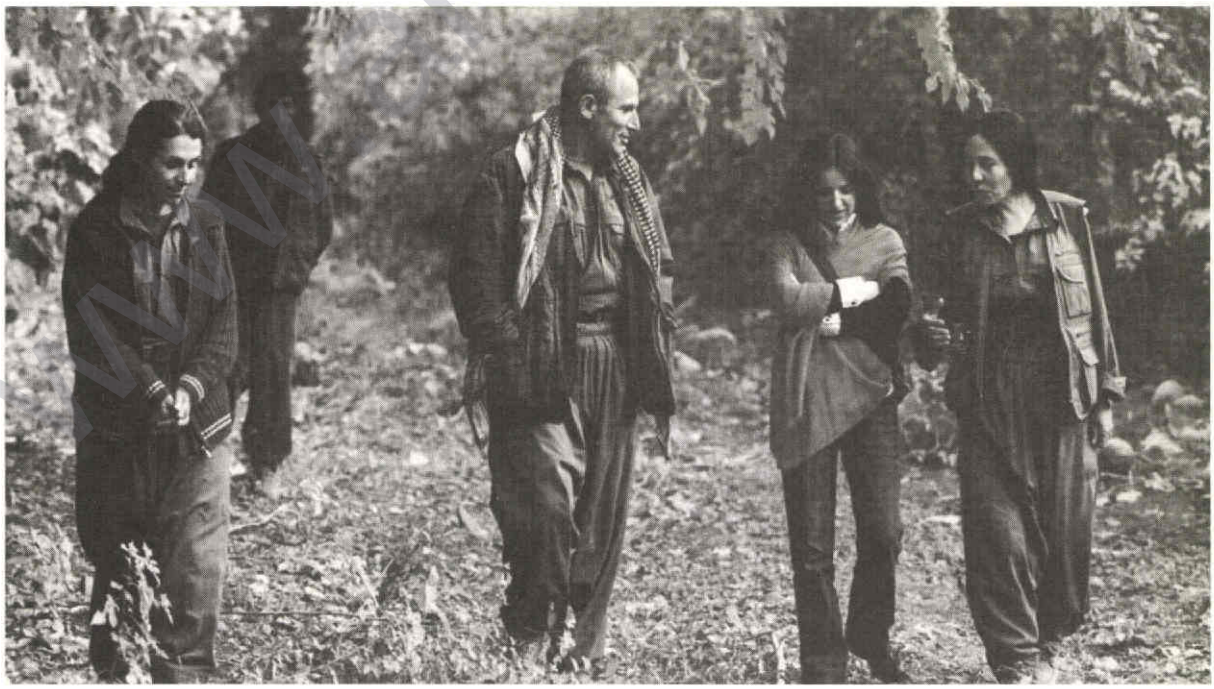

Ben ölüme bile kıyamam!

Hikâyeleri tek tek analiz etmek değil niyetimiz. Ancak hikâyelerdeki boşluklar dikkat çekici. Misal, Aspara. Kitaba alınan üç kadın karakterden biri olan Aspara, amcasına duyduğu özlem nedeniyle dağa çıkmış. 15 yıl sonra görebildiği amcası bir süre sonra PKK'den ayrılmış. Sonra da kendisi. Ama tam olarak neden ayrıldığını bilmiyoruz. Neydi Aspara'nın itirazları? O itirazlar örgüt tarafından nasıl karşılandı...? Bu kısımlar kitapta *"fikir ayrılıkları"* ya da *"ters düşme"* gibi ifadelerle geçiştirilmiş. Bu arada tabii ki Aspara da *"bana kalırsa silaha başvurmadan, konuşarak çözmek gerekiyordu sorunlarımızı"* diyor!

Dağ elbette zordur. Hem de hayal bile edemeyeceğimiz kadar. Neticede dünyanın en uzun sürmüş gerilla savaşını veren bir yapıdan söz ediyoruz. Fikir çatışmaları, ayrışmalar elbette olmuştur, oluyordur. Matur'un kitaba aldığı karakterler de sorunlar, çelişkiler yaşamışlardır. Şimdilerde orta yaşlarını süren karakterlerin düşünüşleri, bakışları değişmiştir. Başımız gözümüz üstüne. Ancak, *"ben ölüme bile kıyamam"* gibi şairane sözler eden kahramanlarımızın hiçbirinin eleştirilerini sağlam argümanlarla ortaya koymamalarını da doğrusu manidar buluyoruz. Tabii eğer bu yazarın tercihi değilse!

Bejan Matur, ölüm-öldürme duygusu üzerine kurulmuş cümleleri saymazsak, kitabının önsözünde vaat ettiği dağı anlatma sözünü de yerine getirmiyor. Dağın biraz ayrıntılandığı yerlerde de dağ imgesi kaba anlatımlarla hırpalanmış. Örneğin, *"Apo 6-8 saat konuşurdu. Sonra bu konuşmalar kitap yapılırdı"* ya da *"dağ hiçbir açılım sunmuyordu"* ya da *"kimse otoriteye ses çıkaramazdı"* gibi. Sadece dağ değil, örgütün şehir/Avrupa ayakları da bu kabalıktan nasibini alıyor. Tam da burada, Matur'un *"onların saf duygularını, inançlarını, yaşadıkları acıyı, adanmayı nasıl bir hayal kırıklığı ile sonlandırdıklarını görmek ibret vericiydi"* notuyla aktardığı iki eski PKK'liden söz etmek gerekiyor. Zira Matur, ibret alınmasını istediği için olsa gerek, Şevin ve Brusk'un hikâyesine kitapta hatırı sayılır bir yer ayırmış. Uzun yıllar illegal yaşayan, işkencelerden geçen, cezaevinde yatan Şevin, bugün örgüte nasıl baktığını şöyle anlatıyor: *"Bunlar* (İsviçre'dekileri kastederek) *tam çete, Türkiye'deki Ergenekon neyse, bunlar da o. Arkadaşlara* (Kandil'i kastederek) *karşı da doluyum. Sanki beni kullanıp atmışlar gibi hissediyorum."*

Ah şu Heronlar da olmasa!

Kitabın son bölümünde yer verdiği Kandil izlenimlerinden önce, okurla Kürt sorununa ilişkin düşüncelerini de paylaşan Matur, bugünlerin kıymetli olduğunu söylüyor. Kıymetliymiş, çünkü Matur'a göre *"eskiden Türkiye ne bu kadar demokrattı, ne de Kürt sorununu çözmeye niyetliydi"*! İnsan, *"Ya Bejan arkadaş, bu nasıl bir demokratlık, nasıl bir çözme niyeti?"* diye soramadan edemese de, Matur, şiddeti benimsemeyen yeni bir Kürt muhalefet hareketinin şart olduğu gibi tespitlerle bize o malum "vizyonu" salık vermeye devam ediyor!

Ve Kandil... Matur'un tezlerine dayanak bulmakta zorlandığı tek yer. Yazarımız, bu sorunu da gerillanın kritik hiçbir sözünü duyurmayarak çözmeye çalışmış. Kandil'de 19 yıldır dağda olan çocukluk arkadaşı Mizgin'le de karşılaşan Matur, gerilla kadınların puantiyeli çoraplarını, o çoraplara yüklenenleri (*"ertelenmiş her şey o çoraplardaydı, ertelenmiş kadınlık, ertelenmiş çocukluk..."*); buluşulan evde dizi izlenmesini, Kandil'e bir bayram zamanı gittiğinden *"aa burada da kurban kesiliyormuş, bayram yemekleri yapılıyormuş, Heronların sesi de olmasa, Türkiye'de herhangi bir köyde hissedebiliriz kendimizi, ayrıca beklediğimden daha konforlu"* diye uzun uzun anlatılıyor da, iki KCK yürütme konseyi üyesi ile ne konuştuklarını anlatmıyor. *"Dönem değişti, eskiden ne Türkiye bu kadar demokrattı, ne de Kürt sorununu çözmeye niyetliydi"* dediyse konsey üyelerine, ne yanıt aldı, bilmiyoruz. Ya da, *"hiçbir ideolojiye yaslanmadan konuşalım, stratejileri boşa düşüren insani bir hakikat yaratalım"* yaklaşımına, nasıl karşılıklar aldığını da...

Ne diyelim? Samimiyetten ve sahicilikten uzak, "ileri demokratlara" ise yakın olan naif dil, o koca dağa çarpınca böyle etkisizleşip dağılıyor işte. O dağa çarpana kadar da kurulduğu yerlerde çiğ ve acınası duruyor.

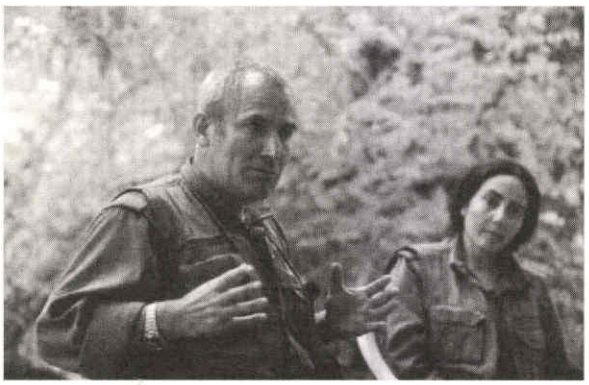

www.arsivakurdi.org

'17. YILDIZ'
KÜRTLER VE ALEVİLER (1)

MEHMET BAYRAK

Selahaddin Eyyübi

Şah İsmail

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Hasan Onat, 2010 yılının son günlerinde Prof. Dr. İzzettin Doğan'la birlikte düzenlediği basın toplantısında; Safevi Devleti'nin 17. Türk devleti olarak Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanlığı forsuna alınmasını öneriyordu.

Böylesi bir öneriyi, aynı yılın ilk yarısında bir konferans için gittiğim Londra'da Alevi Kültür Merkezi Cemevi Başkanı olan hemşehrim Cebrail Erbil de dile getirmiş ve bunu öneri olarak Almanya'daki Alevi Federasyonu'nu ziyaret edecek olan Devlet Bakanı Faruk Çelik'e de götüreceğini söylemişti. Muhtemelen, orada yaşamını sürdüren yazar İsmail Kaygusuz'dan esinlenen hemşehrime, böyle bir öneriyle gitmesinin bilimsel gerçeklik açısından yanlış olacağını söylediğimde, o bu düşüncesinden vazgeçmişti.

Ayaküstü cereyan eden bu görüşmede ayrıntıya giremezdim. Ancak, aynı önerinin bundan yaklaşık altı ay sonra bu kez Hasan Onat ve İzzettin Doğan tarafından gündeme getirilmesi üzerine konuyu irdelemek zorunda kaldım. Aleviliği Türk-İslamlaştırmanın iç mimarlarının başında gelen Prof. İzzettin Doğan'ın atadan gelme misyonunu yaklaşık 15 yıl önce *Alevilik ve Kürtler* (Ank. 1997) adlı kitabımda sınırlı da olsa sorgulamıştım. Aynı kişinin Alevilikteki işlevine ilişkin detaylı bir irdelemeyi ise *"Bir Siyaset Tarzı Olarak Alevi Katliamları"* konulu gelecek çalışmam çerçevesinde yapacağım...

İlahiyatçı Hasan Onat'ı, Alevi-Bektaşi Kültür Enstitüsü'nün Almanya'nın Bonn kenti yakınlarındaki bir etkinliğinde kısaca tanıdım. Ancak, kendisini CEM Vakfı'nın çeşitli etkinliklerinden ve Alevi Çalıştayları'ndan sıklıkla izler olduk.

Onat'ın, tüm bu etkinliklerdeki Aleviliğe ilişkin değerlendirmesi şöyle özetleniyordu: *Alevi kimliği, Türk kimliği dışında değerlendirilemez. İslam dışındaki Alevilik arayışları ekonomik arayıştır. Alevilik, Türk kimliğiyle iç içedir; başka tarifi olmaz. Cemal Şener'in (meğer biz Kürt değil, Türkmüşüz) söylemi onun temel örneklemesidir.*

Hasan Onat'ın, 17. yıldız olarak Cumhurbaşkanlığı forsunda yer almasını istediği Safevi Devleti'ne ve bir bütün olarak Aleviliğe ilişkin tezlerini bilince çıkaran başlıca çalışması, 13 Kasım 2002'de internette yayımlanıp 27 Kasım 2010'da son kez güncellenen *"Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine"* konulu tezli incelemesidir. Bu nedenle, biz de bu incelemeden yola çıkarak, ilahiyatçı bilim adamının görüş ve önerilerini tarihsel ve toplumsal gerçeklik karşısında maddeler halinde irdeleyeceğiz.

Öncelikle belirtelim ki, "millî devlet" olgusu, burjuva devrimleriyle ortaya çıkan bir olgudur. Önceki devletlerin hemen tümü, "millî devlet" kategorisinde olmayıp, "hanedanlık" esasına dayanmaktadır. Hanedanlığın tepesindeki yönetici hangi milliyete mensup ise, o devlet o hanedanlığın adıyla anılmaktadır. Nitekim, Cumhurbaşkanlığı forsundaki 16 devletin, böylesi Türk hanedanlık devletleri olduğu varsayılmaktadır. Yoksa bu devletlerin tümünün saf ve homojen Türk ırkından oluştuğundan değil. Bazı Türk aydınları, tek millî devletin son T.C. Devleti olduğunu savunurken; Çeçen kökenli Prof. Anıl Çeçen gibiler, Türk devletlerinin sayısını 70'in üzerine çıkarmaktadır. T.C. Devletinin ne denli "ulusal" olduğu bir yana, eskilerin Türk devletliği, sadece hanedanlıklar kategorisine bağlanmaktadır.

Bu bağlamda, resmî ideoloji açık planda red ve inkâr etse de, gizli planda salt 8-12. yüzyıllar arasında Eyyübi, Mervani, Şadli, Hasankehfli ve Goriyan gibi Kürt devletlerinin adını vermektedir. Bunlar dışında onlarca Kürt mîrliğinin yani prensliğinin adı anılmaktadır.

Açıktır ki, bunlar da büyük Kürt ailelerinin öncülüğünde kurulmuş hanedan devletleri ya da mîrlikleridir. Dönemin hemen tüm tarihleri Selahaddin Eyyübi'nin Kürt olduğunu bildirir ve bu konuda daha 13. yüzyılda *Tarih-i Devletü'l- Ekrâd* adlı tarihler yazılırken; Ortadoğu'nun Arap, Pers ve Türkler gibi egemen milletleri, Batı dünyasının Haçlı Seferleri dolayısıyla yakından tanıdığı bu tarihi şahsiyeti kendilerine maletmeye çalışırlar.

Bu noktada, Kürt kökenli Ebu Müslim Horasani öncülüğünde İran'da kurulan Abbasi Devletini, Şah İsmail öncülüğünde kurulan Safevi Devletini, Zend hanedanlığını ve Nadir Şah'ı şimdilik bir yana bırakarak, söz konusu incelemede öne sürülen tezleri sırasıyla irdelemeye çalışalım.

1 - Kızılbaş kavramı ve "Kızıl Taç" giyme

Onat, "Kızılbaşlık" kavramının Türk tarihinde ilk defa Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar (1488) zamanında kullanılmaya başlandığını iddia ederek şöyle diyor:

"Türklerin zaman zaman kızıl renkli taç giydikleri bilinen bir husustur. Ancak Şeyh Haydar, kendi taraftarlarını diğer insanlardan ayırmak için, onların oniki dilimli kızıl tac (Tac-ı Haydarî) giymelerini istemiştir. Şah İsmail'le birlikte Kızılbaş kavramı, bir anlamda Şah İsmail'i ve Safevileri destekleyen Türklerin ortak adı haline gelmiştir." (www.hasanonat.net)

Safevi Devleti bünyesinde yer alan ve bugün de İran'da yaşarlıklarını sürdüren, Kızılbaşlığı benimsemiş onlarca etnik topluluğun bulunması bir yana; biliniyor ki, Türkçedeki "Kızılbaşlık" kavramının başka dillerde çeşitli karşılıkları vardır. Sözgelimi Kürtçedeki karşılığı "Sorser", Farsçadaki karşılığı "Surhser", Arapçadaki karşılığı ise "Muhammira"dır. Ve bu kavram sanıldığı gibi ilk kez 15-16. yüzyıllarda değil, bundan yaklaşık 1000 yıl önce Mazdekçiler ve onun güçlü devamcısı niteliğinde olan Hurremiler döneminde kullanılmaktadır. Özellikle Hurremiler, Muhammira *(Kızıllar, Kızılbayraklılar)* adıyla bilinmektedir (Bkz. Dr. Arşak Poladyan: *VII- X. Yüzyıllarda Kürtler*, Özge Yay. Ank. 1991, s. 44). Demek ki, Kızılbaşlık, salt Türklere özgü ve Türklerle başlayan bir kavram değildir...

2- Safevi Hanedanlarının etnik ve dini kimliği

Deniliyor ki, *"Erdebil Tekkesi'nin kurucusu Şeyh Safiyüddin İshak'tır (1334) ve sırasıyla Şah İsmail'e varıncaya kadar onun çocukları tekkenin başında olmuşlardır. Erdebil Tekkesi, başlangıçta Sünni bir çevrede, ağırlıklı olarak Sünni öğretiye uygun tasavvufi faaliyetlerini yürüten bir tekkedir. Şeyh Safiyüddin'in kendisi Sünni olmasına rağmen, Tasavvufun bütün mezhepleri ve meşrepleri kuşatıcı niteliğine uygun olarak bütün Müslümanlara kucak açan, hatta Müslüman olmayan kimseleri de cezbeden, âlim, fazıl bir* ***Türk*** *olduğunu ortaya koymuştur."*(agy)

Safeviler'in soy kütüğünü ortaya koyan ilk eser olma özelliğinden dolayı büyük önem taşıyan *Safvetü's-Safa*'dan başlayarak, Onat'ın kendisine övgüler dizdiği Prof. Dr. Faruk Sümer'e kadar birçok kaynak; Şah İsmail'in büyük atası Firuz Şah'ın Sincar Kürtlerinden olduğunu, dolayısıyla Ehl-i Beyt'le ve Seyyidlikle ilişkileri bulunmadığını bildirirler. Sümer, konuya ilişkin kapsamlı çalışmasında şunları söylemektedir:

"Gerçekten Safevi hanedanının Seyyidlik ile hiçbir alâkası olmayıp Firuz Şah adlı Sincarlı bir Kürd'ün neslinden geldiği şüphe götürmez bir şekilde ortaya konmuştur. Tahmin etmek mümkün olabilir ki, Safiyüddin İshak'ın atası Firuz Şah, Kürdlerin X. yüzyılda Azerbaycan ve Erran'a yayılmaları esnasında Erdebil'e gelmiş ve şehrin yakınında bir

yerde yerleşmiştir." (Bkz. Prof. Dr. Faruk Sümer: *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*/ Şah İsmail ile Halefleri, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Ens. Yay. Ank. 1976, s. 1)

Aynı tarihte Türk Tarih Kongresi'nde bildiri olarak yayımlanan ve Onat'ın incelemesinde de kullanılan, Mirza Abbaslı'nın Safevilerin etnik kökenine ilişkin bildirisindeki zorlamalar ise neredeyse alay konusu olur. Çünkü anılan araştırmacı, Safevilerin kökenini Azerbaycan'a taşımak için, Safvetü's-Safa'da geçen *"El-Kürdi el-Sincari"* kavramını, Azerbaycan'ın Sincan bölgesine izafeten *"El-Sincani"*ye çevirmeye çalışır, ancak *"El-Kürdi"* kavramına yer bulamaz. (Bkz. M. Abbaslı: *Safevilerin Kökenine Dair, TTK Belleten'i*, cilt: XL, No: 157-160, Ank. 1976; Enver Cemal Şahin: *Şah İsmail'in Ataları, İnançsal Evrimleri ve Kızılbaşlar Üzerindeki Etkileri*, Pir Sultan Abdal Dergisi, Sayı: 46/2001.)

Şeyh Safiyüddin'in "âlim ve fâzıl bir Türk" olmadığı gibi, "Safevi Devletinin, kelimenin tam anlamıyla bir Türk devleti" olmadığı böylece ortaya konduktan sonra; hemen belirtelim ki, Safevi hanedanlığının köken olarak "Sünni" olduğu da, kimi iddialara rağmen tarihsel gerçeklikle bağdaşmamaktadır.

Her şeyden önce, geldikleri yer, Zerdüştiliğin en yakın devamcısı niteliğinde olan Ezidilerin yani Yezdanilerin merkezi konumundaki Sincar bölgesidir ve bugün de aynı bölgedeki Lâliş, Yezdanilerin kutsal merkezi yani Kâbesi niteliğindedir. "Şeytan'a tapmak"la suçlanan Yezdaniler ile "Ateşe tapmak"la yani Mecusilikle suçlanan Zerdüştilerin, İslam hilafetinin en amansız düşmanı olduğu tarihsel bir gerçekliktir. O halde, İslam hilafetinin zulmünden kaçan "zerrin-külah" Firuz Şah'ın buradan uzaklaşarak, kendisi için daha korunaklı gördüğü Med-Aryan ülkesine gitmesi son derece mantıklı bir gelişmedir. Çünkü, hemen tüm Batılı ve Doğulu bilimadamlarının da üzerinde birleştikleri gibi bu topraklar; tüm İslami saldırılara ve işgallere rağmen gerçek anlamda İslamlaştırılamamıştır...

Ünlü doğubilimci Prof. Franz Babinger, bu gerçekliği *"İran ve Horasan, hiçbir vakit ciddi olarak Sünniliği kabul etmemiş ve daima Alevilik tesiri altında kalmıştır. Şüphe götürmeyen bir hakikat de şudur ki; İran, bugün de İslamiyetin Ortodoks telakkilerinin merkezi olmadığı gibi eskiden de değildi"* sözleriyle özetler. (Bkz. F. Babinger: *Der İslam und Kleinasien*, ZDMG, 1922)

Bu nedenle, Erdebil Tekkesi merkezli Safevi Aleviliğinde giyilen, her biri oniki imamdan birini temsil eden "Oniki dilimli kızıl tac" yani Tac-ı Haydari, klasik Şiiliğin giyim-kuşamı olmadığı gibi; İran Aleviliği, başat Devlet dini olarak örgütleninceye kadar da inanç ve düşünce dokusuyla klasik Şiilik değil; eski İrani din, inanç ve kültürlere bazı sembollerin giydirilmesiyle oluşturulmuş özgün bir yapıdır.

Ebu Müslim Horasani

Değişik din, inanç ve kültürlere gösterilen toleransın temelinde bu olgu yatmaktadır. Ancak, bu özgün yapılanma özellikle 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra Şiilik ve kimi yerde Sünnilik formuyla Devlet dini haline gelince ve Osmanlı hilafetiyle rekabet etme çabasına girince, giderek tutucu bir yapıya büründü ve Kızılbaşlıktan tümüyle uzaklaştı...

3- İran'da sadece Safeviler değil, Nadir Şah ve Zend Hanedanları da Kürt kökenli

Onat, incelemesinde dönüp dolaşıp, Safevi şahlarının Türk kökenli olduğunu, Safevi Devletinin tam anlamıyla bir Türk devleti olduğunu ve giderek İran'ın da bir Şii-Türk Devleti olduğunu vurgulamaktadır.

Türk resmî tarihçiliğinde kimlik karartma ve şahsiyetlere ipotek koyma, âdeta bir gelenek haline getirilmiştir. Safevilerin Kürt kökenini *"Kızılbaş Atasının Kürtlüğü ve Türklüğü"* başlığı altında inceleyen ve vurguladığımız sonuca ulaşan Doğan Avcıoğlu gibi Türk yazarlarının yanı sıra (Bkz. *Türklerin Tarihi*, 5. cilt, İst. 1982) hemen bütün Kürt tarihçiler onların bu kimliğine vurgu yaparlar. Hatta buradan giderek, Safevi ve Zend Hanedanları yönetimindeki İran devletlerinin birer Kürt Devleti olduğunu söyleyen Kürt tarihçiler de vardır. (Söz gelimi bkz. Ethem Xemgîn: *Kürdistan Tarihi*, Doz Yay. İst., 2004, s. 295 ve devamı.)

Ancak, öyle bir şahsiyet vardır ki, hemen bütün Türk tarihçiler onu "Afşar" olarak sundukları gibi, Kürt tarihçileri de onu "Türkmen" olarak sunmaktaydılar. Kimden mi söz ediyoruz? Hemen tüm Türk tarihçilerin, kendisini Tahmasb Kulu Han Afşar veya Nadir Şah Afşar olarak nitelendirdikleri ve Türkiye Afşarlarının bir ulusal kahraman olarak gördükleri ünlü İran hükümdarı Nadir Şah'tan...

Bilindiği gibi, kişilere ve dönemlere ilişkin en detaylı bilgileri genel tarihler değil, özel tarihler verirler çoğu kez. İşte, söz konusu Nadir Şah'a ilişkin en önemli birinci el kaynaklardan biri, doğru-

www.ozgurkurd.org

dagirker ve hatiye pêk anîn. Êşeke din a civakî jî ku di destpêka romanê de tê ravekirin, nezanî ye, cahiliya hinek kurdan e. Ji bo ku ji Hesen re kur çênabe, jina wî çend car welidiye û keç aniye, Hesen wê sûcdar dibîne, lê dixe û heta dixwaze wê bikuje. Cahilên wiha wekî Hesen di nav civaka kurd de gelek in.

Di romanê de neh beş hene. Sernavê beşan ev in: Evîn, Parêzvanî, Rev, Reva xisûsî, Bajarê gundiyan, Nexweşxane, Îran, Gelşa giran û Êsîr.

Di destpêka romanê de behsa welidandina jinek û mirina bebika wê tê kirin. Ev trajediyeke ku hêj jî jinên kurd di gundan de vê trajediyê dijîn. Jinên ku êş û sanciya welidandinê dîtine, dema vê trajediyê bixwînin dê bigrîn.

Dema ku min xwendina romanê qedand, min ji xwe re di dilê xwe de got: "Vaye Miçka Grîbçeva kurdan." Binêrin di ser xwendina min a pirtûka M. Grîbçeva de sîh sal derbas bûye, min hêj jî navê wê ji bîr nekiriye. M. Grîbçeva romanivîsera jin a bulgarî ye. Di xortaniya xwe de min romana wê xwendibû. Navê romanê "Senî halk adina Olume mahkum ediyorum (Ez te li ser navê gel mehkûmê mirinê dikim)" bû. Xortên şoreşger yên dema salên 1975 û 1980'yî bûbû heyranê romanivîsera şoreşger M. Grîbçeva. Ez jî yek ji wan heyranên wê bûm û niha dilxweşim ku romanivîsereke kurd ku di çapa wê de ye berhemeke hêja afirandiye û min wekî xwendevanekî kiriye heyranê xwe.

Yê ku gotiye jiyana her kurdekî/e dikare bibe roman, rast gotiye. Binêrin di gundek de şivanekî reben, çawa jiyana wî herimiye û çi hatiye serî. Hîn kurd hene ku, di jiyana rasteqîn de tiştên hatine serê wan, neyê serê tu însanî. Serpêhatiyên wan, çîrokên jiyana wan, bûyerên ku têne serê wan dibine roman. Afirandina romanên jiyana rasteqîn û bûyerên sosyal civakî dikeve kategoriya ekola sosyal realîzma civakî. Edebiyata kurdî bi berhemên bi vî rengî dê hînpirtir dewlemend bibe, pêş bikeve.

Romana Gulgeş Xanimê di hêla taswîran de jî serketiye. Di romana "Tariya bi tav" de taswîrên baş û xurt hene. Romannivîser bi taswîrên hunerî, teknîkî û bi zimanekî edebî cîhana romanê, xwezayê, bûyeran taswîr kiriye û bi tevna hunerî, zanîna edebî, ravekirineke xweşzimanî, formeke nûjenî, bi şêweyeke herikandî û hunandineke serketî berhema xwe ya edebî afirandiye.

Ez romanivîs Gulgeş Xanimê wekî nivîskara kurd a romanivîs a serketî dibînî ❋

VECINIQÎNA NIKILAN

Teqeteqa nokê çivîka darniklokê
Mêjiyan biperişîne li ser siniya şîvê
Şîva li ber şevîna rastiyê
Mexelketina di bin tarîtiya tavehîvê

Dêleguran biheçheçikîne darniklokê!

Fikrên pûç bibijêre bi sond xwarina serê gurê şevê
Zûrî pê dihisin ji qulikên kaniyên cemedê
Xwe radikişînin ji bo du niqut xwînê
Bi serxweşbûneke têr xwarinê

De lêxe! Gêj nebe darniklokê

Şivanên ramanan pêçayiye li nav kulavê
Sing xwîdan, qaf qerisiye li ber tava sibê
Deng derxe bi zingila bizinê
Veciniqe bi bayek ji zozanê
Şiyar be ji xeyalên xewnên şevê
Hestên bê xwedî parîke li mirovahiyê

Fikr di nav mêjiyan de gepiçîne darniklokê

Hêvî melisîne çîp nazikê
Tirs di qulên roviyan de lerizîne ji dengê 'ûzeûzê
Dinya bê xapandin maye lêlê
Hişên tevizî birîn pejiqandine li ser erdê çermê

De haydê
Bi nikilên tûj kurdên bişkivî pevxe darniklokê!

Kenanê Nado

www.arsivakurd.org

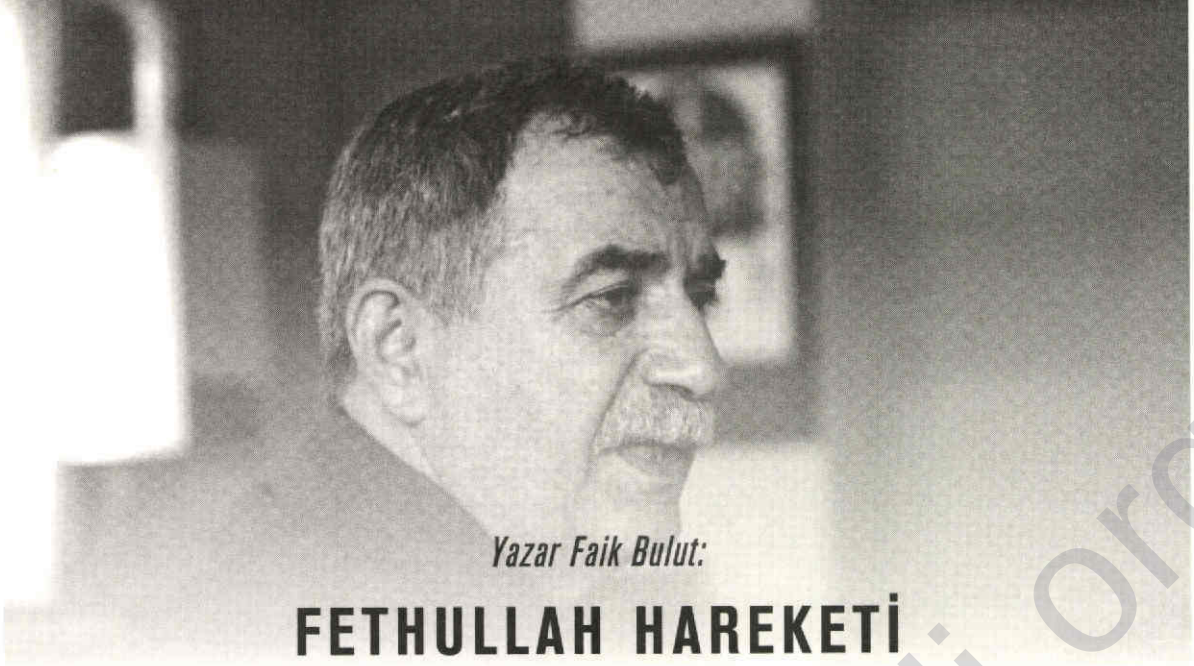

Yazar Faik Bulut:

FETHULLAH HAREKETİ BİR TÜRK-İSLAM PROJESİDİR!

Röportaj: BÜLENT ULUS

- AKP hükümetiyle birlikte siyasetle ilişkisi giderek daha çok tartışılmaya başlandı İslami tarikat ve cemaatlerin. Siyasetle ve özellikle 'devlet siyaseti'yle ilişkileri açısından tarikat ve cemaatlerin tarihsel ve güncel koordinatlarını tespit etmekle başlayalım... Ve yine, Kürt meselesine yaklaşım bu koordinatlar içinde nasıl bir yere oturuyor?

Türkiye'de genel olarak tarikat, cemaat dediğimiz çevrelerin siyasete girmesinin tarihi 1800'lü yıllara kadar uzanıyor. Özellikle Nakşibendiliğin 'militan' diyebileceğimiz kanadı, Ortadoğu'nun her yerinde ama daha çok da Kürtlerin yaşadığı coğrafyada hem bir çeşit milliyetçilik, hem de Kürt-İslam sentezi diyebileceğimiz bir çizgide şu ya da bu düzeyde siyasal hayatın içinde oldu.

Cumhuriyet Türkiyesi'nde, Kürt hareketinin ezilip yenilmesinden sonra, Kemalist iktidar, bir ulus devlet kurmak amacıyla, esas olarak "*Şıh*", "*mütegallibe*" ya da "*feodal unsurlar*" dedikleri tarikat ve cemaatlere yönelerek medreseleri kapattı, vs. Fakat aynı Kemalistler, kendileriyle işbirliği içinde olan Şıhları, Nakşileri ya da Kadirileri asimilasyon yönünden kullanmaya devam ettiler. Tipik örneklerini Bitlis'te, Kars'ın belli bölgelerinde, Cizre bölgesinde görüyoruz...

Nispeten muhalif bir pozisyonda olan Saidi Nursi'nin 50'li yıllardan itibaren Menderes'i ve Demokrat Parti'yi açıktan desteklemesiyle birlikte, Nur hareketini de asimilasyona aracılık konusunda önemli girişimler, çabalar, gayretler içinde görüyoruz. Ve Demokrat Parti, Adalet Partisi, ANAP ve AKP'yi destekledikleri dönemlerde, Nur hareketindeki Kürt kökenliler siyasi anlamda geri planda kalıyorlar ve 'konsept' Türk-İslam sentezine dönüşebiliyor.

Fethullah hareketi ise başından beri bir Türk-İslam projesidir. Daha geçmişe gidildiğinde, 1960 darbesinden sonra mesela, Gülen'i, Cemal Gürsel ile birlikte Komünizmle Mücadele Derneği'nin yönetiminde (Gürsel, fahri üyedir) görüyoruz.

Nakşilerde de (Kürt Nakşileri yenildiği ve önemli oranda siyasal anlamda tasfiye oldukları için), esas olarak Türk-İslam sentezini, asimilasyonu benimseyenler hâkimdir. Bunların asimilasyon, Türkçüleşme-Türkleştirme yönünde önemli gayretleri ve özel çabaları var. Kamuran İnan mesela, "Hizan şeyhi" olarak bugün bile devlete, yani klasik devlete, ulus devlete en sadık olan ve kendi destekleyicilerini de bu yönde asimilasyona çeken bir şahsiyet, zat olarak önümüze çıkıyor.

Kürt Nurcuları açısından baktığımızda; Nur hareketinin 13 kolunun hiç yoksa 10 kolu, Saidi Nursi'nin Kürtçe yazdığı, Kürdistan'dan bahsettiği, Kürt kimliğine vurgu yaptığı dönemlerde yazdıklarını gizlediler uzun süre. Bunları onun külliyatından çıkardılar. Nitekim çok sonra, 80 ortasından itibaren, Kürt kimliğine sahip çıkanlar Nur hareketinde bölünmeye yol açtı ve onlar bu külliyatta birtakım belgeler ortaya çıkarttılar. Saidi Nursi Kürttür, Kürtlükten, Kürdistan'dan bahsetmiştir, Kürtçe eğitim verilmesi yönünde çabalar sarf etmiştir vb. yönünde belgeler yayınlanması bölünmeye yol açtı. Bugün Cemaat ve Nur hareketinin temel felsefesini benimsemekle birlikte, Kürt yurtseverliğiyle de ön plana çıkanların *Nubahar çevresi* olduğunu görüyoruz.

Türk Nakşiliğinin –daha çok Gümüşhane Dergâhı'ndan itibaren– 1980'lerdeki fonksiyonu, böl-

www.arsivakurdi.org

geye giden komandolara ya da özel timlere telkinlerde bulunmak, bu savaşın aslında bir cihat olduğunu, *"bölücülere karşı mücadelenin"* cihat olduğunu, cennetin yolunu açtığı ve orada *"terörist"* öldürmenin cennete gitmenin, sevap kazanmanın önemli bir yolu olduğunu salık vermek oldu.

- Gülen hareketine özel bir parantez açmak gerekiyor herhalde...

Evet, Fethullah Gülen bir hareket ve zihniyet olarak, tipik soğuk savaş mantığının, yeşil kuşak mantığının bir ürünü. Amerikan destekli bir cemaatten, bir zihniyetten, bir fikriyattan bahsediyoruz. Ama özel olarak Gülen'in, kendi ifadelerine de dayanarak –kamuoyunda yayınlandı bu ve polemik konusu oldu– Saidi Nursi'yi bile Kürt olduğu için içine sindiremediğini, keşke Türk olsaydı diyebildiğini farklı boyutlardan okuyabiliriz. Öncelikle tipik bir Türk-İslam sentezcidir. Mesela 12 Mart döneminde bir süre tutuklu kalmasına rağmen, –Deniz Gezmişler hakkında yazdıklarından da biliyoruz– tipik bir anti-komünisttir. Solcuları, sol adına hiçbir şeyi sevmeyen, kindarlık derecesinde nefret eden bir fikriyata sahiptir ki bu da *yeşil kuşağın* ve Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin tipik fonksiyonudur. 12 Eylül'de ise Evren'e *"eline sağlık"* demiş, komünizmi ve solculuğu büyük bir tehlike addetmiştir ve dolayısıyla darbeyi sonuna kadar desteklemiştir.

Gülen, rivayete göre, 12 Eylül döneminde güya aranıyor ama (mealen söylüyorum) görünmez bir elin kendisini koruduğu yönünde ifadeler kullanıyor. Yani aranma döneminde bile, onu himaye eden hangi odak, hangi güç, hangi güçler olduğu henüz bir soru işareti olarak önümüzde duruyor.

Yine Gülen hareketi, Kürt meselesinde sonuna kadar Türk-İslamcı tezlerle karşı çıkmıştır; Kürt yoktur, Kürt kimliği yapaydır, Kürtçe diye bir şey yoktur vs. üzerine kurulan bir temel... *Boğaziçi Yayınları* diye bir yayınevi de vardı, oradan çıkan, genelde Kürtleri inkâr eden bir sürü kitap yayınlandı. Onun paralelinde yayınlanan (örneğin Prof. Orhan Türkdoğan'ın) kitaplarına baktığımızda, aşağı yukarı aynı fikirlerin, bir bütünlük içinde, devletin bazı odakları tarafından piyasaya sürülen kitaplarla benzerlik gösterdiğini ve özetle de asimilasyona yardımcı olduklarını gözlemliyoruz.

Burada, Fethullah hareketini diğerlerinden ayıran en önemli kıstas; bir taraftan şirketler kurmak, diğer taraftan eğitim kurumları, dershaneler, yatılı okullar, yurtlar açmaktır... İster Kürdistan'ın içinde ister batısında, açılan bu kurumların çoğunda, o çocukları ailesine yabancı bir unsur haline getirmek, deyim yerindeyse beyinlerini yıkamaktır. Dini de kullanarak, (sadece dini değil, çeşitli maddi etkenleri de kullanıyorlar) o çocukları asimile etmek. Yani bir toplum mühendisliği görüyoruz. Cemaatin toplum mühendisliği. Bu toplum mühendisliği Türklük ve İslam üzerine kuruludur.

Son dönemlerde Dersim gibi bölgelere de el attılar. Ve buraları da hem mezhebinden, hem inancından, hem de etnik kimliğinden soyutlayarak yeniden bir insan kimliği yaratma gayreti içinde görüyoruz.

Cemaatin hem görsel, hem yazılı medyası da Kürt, Kürtlük kimliği, Kürtlerin demokratik hakları, Kürt örgütleri söz konusu olduğunda, tam bir kara propoganda yaptığını görüyoruz.

Mesela, bir yayın organında okumuştum, çok tipik; *Kızıltepe'de dine saygısızlık* diye bir manşet atmışlar. Altını okuyorsun, şu: Kongre var, –BDP'nin kongresiydi muhtemelen– ezan okunurken susup ara vermemişler kongreye. Yani dine saygısızlık denen olay bundan ibaret!

Artık devletin içine de epeyce hâkim oldukları, mülki ve askerî amirlerin ya da emniyetin içinde de bulundukları su yüzüne çıkıyor gün be gün. Bu unsurların o bölgede yaptıklarını hesaba katarsak, bu hareketin en azından bir bölümünün silahlı olarak da Kürt hareketini bastırma yönünde gayretlerinden söz etmek mümkün.

- Peki cemaatler ya da özel olarak da Gülen hareketi Kürt sorununun çözümüne ilişkin ne öneriyorlar?

Yok aslında önerileri. AKP ve cemaatin tek önerisi, aslında çok klasik, bütün siyasal İslamcıların ya da klasik dincilerin geçmişten beri önerdikleri tek söylemdir; *din kardeşliği,* yani dini temelde bir çözüm! Düşünün ki Kürt problemi, etnik temelli bir problem; ama Arap ülkelerinin hepsinde çeşitli etnik problemler var, ama orada aynı din var ve çözülmüyor. Yani din kardeşliği temelinde sorunun çözülmediği görülüyor. Mesela Saddam, geçmişte cami projeleriyle çözmeye çalıştı. Tersine tepki oldu. Suriye de bir dönem bunu yapmaya çalıştı, o da başarılı olmadı. Buralarda Arap milliyetçiliği öne çıktı. İran ki İslami cumhuriyettir, şeriata göre çözelim dedi ama tersine Fars milliyetçiliğini önerdi. Burada ise Türk milliyetçiliği ön planda ve dolayısıyla bu meselenin maalesef öyle söyledikleri gibi din temelinde çözülecek bir mesele olmadığı açık. Yani, önerilen yol tatmin edici olmadığı gibi, ters tepki de yapmıştır. *"Hepimiz Hz. Adem'den geliyoruz, onun çocuklarıyız"* diyorlar; iyi güzel de, madem Adem'den geliyoruz, sen niye Türk olduğun için hakkını alıyorsun da öbürü bir Kürt olarak hakkını alamıyor?..

Hatırlayalım, cemaat ve AKP, Öcalan'ın avukatlarının öneri babında görüşmelerinden sonra çok büyük bir tepki koydu, hatta o görüşmeyi yapan kişiye de büyük tepkiler geldi. Dolayısıyla bütün o hoşgörü, liberalizm, demokrasi, ötekini dışlamama, ötekinin

www.arsivakurdi.org

haklarını koruma söylemlerine rağmen cemaatin ve AKP'nin, klasik olarak hâlâ Türk-İslamcı, devletçi olduğunu, ulus devlete çok yapışık kaldığını, eline iktidar geçtiği zaman (ki yarı yarıya geçmiş durumda) Kürtleri Türk olarak göreceğini, bütün ötekilere hayat hakkı tanımayacağını anlamak çok güç olmasa gerek. Bugün yayın organlarına baktığımızda da bu yaklaşımın yansımalarını görüyoruz.

AKP'nin açılımdaki maksadı da, Kürt hareketini muhtemel potansiyel dostlarıyla birlikte tecrit etmekti. Gerek AKP gerekse cemaat yayınlarını dikkatle izlerseniz görürsünüz; Kürt saflarını, Kürtlüğüne sahip çıkan safları bölerek kendi alanına çekmek ve Kürtlere bir şey vermemek... Son dönemde ise daha provokatif yöntemler devreye sokuldu. Mesela şu *"Kürt aydınlarına tehdit"* meselesi, İbrahim Tatlıses'in vurulması, Kürt hareketinin, BDP'nin aleyhine kullanıldı. Sonra da altından hiçbir şey çıkmadığı görüldü tabii ki. Evrensel gazetesinde çıktı zaten, Mehmet Metiner'e suikast iddiasının aslında bir tezgâh olduğu, bu işten tutuklu bulunan kişinin bizzat kendi ifadeleriyle kanıtlandı.

Yeri gelmişken belirtelim; Kürt bölgesindeki adaylarına baktığımızda Başbakan şunu söylüyor aslında: AKP'deki Kürt kökenli milletvekilleri BDP ve çevresiyle yeterince mücadele etmediler, seslerini çıkarmadılar, aktif olmadılar, şimdi onların yerine daha bir didişen, daha polemikçi, daha gürültücü "siyasi tetikçileri" kullanacağız. Bu profile en çok uyanın ise Mehmet Metiner olduğu açıktır.

YSK'nın halkın tepkisiyle geri aldığı vetolarının nedeni de bence provoke ederek Kürtleri meşru zeminden dışarıya atmak ve siyasi zeminden koparark onları sırf kriminal bir politikaya sıkıştırmaktı.

Cemaat de yayınlarıyla, belki bizim görmediğimiz lobi faaliyetleriyle, taktikler, akıllar veriyor olabilir AKP'ye, onu bilemiyorum ama cemaatin de bu politikayı sonuna kadar desteklediğini, bu yönde yayınlar yaptığını biliyorum en azından.

- YSK'nın son kararından bahsetmişken, yayınlarında YSK vetolarının aslında devlet içerisinde süreci provoke etmek isteyen güçlerin işi olduğuna dair yorumlar var...

Yok. Ben cemaatlerin hâlâ, hâlâ, hâlâ devletin derin kesimleriyle iç içe olduğunu, dirsek teması içinde olduğunu düşünüyorum. Bu kanaatimi tersine çevirecek bir şey göremedim. Belki tek bir cemaatten bahsedersek, şu olmuş olabilir, klasik, yani bire bir Kemalist, dar anlamda Kemalist derin devlet gitti, onun yerine farklı bir derin devlet kurulmuş oldu, ama o derin devletin kimi unsurları yine o derin devletten devşirilmiş durumdadır. Dolayısıyla derin devlet bitmedi, sadece derin devletin efendileri, talimat verenleri, ya da onun oluşturulmasına katkıda bulunanlar değişti.

Türkiye'deki *"sağ-sol çatışması"* dönemine baktığınızda, *derin devlet* genelde *Kontrgerilla* diye biliniyor. 60'lı yıllardan beri bu böyledir. Şimdi artık bu derin devlete *AKP, cemaat ve eski derin devletin birtakım adamlarının ittifakı* dememiz çok daha uygundur. Bu bakımdan sözünü ettiğiniz yorumlar büyük bir demagojidir. YSK için özel olarak şu şu demem mümkün değil, ama vetoları AKP'yi sıkıştırmak için derin devlet tezgâhladı demek, bana göre günün verilerine çok uygun değil...

Genel olarak şöyle söyleyebilirim; devletin bütün kurum ve kuruluşları, bütün aygıtları, aşağı yukarı tümüyle AKP'lileştirildi. Kadrolar AKP'ye, cemaatlere yakın kadrolar... Bu durumda bahsettiğiniz iddianın çok gerçekçi olmadığı sonucuna varmak mümkün.

Çok tipik bir örneği de KCK davasıdır. Mesela Diyarbakır'a giderseniz, kime sorarsanız sorun, halkın içinde genel kanaat şu yöndedir: KCK operasyonuyla ilgilenen devletin yetkilileri, ister yargı güçleri, ister kolluk kuvvetleri, kim olursa olsun, operasyondan tutun da yargılama sürecine kadar, hâkim olan zihniyet AKP ve cemaate yakındır. Doğrudur veya yanlıştır, ama böyle bir kanaat var. Ve epeyce kanıtla da desteklenen bir kanaat bu.

- Cemaatlerin Kürt illerindeki örgütlenmeleri yakın ve uzun vadede Kürt hareketini nasıl etkiler? Mesela önümüzdeki seçimlerden başlarsak...

2002 seçimlerini esas alırsak, oradan bu tarafa, benim gözlemleyebildiğim kadarıyla, o bölgede, devletin bütün kurumları, kendilerini laik olarak adlandıran kurumları, ya da kendini nispeten cemaatçi ve İslami diye adlandıran kurum-kuruluşların hepsi, Kürt hareketinin, özelde BDP'nin adaylarının kazanmaması için her zaman işbirliği yapmışlardır. Yani deyim yerindeyse millî takım ruhuyla hareket etmişlerdir. Sanki Kürtler başka bir millî takım, bunlar da Türk millî takımı. Bunun içinde askerî ve mülki yetkililer de var. Dolayısıyla bugün de yine aynı şekilde hareket edeceklerdir bence. Kürt (Kürt kimliği ön planda olan) kazanmasın da kim kazanırsa kazansın. Bu yaklaşıma göre kimin kazanacağı da ortadadır. AKP'ye ya da cemaate yakın olan kesimler kazanacaklar. Sizin tasfiye ettiğiniz ya da söylemde karşı çıktığınız şıhı, ağası, bilmem nesi kazanacaktır. Yani Kürdün emekçisi kazanamayınca, Kürdün köylüsü kazanamayınca, Kürdün baldırı çıplağı kazanamayınca, Kürdün orta tabakası kazanamayınca, kazanacak çevreler bellidir. Son dönemlerde şu Hizbullah salıverilmelerini de bir tarafa kaydederek söylüyorum bunu.

Mesela Cizre'de 2007 seçimlerinden çok net hatırlıyorum, kendisine teklif edilen biri, çok önemli

www.arsivakurdi.org

bir kanaat önderi ve bir ağırlığı olan bir zat bizzat anlatmıştı bana. Çok net söyledi, o bölgede, bilmem hangi komutan gelip, *"yeter ki BDP çevresi, bölücüler, Kürtçüler kazanmasın, seni aday gösterelim, seni destekleyelim"* diye teklif etmiş!

- AKP'nin ve Başbakanın Arap dünyasındaki direnişlere ilişkin "anlayış" öneren açıklamaları oldu. Söz konusu ülke içindeki sorunlar ya da Kürtler olduğunda ise (en son AB Parlamentosu'nda yaptığı gibi) "anlayış" yerini derhal "bu bizim meselemiz, siz karışamazsınız" restine bırakıyor. Bu ikili pragmatik tutumun temelleri ve özellikle Kürtler nezdinde etkisi üzerine neler söylenebilir...

Doğrusunu isterseniz bu AKP'nin siyasi geninde olan bir şey. Bunu sadece Tayyip'in özel söylemine ve Kasımpaşalılığına ya da bu işi anlamamasına falan yormak doğru değil. Bu 'gen'e, abdestli kapitalistler ya da takunyalı kapitalistler falan diyorlar. AKP'ye de bugün yön veren bu abdestli kapitalistlerin hâlâ Türk-İslamcı olduğunu görmek lazım.

Bunlar işlerine geldiği zaman Kürdü okşar, işlerine geldiğinde ise Kürdün tepesine vurur. Yalnız Kürt için değil, Alevi için de solcular için de söz konusu. Hatırlar mısınız kalkıp gözlerinden yaşlar dökerek Nejdet Adalı'dan, Erdal Eren'den bahsettiler. Yine, sonra bir baktık 'Yetmez ama evet'çilere tek tek teşekkür etti. Keza kendisine nispeten destek veren bazı Kürt aydınlarına ismen teşekkür etti falan. Halbuki o da biliyor ki, eğer burada direngen, mücadeleci bir Kürt hareketi olmasa ve onu destekleyen demokratik bir mücadele ittifakı olmasa –yani bunun içine sosyalistleri falan katıyorum– teşekkür ettiklerine hemen tekmeyi vuracak, adlarını bile anmayacaktır. Bunlar tam menfaatçi, tam eyyamcı, tam fırsatçı, siyasi deyimle oportünistçe ve çok pragmatist bir şekilde olayları kendi lehlerine yorumlama, kendine göre kullanma, kendine göre de reddetme ustaları... Bu yönüyle tipik "Mahmutpaşa esnafı" diyorum.

Şimdi çok şey söyleyip duruyorlar; mesela diyorlar ki, filancayı aday gösterdiler, Kürtler ona oy verir. Değil. Kürtler, Kürt hareketi için, mücadele için, Kürt hareketine destek veren insanlara destek veriyor. Kürtler kendi tercihlerini yapmış durumdalar. AKP'ye oy verenler de esas olarak din iman falan için değil, farklı ilişkiler ağı içinde AKP'yi desteklemektedir. Dolayısıyla ben, kimin oyu varsa kendisine gidecektir, ana mecra budur diyorum. Halk, bu dönem, bütün söylemlerine rağmen AKP'nin Kürt meselesinde samimi olmadığını yeniden devlet mantığına sarıldığını (aslında kendisi zaten devleti yönetiyor) açıkça gördü. Diyarbakır'da 2005'te, *"bak bu devlet şöyle yaptı"* şeklinde, aslında Kürtlere günah çıkarmak kabilinde söylenen sözler, halkın nezdinde deşifre olmuştur artık.

- Başbakanın Kürdistan Federal Bölgesine ziyareti oldu, orada da "bizim Kürtlerle bir sorunumuz yok" mealinde açıklamalar yapmıştı. Aynı zamanda Gülen cemaatinin ekonomik anlamda ciddi yatırımlarından da bahsediliyor bu bölgede...

Evet, Gülen cemaatinin o bölgenin yöneticileriyle epeyce derin ilişkiler kurduğu malum. Ama oradaki ilişkileri geliştirmesini Gülen cemaatinin bizzat kendi dinamizmine bağlamıyorum. Amerika'nın oradaki himayekâr tavrı ve Kürtlere tavsiyelerine bağlıyorum. Bir de tabii arkasında Türkiye var, en azından iktidar arkasında.

Güney Kürtleri de, bir taraftan, en hafif deyimiyle, ABD'yi üzmemek, diğer taraftan Türkiye'yle ilişkilerini geliştirmenin belki bir vesilesi olur kaydıyla bu işe devam ediyorlar...

Orada Şiileri ziyaretinde aslında buradaki bazı çevrelere de bir mesaj vermek istedi Başbakan. Şiiler, Caferiler var, işte Iğdır, Kars'ın belli bölgelerinde, oralara da "bak ben hepsini kucaklıyorum..." gibisinden bir mesaj...

Ve önemli bir diğer boyut ise, Barzani'nin, Talabani'nin rüzgârını arkasına alarak içeride seçimi götürme hevesidir...

- Güney'deki Kürt önderliğinden verilebilecek bir desteğin buradaki 'reel' karşılığı var mıdır?

Evet Barzani'nin, Talabani'nin Kürtler arasında manevi bir saygınlığı vardır. İsim olarak saygınlıklarının yanı sıra belli bir etkileri de var. Ama Türkiye Kürdistanı Kürtleri arasında, seçime yönelik bir etkileri olamaz. Örgütlemeye yönelik bir etkileri olamaz. Yoktur da! Öyle olsaydı KDP geleneğinden gelen oluşumlar, partiler, deyim yerindeyse Kürtlerin öncülüğüne, önderliğine soyunurdu. Ama bu gelenekten gelen oluşumlar çok cılız kaldılar. Zaten kadroları da yok artık. Ben Barzani'yle ilgili bir anekdotu hatırlatayım: Türkiye'den o kesime yakın bazıları Barzani'ye destek için gidiyorlar, *"bize örgütlemede destek verin, var olan örgütümüzü destekleyin vs..."* diye. (Yalnız peşinen söyleyeyim, Şerafettin Bey'i ve çevresini kastetmiyorum, hatta Şerafettin beyin çevresinden uzak bir çevreden bahsediyorum.) Barzani onlara şunu söylemiş: *"Ben hayret ediyorum, bu kadar mücadele yürüttüm, bir devlet kurma aşamasına da geldim, ama ben ömrümde bir milyon Kürdün Diyarbakır'da toplandığı gibi toplandığını görmedim..."* Şimdi bunun tercümesi, *"gidin o kadar kitleyi toplayın, o zaman sizi desteklerim"* demek değil midir? Dolayısıyla ne Barzani'nin ne de Talabani'nin bu bölgede alternatif bir örgüte manevi desteğin dışında fiiliyatta bir destek vereceklerini, ya da verilse bile bu türden bir desteğin etkili olacağını zannetmiyorum.

www.arsivakurdi.org

KÜRT SORUNU ÜZERİNDEN REYTİNG DEVŞİRMEK

ALİ AKIN

Kürt sorunu zihinleri bulandırmaya devam ederken malum kapitalist zihniyet bu bulanık su üzerinden rant devşirmeye devam ediyor. Toplumumuzu sömüren, halkımızı yoksullaştırarak köleleştirme politikası güden bu güruhun karşısında yer alması gereken, birleştiricilik ve bağlayıcılığın timsali olan İslam dini mensupları ise maalesef bu oyunlara yıllardır sessiz kalıyor. AKP Hükümetinin başa gelmesi ile birlikte rahat bir ortamda seslerini yükseltme fırsatı bulan ve güçlenen dini cemaatlerden son derece umutluyduk oysa!

Bundan 1400 yıl önce Medine'de hep beraber gül gibi yaşayan Ensarın arasına sokulan fitne ve fesat tohumlarını sanırım hatırlarsınız. İşte o gün yapılacak olan o anlamsız kavgada çekilen kılıçların kınlarına sokulmasını ve iki tarafın tekrar birbirlerine sarılmalarını sağlamayı başaran Hz. Muhammed'in yaptığı gibi, bizler de bu cemaatlerden bir adım öne çıkıp Kürt kardeşlerimizle aramıza sokulan fitneleri sonlandırıp, bizleri daha sıkı bağlarla birbirimize bağlamalarını bekledik. Fakat bir türlü beklediğimiz sonuca dönük doğru adımlar atılmadı.

'Nurjuvazi'nin medya açılımı!

Ardından bu cemaatler televizyonlar açarak geniş kitlelere ulaşmayı da başardılar. Ümitlerimiz daha da arttı. Belki dedik yapılacak programlarla sorunların çözümüne katkıda bulunulur, silahlar susar ve ülkemizin her bölgesinde çiçekler açmaya başlar. Fakat son dönemlerde hizmete giren ve 24 saat dini yayın yapan muhafazakâr/cemaat kanallarının yayın politikalarına baktığımızda, maalesef, başta ezilen sınıf adına, ardından yaşanan Kürt sorunu adına hiçbir haykırış göremedik. Aksine kapitalist zihniyetin suyu ile abdest alan bu muhafazakâr televizyon yöneticileri, halkımızı cennet vaatleri ile uyutarak âdeta kapitalizmin ekmeğine yağ sürmekten başka iş yapmadılar. Bu muhafazakâr kanallarda sadece Kürt sorunu da değil, kapitalizmin yarattığı hiçbir soruna parmak basacak cesaret ve dini hassasiyeti göremedik. Aksine bir de Türkiye'nin en köklü cemaati olan Nur cemaatinden kendi kalemize gol yedik! Bu *Nurjuvazi* şahıslar bir anda Kürt sorunu üzerine öyle diziler yapmaya başladılar ki âdeta utandık, yerin dibine girdik. Doğu bölgemizde, Çanakkale'de birlikte savaşan iki yiğidimizin torunları şimdi birbirleri ile çarpışıyordu. Türkler ve Kürtler olarak. Biri Türk askeri olarak diğeri ezilmişliğin, itilmişliğin, çaresizliğin kaçınılmaz sonucu olarak hak arayan Kürt direnişçisi olarak. İşte bu iki cenahtan biri kahramandı, diğeri hain! Biri şehit olup cennete gidiyordu diğeri cehenneme!.. Kahraman olan da, şehit olup cennete giden de Türk askeri idi. Hain olan ve cehenneme gidense PKK gerillası... Müslüman bir akıl olarak diyebileceğimiz tek şey, zalimlik yapanın asla kahraman veya şehit olamayacağıdır. İçerisine her türlü hurafenin sokulduğu ve afyonlaştırılan bir İslam dininin şehitlik kavramı da artık masaya yatırılmalı ve ağızlara sakız olmaktan çıkarılmalıdır... Bilinmelidir ki bu kavganın ancak ve ancak mazlumu ve mağduru vardır. Ve maalesef mağdurlar ve mazlumlar ezilen, sömürülen, kandırılan, umutları çalınan masum insanlarımızdır. Yapılması gereken tek şey bu kavganın derhal bitirilmesidir. Bu barış kararının mercii ise mevcut gücü ve iktidarı elinde bulunduran devlet ve AKP hükümetidir...

Firavun büyücülüğü!

Kapitalist zihniyet bizleri sömürmek maksadıyla üzerimizde öyle oyunlar oynuyor ki... Algılarımız bozulmuş durumda. Sinsi bir şekilde İslam dini içerisine sızan kapitalizm, İslam dinini birilerinin elinde afyonlaştırarak yaşamlarımıza zerk etmekte. Hepimizi her gün zehirliyor. Televizyonda, gazetede, dergide, internette, camilerde, derneklerde, vakıf-

www.arsivakurdi.org

larda... İşte bunun en büyük kanıtı da *Samanyolu* (STV) ekranlarında yaşanan Doğu'daki "Kahraman Türk askeri" modeli. Kardeş kardeşi vuruyorken; dini bir cemaat ve TV olarak ağlayıp, dövünmeleri gerekirken, *"durun yapmayın, biz kardeşiz, bizler Müslümanız, bunun sonu yok, bu anlamsız, sonuçsuz bir çarpışma"* gibi mesajlarla tarafları durdurmaya çalışmaları gerekirken, adamlar kalkmış "Kahraman Türk askeri" ajitasyonlu dizilerle reyting peşindeler! Yetmiyor, bir de PKK'nin din olarak insanlara Zerdüştlüğü dayattığını işliyorlar. Oysa, Kürt hareketinin amacının bir din savaşı olmadığı açıkça ortada değil mi? O zaman STV'nin bu yaptığına biz suyu bulandırmak diyebiliriz. Yani gerçeklerin görünmemesi için üstünü örtmek, konuyu başka tarafa çekerek asıl sorunu gizlemek. Buna kadim zamanlarda *büyücülük* deniyor. Firavun büyücülüğü! Rant sisteminin devam etmesi için insanları kandırmak...

Diğer cemaat televizyonlarına gelince onlar, haksızlıklar karşısında susan dilsiz şeytan olmayı seçmişler ve seçimlerinden memnun bir şekilde dinin afyon yüzüyle halkımıza ninni söylüyorlar.

Baksanıza bir ekranlarına, Kanal 7'ye, Dost TV'ye, TV 5'e, Hilal TV'ye, Semerkand TV'ye...

Mesela Kanal 7'yi ele alalım; Kanal 7, Flaş TV olma yönünde. Gümbür gümbür, vur patlasın çal oynasın, gezelim görelim, yiyelim içelim derken, Ömer Döngeloğlu ile dini ajitasyon yapmaktan da asla geri durmuyor. Ezilenler adamların umurunda bile değil. Memlekette Kürt sorunu varmış. Kim takar, ver coşkuyu, ver sahabeden masalları...

Cemaat kanallarında şunu görüyoruz ki, bu ülkede tek sorun insanların namaz kılmaması, dini vecibelerini yerine getirmemesi, ibadetten yoksunluk. Yani bizler sahabe hayatını, Peygamberin mucizelerini bilsek, ibadetlerimizi yapsak her şey düzelecek! Sabahtan akşama kadar biri gidiyor diğeri geliyor; tefsirler, hadisler, fıkıhlar vs. vs. anlatılıyor da anlatılıyor. Peki, bütün bu din anlatıları bugüne kadar toplumun iyiye dönüşmesinde ne kadar başarılı oldu? Bunun araştırmasını yapıyorlar mı hiç? Hayır... Sen anlat, gerisini boş ver.

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in elçi ilan edildikten sonraki hayatına baktığımızda asla mescitlerde oturup din anlatmakla yetinmediğini görüyoruz.

Zalimlere hizmet TV!

Kur'an-ın ilk dönemlerdeki sorusuna bakın: *Bu kız çocukları hangi suçundan dolayı diri diri gömülüyor?* Hayatın tam da içine atılan bir ok. Peki ya sonrası? Kölelere özgürlük naraları. Hedef kim: ezilen insan. Düşman kim: ezen insanlar. Ebu Cehil, Ebu Sufyan, Ebu Leheb gibi halkı köleleştiren zengin kodamanlar. Peki İslam dini ekseninde yayın yapan bu TV'lerin programlarında siz hiç ezenlere karşı bir söylem geliştirildiğini gördünüz mü? Maalesef göremezsiniz. Ne ezenlere laf söylenir ne de ezilenlere destek verilir.

Oysa sorunlar yok sayılarak çözülmez. Üzerine gidilerek, fedakârlık edilerek çözülür. Bunun için de tıpkı Hz. Muhammed'in yaptığı gibi çarşı-pazar dolaşıp insanların dertleriyle dertleniyor olmanız gereklidir. Yani oklarınızı hayatın içine doğru fırlatmalısınız. Gözlerinizi güneşin doğduğu yere çevirip ne olup bitiyor, anlamaya çalışmanız, kafa yormanız, Hira'nıza kapanmanız gerek. Sonra, başta Ceylan ve Baran olmak üzere mayın, kurşun vs. sebeplerle ölen diğer 400 çocuğun hangi "suçtan" öldüklerini sormanız gerek. Sormanız gerek, Türk ve Kürt tarafından ölen o gencecik fidanlar hangi suçlarından dolayı birbirlerine kırdırıldılar? Sonra yine sormanız gerek, yıllardır Doğu'da sürdürülen Ağalık sistemi ile köle edilen, karın tokluğuna çalıştırılan, eğitimsiz bırakılan, hayatsız bırakılan o insanları nasıl özgürleştireceğiz, nasıl onlara hayatlarını geri vereceğiz ve yaşadıkları onca acıyı onlara nasıl unutturacağız? Şayet Kur'an'ın Mekke'de yaşanan zulümler için sorduğu soruları yaşadığınız çağ için sormaz, Peygamberimizin bütün bu zulümlerin bitmesi için verdiği savaşı bugün siz kendi çevreniz için vermezseniz, siz ancak zalimlere hizmet etmiş olursunuz. Maalesef ki Cemaatlerin kurmuş olduğu TV'ler bugün bunu yapıyor. Sabahtan akşama kadar geçmişten masalları anlatarak, hayatımızda yaşayamayacağımız bir Kur'an yorumunu beyinlerimize işleyerek insanları uyuşturuyor ve böylece zalimlere hizmet ediyorlar.

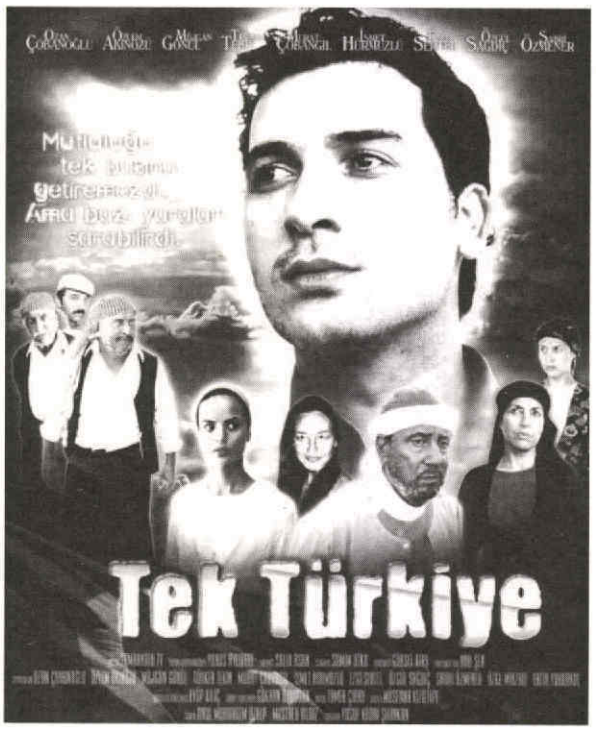

www.arsivakurdi.org

'MIN WEKÎ DEYNÊ STÛYÊ XWE BÛYERÊN WÊ DEMÊ ANÎN ZIMAN'

Hevpeyvîn: MEHMET ASLANOĞLU

- Hûn di romana xwe de qala bûyerên siyasî yên salên 1990'î dikin; kuştinên kiryar nediyar, şerê kontrayî yê ku di pêşengiya JÎTEM'ê de li hember tekoşîna gel a pêşketî dihat kirin û atmosfera wê demê ya siyasî û psîkolojîk. Romanivîsên kurdan bi piranî dîroka pir dûr ji bo mijara berhemên xwe dibijêrin, lê we dîroka kurdan a nêz kiriye mijara romana xwe. Ji bo çi salên 1990 û ji bo çi kuştina Wedat Aydin?

Min wekî deynê stûyê xwe dîtiye bûyerên wê demê di dîrokê de qeyd bikim. Nivîskarekî kurd yê ku şertên 1990-98 jiyabe, bûyerên kiryar nediyar, qetlîamên ser gelekî dê neke mijar, dê çi bike mijar? Heke mirov bi çavên xwe bûyer dîtibe, ne pêkan e ku wijdanê mirov xwînî neke, tewer mirov ewladê vî gelî be, ew qêrîn û nalîn, êş û azar dikeve heta nava mala mirov, di dîwarên nûser de wêneyên şehîdan xuya dikin, heke nekin dê kêmasiyek hebe. Romanivîsên kurdan çima dîroka dûr dikin mijar, an çima kesayetên anonîm dikin lehengên romanên xwe? Hêsan e lewma, ango ew leheng jixwe berê hatine nasîn, dîrokzanan bûyer, serhildan, leheng anîne ziman, wêjenas ji wan pirtûkan an edebiyata devkî an dengbêjan digre û li ser dixebite dike roman. Ev ne çewtiye, cureyek nivîsê ye: Mînak Kela Dimdimê, Destana Ristemê Zal, Destana Memê Alan û hwd. Lê di van salên dawî de jiyana C. Bedirxan, M. Selîm Beg, Ehmedê Xanî, Feqiyê Teyran, Şêx Seîd jî bûye roman, ku ji vê cureyê re dibêjin romana dîrokî. Lê romanên bajarvaniyê di kurdî de hindik in, min xwest mijar rojane be û li bajêr derbas bibe. Ya din, kuştina Wedat bi taybetî bûyerek xweser û balkêş e, "faîl nediyar" bi wî dest pê dikin, JÎTEM dikare wiha were famkirin. Û ya girîng jî min ew nas dikir, ev yek ji şayesandinê re hêsan dihat.

- Di romanê de Wedat Aydinê ku Serokê HEP'ê yê Amedê bû, bi navê "Refik" wekî karekterek romanê dertê pêşberî me. Hûn bi vegotinek gelekî balkêş û bi bandor kuştina Wedat Aydin, bûyerên 'kujer nediyar', merasima cenazeyê ya bi beşdariya sedhezaran tînin ziman. Hûn dikarin derheqa vê yekê de nêrînên xwe bêjin?

Wekî min li jor jî got kuştina Wedat a bi sosret, rûyê dewleta wê demê eşkere dike û Wedat jî mînaka cesaretê, fedakariyê, jîrîtiyê û welatperweriyê ye ji bo kurdan. Kitkiteyên jiyana wî ya rastî di romanê de cih nagire, kesek bila li rastiyê negere, ev roman e, lê hin agahiyên derheqa kuştina wî de di dest me de hebûn, me ew rave kir. "Refik" qehremanek romanê ye, bi hin aliyan ve dişibe Wedat, lê ne sedîsed e. Armanca min veçirandin û zelalkirina bûyerê ye. Wekî hûn dizanin di cenazeyê wî de bi dehan kes hatin kuştin û birîndarkirin. Ev bûyer jî parçeyek ji dîroka kurdan e, pêdivî pê hebû ku têkeve nav rûpelên romanan. Evîndariya nava romanê ji sedî sed xeyalî ye. Di rastî de ne Ekrem Duhokî heye, ne Yezdan Zaxoyî, ne Merwanê Devse (Şen) ne Aycana Tirkmen û ne jî Refik heye. Jixwe Refik kesayetek stero ye, dikeve romanê û beriya biqede ji nav dertê. Armanc bizimankirina tirs, xof, îşkence, serhildan, bawerî, xayintî, qehremanî, rastî, derewî, berjewendparêzî, nakokiya nav netewan e.

- Bûyerên ku di salên 1990'î de li Amedê qewimîbûn, bi riya filmên wekî "Press" û "Min Dît" derbasî sînemayê bûn û hem nifşên ciwan û hem jî ji aliyê kesên wê demê dîtibûn ve bi eleqeyek mezin ve hatin pêşwazîkirin. "Dûvpişk Bi Xwe Venade" jî

bûyerên demê yên civakî û yên siyasî kiriye mijar û bi ahengî, bi asta macerayek bilind û herikbar hatiye nivisîn. Hûn bidestxistina vê astê ji çi re deyndar in?

Ev roman encama keda şeş salan e, helbet divê xwediyê astekê bûna, min ew fîlm nedîtine, lê min bûyer dîtin, ez şeş salan heps razam, bi kuştinê hatim tehdîtkirin, min jî îşkence û tade dît wekî her kurdî. Ya girîng psîkoljiya demê ye ku bi tema edebî, bi qaliteya edebiyatek gerdûnî were ziman. Armanca min ev bû, çiqas bi ser ketiye, ji xwendevên re dihêlim. Heke em li wêjeya cîhanê binêrin, "Kolera Gunlerinde Aşk" (Di rojên Kolerayê de Evîn) ya Marquez heye, "İsyan Gunlerinde Aşk" (Di rojên raperînê de Evîn) a Ahmet Altan heye, "Çanlar Kimin İçin Çaliyor" (Zengil bo kî lê didin) a Ernest Hemingway heye, "Dê" ya Gorkî heye û hwd. di vî warî de roman gelek in. Di romana min de macerayek ku nehatibe jiyandin tune ye, lê kesayet xeyalî ne. Lê îroniyek balkêş heye, cara ewil li vir dibêjim: navê romanê çar sal berê hatibû eşkerekirin, binêrin di hevpeyvînên min yên wê demê de heye, lê îsal serokê JÎTEM'ê li xwe mikur hat û qertvîzîta xwe rê rojnameyan da, logoya wan dûvpişk bû! Min dûvpişk ji ber nîşana çekekê û ji ber dûvpişkên Amedê bi kar anî, lê min nizanîbû ew sembola JÎTEM'ê ye jî. Her wiha berga pirtûkê hatibû çapkirin, piştre Arîf Dogan derket û şiklê dûvpişka li ser qertvîzîtê xwe rê rojnamegeran da. Ahengî, macera û herikbarî bi xweşikiya peyvê ve girêdayî ye, heke mirov serê xwe biêşîne û bîst salan li pey bêhna hubrê bimeşe, tiştekî ku bisernekeve tune ye.

- Di romanê de tekoşîna kurdên başûr û bakur li cihên cihê, lê di heman demê de wekî têkoşîn û şiyariya neteweyî tê ziman û bi koçberiya pêşmergeyên ji qetlîama Helebçeyê xelasbûyî re, li Amedê û li bajarên dîtir yên cîran akincîbûna wan a li qempan dibe mijar. Wê demê, li Amedê akincîbûna kurdên başûr, tesîrek çawa li ge lê herêmê kir û ji aliyê pêşketina hişmendiya netewî ve rolek çawa lîst?

Roleke pir mezin lîst ji ber bandora wehşeta li Helebçeyê û ji ber dîtina gel a kesên kincpêşmerge hestên neteweyî bi pêş ketin. Kurdên bakur jixwe berê şiyar bibûn 15 tebaxê dîrokek girîng e, gelek bedel dan, lê dîtin ku birayê wan li alî din hene, ew hembêz kirin. Min xwest bi Ekrem Duhokî du aliyên welêt bigihînim hev, êşa wan bi wan bidim hesandin, zanibin neyar yek e. Tesîrek netewîbûnê, ya duduyan navên zarokên xwe êdî bi kurdî danîn, ya sisêyan muzîka kurdî ya her du aliyan bi hev hesiyan.

- Digel ku bûyerên romanê bi pirranî li Amedê derbas dibin, we wekî lehengê romanê yê sereke ji başûrê Kurdistanê hilbijartiye, sebebek taybet ji bo vê yekê heye?

Belê, Ekrem Duhokî kurdê başûr e, lê li bakur ji bo wergera nivîsekê çi tê serî? Bi keçek tirkmen re dizewice, bextewarî dibe xewn, li hev nakin, şertên siyasî ew ji hev diqetînin. Bûyerên "faîlî meçhûl" tên serê wî jî, ew jî cesedan dibîne, rast li hovîtiyê tê, arkeolog e, lewma pir qala bedena Amedê dike, cihên dîrokî bala wî dikşînin, lewma roman hinekî bi çavên arkeologekî diherike. Heke min yek ji kurdên vir bikira serleheng, divê ew biçûya Duhokê an Hewlêrê, belkî Mehabad an Sinê. Armanc çi ye, danasîna parçeyên welat e. Duhokî tê kuştin, lê çawa di ber xwe dide, dafikên çawa davêjin pêşiya wî, ev tê ziman. Kesayetek çawa ye ew, dikule, ji kûçikan pir ditirse, guman jê re çê dibin, lê wêrek e jî.

- Hûn gav bi gav, sûrên Amedê yên dîrokî û bermahiyên din teswîr dikin û rastiya vî bajarî ya pirçandî, pirolî û pirzimanî, têkilî nava efsane û çîrvanokên gel dikin û vedibêjin. Ji bo edîb û hunermandan jêderka hestên afirîner, ev tevna dîrokî û hebûna keleporek pirçandî ya Amedê ye?

Sûr bi xwe roman e, kevirên bazalt her roj silavê didin amediyan, çi efsûnî ye ev! Min berê got, Ekrem arkeolog e, divê wan bibîne, ne bi çavê kesekî ji rêzê, bi çavê arkeologekî, yên vê rastiyê nizanin min rexne kirine. Ez ji bo wan dêran wekî yên Qasûmodoyê Hugo bihonim, pir geriyam, bi salan min vîdeoya wan kişand, ez çûm min li îbadetên wan nihêrî. Kesekî heta niha giyayên derman, aktarên Amedê nenivîsandibû. Kesekî morik û şirik û neynikên li ser tableyan aniye ziman? Bajar bi tiştên wiha xweş e. Bêhna Amedê heke ji wê romanê tê, biserketî me, an na bila kesek nexwîne, me têra xwe êş û azar dît, bila dubare nebe. Li vî bajarî ne tenê kurd hene, aşûr, arnawid, keldan û tirkmen jî hene, rastiya bajêr divê bipeyive di romanê de. Sûr bipeyivin, dêr werin ziman, kolanên xwarovîço kilaman bêjin. Ziman divê helbestî bûna, kitkiteyên bermahiyên dîrokî divê bihata ravekirin. Ji bo berhemên qedirbilind werin nivisîn çi kêm e di vî bajarî de. Bingeha ew çend helbestvan û nûserên amedî ne ev bi xwe ne?

- We di "Dûvpişk Bi Xwe Venade" de teknîk, vegotin û şêweya romana modern û pê re jî şêweya dengbêj û çîrokbêjên ku nûner û nimûneyên edebiyata kurd ya devkî ne bi hev re bi kar anîye. Wekî kakil, digel ku romana we bi tevayî di bajarvaniyê de derbas dibe, lê hebûna pîrêya çîrokbêj a di romanê de, bi min da fikirandin ku edebiyata nivîskî bi sedsalan li dijî qedexeyan û bendan di ber xwe daye, wêjeya devkî jî xwedî keleporek bi hêz e û ev yek avantajek mezin e. Hûn di vê babetê de çi difikirin?

Şêweya wê romanê modern e, ji bilî we kesên din jî wekî ku dibêjin. Dengbêjî tune ye, bingeh ne dengbêjî ye û ne jî edebiyata devkî ye, Pîrê ya çîrokbêj

www.arsivakurd.org

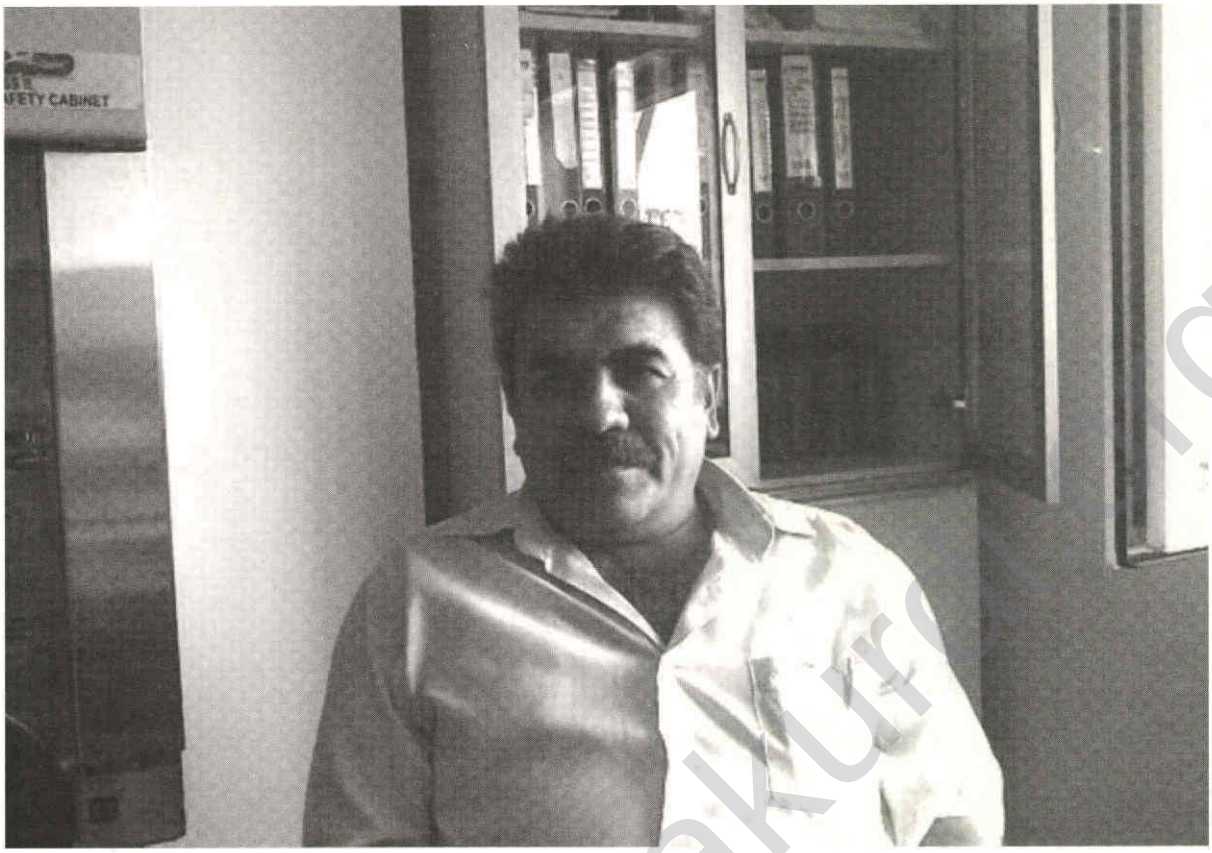

ji bo tevna romanê pêwîst bû, lewma min ew afirand, ji bo dûvpişk bi xwe venede, ji bo Yezdan Zaxoyî li deriyê wê bide û ji bo hin bûyer li wir werin ziman û bi dawî bibin. Ev terz e, şêweya min e, lê vegotin ne edebiyata devkî ye, min ew bi kar neaniye, heke hûn wisa bêjin we ew baş fam nekiriye. Qeyd, tirs, kult, baweriyên civakî, hin diruşmeyên siyasî hene ku, heta niha nehiştine edebiyata kurdî bibe modern û bigihîje asta cîhanê. Em hêja tesîra pişaftinê ji ser xwe davêjin, weşangerî bi pêş neketiye, edîtorî kêm e, kesayeta nivîskar, baweriyên siyasî li pêş e, ne nivîsên wî, nirxandin kêm e an tune ye, rexne hîç tune, sohbetên edebî di qenalên em de cih nagrin, nivîskar pir ji hev didexisin, berhemên hev naxwînin, ji wan wetrê ku nûserên dinyayê hemî wiha dikin, nabin dost û hevalên hev, dibin kurmê hev. Reqîb cihê ye, neyar cihê ye. Giyayê hewşê hêj tal e, piçekî şîravokî bûye, lê hêj tal e, lê baş e ku "giyayê hewşê" ne, ne "sitiriyên hewşê" ne û qet nebe di hewşê de ne, ne "biyanî" ne. Keleporek bi hêz, dîrokek entîke bi şan û şeref, bermahiyên dîrokî têra afirandina edebiyatek bi qalîte nake. Berhemên komîk li ser navê "romanê" dertên, bi ziman dilîzin, tenê peyvên balkêş didin nik hev, ev ne postmodern in jî. Li welatê me bûyer gelek in, qeyran, qetlîam, sosret, xax zêde ne, şertên romanivîsiyê xurt in, lê ev têr nake, prensîbên edebiyatê hene û ev li hemî cihanê standard in.

- ***Fehîm Işık di pêşgotina xwe ya di pirtûkê de dibêje ku romana kurdî ji salên 1990'î û heta niha, gelek pêşketin pêk aniye û îspat kiriye ku ji ya romanivîskariya dinyayê ne kêmtir e. Di vî warî de hûn çi dibêjin?***

Kekê Fehîm ji kîjan alîyî ve nirxandiye, nizanim, lê pirbûna romanan bi serê xwe pêşketinek e, lê berhemên me heta li zimanên Ewropî neyên wergerandin, heta xelk û alem bi me nehesin, Amerîka me nexwîne, em nabin navneteweyî û nakevin nava edebiyata dinyayê. Romanivîskarên me ji hin aliyan ve belkî li pêş in, lê bi piranî herêmî ne, tewer carna devok tên bikaranîn. Xelk ne mecbûr e bi tiştên em dikenin ew jî bikenin, an xemgîn bibin. Metnên me yên romanan divê di nav xwe de li hev bikin, honayî bin, nakokî tune bin û şayesandinên me xurt bin, afirandina kesayetan enteresan be, xweser û taybet be. Mixabin di vî warî de piştî Mehmed Uzun ez valahiyekê dibînim. Ez teoriya romanivîskariyê nikarim biafirînim, ne hedê min e jî, lê ez lehengên me lawaz dibînim. Hê gavên teşwîqa ji bo nûseriyê nehatine avêtin, em dibêjin em miletek in, lê hêja xelatek me ya profesyonelî ji bo çîrokan û romanan tune ye. Hêja şaredarek me ji bo piştgiriya wergerandina berhemên kurdî li zimanên din, amadehiyê jî nake û nafikire jî. Wekî em di dinyayê de girav bin, tenê ne, li dinyaya nûjen pencereya me venabe. Em ji kî re dinivîsin? Di nava 30-40 mîlyon kurdan de tenê ji hezar kesî re! ❋

TÜRKİYE'DE KÜRTLER 'KÖTÜ MÜZİK' YAPMAK ZORUNDA MI?!

İBRAHİM HALİL BARAN

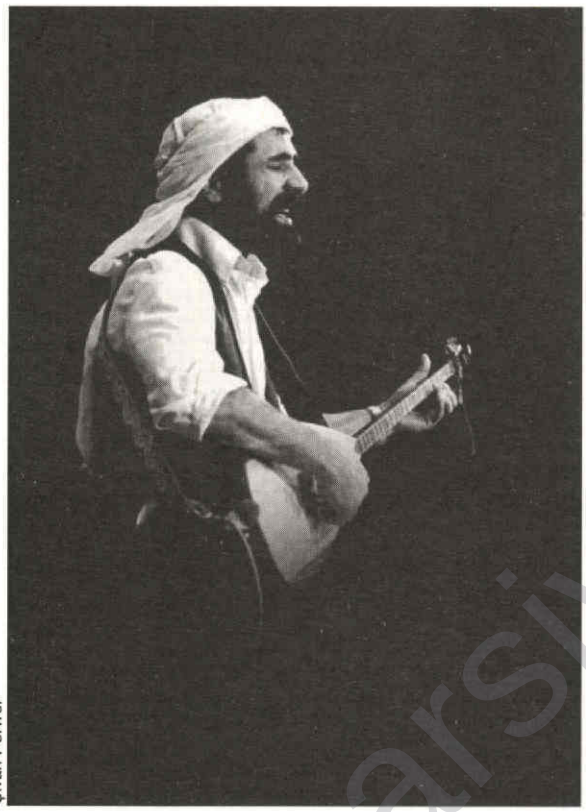

Şivan Perwer

I.

Çarpık modernleşme ve 'orijin'in reddi

1990'lı yılların başında PKK hareketinin güçlenmesi beraberinde bir propaganda aracı olarak Kürt müziğini hayatımıza soktu. Hem politik hem de 'etnik' anlamda bizi çeken bu müzikler, aslında 'müzik'ten çok 'marş' özelliği taşımaktaydılar ve neredeyse içinde Kürt ve Kürdistan kelimesinin geçmediği bir esere rastlamak mümkün değildi. Aslında *'propagandif müzik'* çok öncesinde dengbêjler geleneğinde de var olan ve Kürtler içinde yaygın bir tür. Bedirxan Bey'in isyanının anlatıldığı uzun ince şarkılardan tutun da Suruçlu dengbêj Baqî Xido'nun THKO'nun önde gidenlerinden Avni Gökoğlu için yaktığı Avni Bey Ağıdı'na kadar yüzlerce örneğinden bahsetmek mümkün. Avni Bey Ağıdı demişken, bu büyük epik şarkıya değinmemek olmaz. 15 dakikalık bir keman solosu ile başlayan bu şarkıda, anlatıcı yer yer *'bana bir mendil verin de içime dolan şu Fırat'ı kurumuş şu ovaya dökeyim'* der, susar ve şöyle der Baqî Xido: *Menal dilo, menal serdilkê dilê xortê Kurdano menal, mehkûmê sê dewletano menal* (İnleme canım, inleme ey Kürt gençlerinin göğüs kafesinde duran kalp inleme, inleme üç devletin mahkûmu inleme).

Üç devletten kasıt, Türkiye, Irak ve Suriye'dir. Burada da Kürtler vardır ve bu bölünmüşlükleri İran'ı da saymazsak Lozan ile resmîleştirilmiştir. Uluslararası siyasetin ve politikanın böldüğü Kürtleri, kahramanları ya da hiç değilse müzikleri bir araya getirecektir. Ne var ki sınırlar arasına mayınlar çekilince bu halk kendini *'ser xetê - bin xetê'* (sınırın üstü-sınırın altı) diye coğrafik olmaktan çok siyasi bir tabirle bölecek ve 50 yıl gibi bir sürede büyük oranda kültürel kimlik değişmese bile, kültürel yaratımlar tasnif edilecek kadar belirgin bir ayrıma düşecektir.

Suriye ve Irak Kürtleri mutfak ve müzikten başlayarak Araplara benzeyecek, Türkiye Kürtleri ise önce Kemalizmin kurumları ve yansımaları ve daha sonra da köyden kentlere zorunlu göçle amansız bir asimilasyona tabi tutulacaklardır. Büyük oranda kimliklerini korusalar dahi, örneğin bir kuşak, binlerce yılda ortaya çıkmış sosyal yapılarını 'feodal', klasik müziğini 'ilkel', kahramanlarını 'gerici' olarak tanımlayan, dinsel inançlarını da tümüyle dışlayan bir çizgi üzerinde durur. Hal böyle olunca çoğu aşiretler arasındaki 'savaşları' bir müzik formu üzerinden anlatan destanların da, Kürt aristokrasisinden beslenen Kürt Saray Müziği'nin de Kürt Sufî Müziği'nin de üzeri çizilir. Bu yok sayma salt müzikte değil, birer edebi ürün oldukları için edebiyatta da yansımasını bulur (Bir başka yazı veya ödev konusu olarak Kürt medreselerinin bu süreçteki konumu ve görmezden gelinmesi üzerinde de durulabilir).

Bütün bunlar, bir modernleşme mekanizmasının yanlış konumlandırılmasının birer sonucudurlar. Bu sürecin sonu 'orijin'in reddine dayanacak ve yeni yaratımlar, kökleri üzerinde gelişmek yerine formdışı olacaktır. Bu aslında salt Kürtlerin değil, Kemalist sistemin Türkiye için biçtiği biçimden etkilenen bütün kültürlerin ortak sorunudur. Jakobenist sistemin yarattığı 'Türk'e benzeyen Kürt de müziğini yaparken kendisi dışında her şey olacaktır.

www.arsivakurdi.org

80'li-90'lı yıllar bu işin çok fazla gün yüzüne çıktığı ve tekniğin gelişimi ve olanaklarıyla yapıtların evlerimize girdiği yıllar... Geleneksel algının tümüyle reddedildiği ve bu yüzden 'piç' bir üretimin yaygınlaştığı yıllar... 12 Eylül'ün bir yansıması olarak arabeskleştiğimiz, jiletçi bir hal aldığımız, *'durdurun dünyayı başım dönüyor'* dediğimiz, hiç değilse *her acının tiryakisi olduğumuz*, mesela *bir kulunu çok sevdiğimiz ama onun bizi hiç sevmediği* yıllar... Kürt olarak kabul edilmediğimiz ama bir sorun olarak var olduğumuz yıllar... İşte bu varlık sancısı içinde bir *'yokkültür'*den kültür var etmeye çalıştığımız için de iyi bir şey ortaya çıkarmak mümkün olmayacaktır.

60'lı yıllar Kürtlerin evlerine dengbêjlerin konuk olduğu yıllar ve hayatlarına Erivan Radyosu girmiş. Eslîka Qadir'ı, Aramê Tîgran'ı tanımışlar ve Kürtçe müziğin başka bir şekilde mümkün olabileceğini görmüşler. 70'li yıllarda kaçak yollarla plakları girmiş 'yurda' Kürtçe şarkıların, Îsa Berwarî, Mihemed Arif, Elî Merdan, Hesen Zîrek, Mamle... 80'lerde babam Kürtçe kasetleri toprağa gömmüş, *kim olduklarını Kenan Evren'e sorun* diyor.

Anlatmadan geçemeyeceğim: Müslüm'ün babası Ulukışla'da askermiş, memleketten ziyaretine gelenlerden hep radyo istermiş, radyo gelirmiş ama Kürtçe şarkılar Urfa'da kalırmış; radyolar küçük, Erivan uzak. O yıllarda Mukriyan'da biri Kewok Senfonisi'ni yazmış. Süleymaniye'de bir modern orkestra kurulmuş. SSCB'de Keremê Gerdenzêrî, rock müzikle *'Hey Perişan'* demiş, bütün bir ülke perişan olmuş. Türkiye'de değişen bir şey yok. Adam askerden dönmüş, oğlu askerden kaçmış, torunu askerliği de aradan çıkaralım derken Şivan Perwer'in *Halepçe*'si bir türkü barda rakıya meze olmuş. Mersin'de bir sarhoş, Kürtçe şarkı okumadı diye kurşunlamış gençten bir çocuğu, öldürmüş.

II.

'Mûsîqa Kurdî' mi 'Kürt müziği' mi?!

2000'li yılların başında bir etnik müzik sitesinde Kürdistan adı altında adını bile duymadığım

Aram Tigran

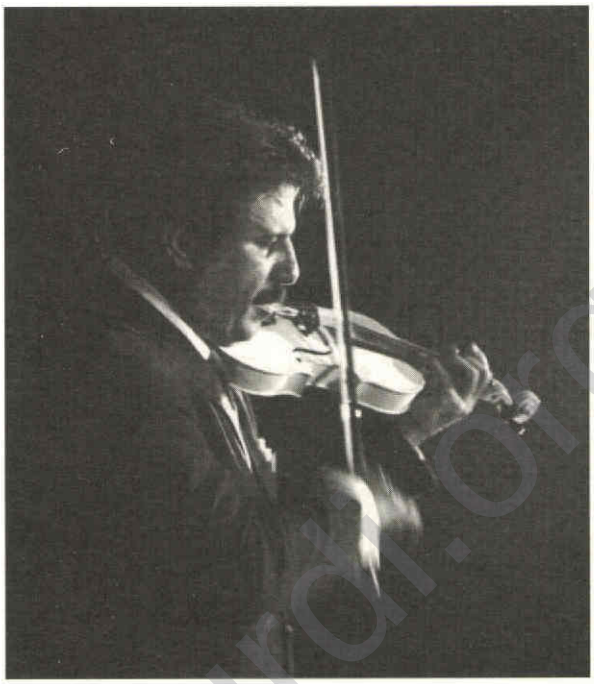

Bijan Mirtezawi

müzisyenlerin eserlerine rastlayınca dünyam kaydı. Araştırmam sonunda Kürtçe müzik yapan Hintli bir grupla da tanışınca dışarıdaki Kürt müziklerinin peşine düştüm. Farklı enstrüman, teknik ve formlara rağmen hepsinde aynı ruhu görünce, şimdiye dek dinlediğim müziklerin çoğunun aslında Kürt müziği olmadığı sonucuna ulaştım. Hatta bunların ruhun gıdası olamayacak kadar kötü olduğunu fark ettim. Azerbaycan, Gürcistan, Rusya; İran, Belucistan, Hindistan, Afganistan, Pakistan, Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün, Hicaz, Yemen, İsrail, Mısır, Libya, Fas, İspanya ve Avrupa derken geniş bir harita çıkardım. Bu müzisyenler dört sınıfa ayrılıyordu:

1. Kürt olup Kürt müziği icra edenler (Şivan Perwer, Kamkaran, Zadina Şêkir)
2. Kürt olmayıp Kürt müziği icra edenler (Aram Tigran, Karapet Xaço, Şefik Mehlan, Uday Saffar)
3. Kürt olup başka bir dil veya müzik öbeğine Kürt müziğini dönüştürenler. (İzzet Altınmeşe, Refîka, Hayadeh)
4. Kürt olmayıp Kürt müziğini başka bir müzik öbeğine dönüştürenler. (Rabit, Mehmet Özbek)

Enstrüman, söyleyiş biçimi, konu, makam ve ritim ölçülerine göre kimi tasnifler yaptım. Eğer bir müzik Kürtçe şarkı söylenerek yapılmışsa sorun yoktu, ama Kazim Dawudiyan'ın ve Jamal Orfalli'nin santur ve kaval resitallerini nereye koymalıydım? Bir müziğin Kürt müziği olabilmesi için müziği icra edenin ya da yaratanın Kürt olması yetiyor muydu? Örneğin TRT arşivindeki, Cizre sürgünlerinden Aziz Kızılgün adlı Kürt saz sanatçısının yaptığı Türkçe müzik, Kürt müziği kabul edilebilir miydi? Bu, aslında salt müzikle ilgili değil. Mesela Yaşar Kemal, Kürt

www.arsivakurdi.org

Sima Bina

romancısı mıydı, Yılmaz Güney'in durumu neydi?

Kürtçede bu durumu açıklayan ama Türkçede olmayan bir kavramsal altyapı vardı. Şöyle ki *Kürdî* tamlayanı, hem dili işaret eder hem de tarzı, fakat *Kürt* tamlayanı salt etnik bir kökenliliği ifade etmekte. *Mûsîqa Kurdî* dediğimizde hem Kürtçe müzik hem de Kürt tarzıyla yapılmış müzik anlaşılabiliyor fakat *Kürt Müziği* demek, aynı kavramsal karşılığı içermiyordu. Hal böyle olunca Kürt müziği kavramının tarz üzerinden de şekillendirilmesi gerektiğini varsaydım. Kürt makamları meselesi de ayrı bir sorun yarattı. Bütün batılı ve doğulu müzikologlar Kürdi olarak bilinen makamları Kürt makamları olarak değerlendirirken, Türkiye'deki bütün kaynaklar aksini iddia ediyor. *Kürdi, kürdil-i hîcazkâr, acem kürdi, muhayyer kürdi* ve *neva kürdi*'nin Kürtlerle alakası olmadığı savunuluyordu. Fakat ne hikmetse içinde Türk ismi geçen ender makamlar Türk makamı kabul ediliyordu.

III.

Köksüzlük!

Bu arada Mezopotamya Kültür Merkezi'nin 90'larda çıkardığı *'kom'*lar ise bambaşka bir mecraya taşıdılar Kürt müziğini. Çoğu şarkı söylemenin ayıplandığı ailelerin çocukları olan bu gençler, İstanbul'a geldiklerinde Unkapanı'ndan korkarak geçmiş, içinde Kürt olmak olmasaydı müzisyen olamayacak kişilerdi. Öldürülmek de dahil birçok bedel verdiler. Ne var ki Koma Amed'in *Dergûş* albümünü saymazsak ürettikleri müzik genel olarak köksüz bir müzikti. Klasik şarkılar modernize edilememişti, edilenler kimliksizleştirilmişti, yeni üretilenler ise romantizmi ve aradaki kaval seslerini saymazsak Kürt müziğiyle bağdaşacak noktaya sahip değildi. Bu gruplar, genel olarak devrimci müzik gruplarının birer taklidi olmaktan öteye gidemediler ve devamında soft bir arabesk üzerinde konumlandırdılar kendilerini. Birazcık mürekkep yalamışları da *'kentli müzik yapacağız'* diyerek tümüyle 'öz'lerinden uzaklaştılar.

Değinelim; Türkiye'de bir grup *'biz ilk Kürtçe sinema filmi çektik'* dediğinde çoğu 1970'lerde çekilmiş 50'den fazla Kürtçe film vardı. *Yönetmen* kelimesini Türkçeden Kürtçeye çevirerek *'Serkar'* (İşin başındaki kişi) sözcüğünü kullandıklarında *'Derhêner'* (Sanatın üstündeki kişi, sanata dışarıdan bakabilen kişi) sözcüğü 70. yaşını kutlamaktaydı. Kimse de bunu bilmiyordu çünkü kimse araştırma gereği duymamıştı. Öyle ki herkes Kürtlüğün de Kürdistan'ın da kendisinden başladığını zannederdi.

Mühimdir, TRT 6 açıldıktan sonra, Muş'un aynı köyünden olan iki dengbêj, programa çağrılır. Dengbêjlerin köylüleri Muş'ta bir evde oturmuş programı izlemekteler. Sesler yanıktır. Köyün yaşlılarından biri şöyle der: *Yahu zaten bizim bu köyümüz olmasa Kürdistan'ın kurulacağı yok*. Hakikaten onlar olmasa bırakın Kürdistan'ı, Kürt diye bir şey olmayacak. Bir de TRT 6'da çalışan biri var ki akıllara ziyan. Bir soruya karşılık şöyle söylüyor aklıevvel: *"-Çok zorlandık, çünkü ilk kez Kürtçe yayıncılığı biz yapıyoruz. Her kavram için sözcük üretmek zorunda kalıyoruz."* Eşek sudan gelinceye kadar dövsen,

'bak TRT 6'nın yayın yapmasını istemiyorlar' diyecekler. Kimse de durup *'yahu sizden önce 16 Kürtçe kanal vardı, hiç mi merak edip izlemediniz'* demiyor. İşte bu anlattıklarımın Kürt müziğiyle bağlantısı da tam da bu noktada başlar: Köksüzlük.

IV.

Ve köklerinden beslenmek...

Eldeki ilk Kürtçe müzik kayıtları 1900'lerin başında Antep'te tren yolu işçilerinin söylediği bir şarkıdır. Birçok araştırmacı bundan bahsetse de henüz doğrulanmış bir bilgi olmamakla birlikte kayıt pürüzsüzdür. Qubençî'nin 1916 ve 1917 yılında Berlin'de yaptığı Kürt Makamı ve Urfa Makamı kayıtları da elimizde bulunmakta. Gerisi daha çok Mısır, Rusya, İran ve Irak arşivlerinde yer alıyor. 1929'daki ilk Kürtçe radyo yayınının kayıtları hâlâ Moskova'dadır. Mısır Müzik Bilimleri Akademisi'nin arşivinde, Mahmud El Kurdi Camisi'nde kayıt edilmiş 1930 yılına ait Kürtçe sufî müzikleri bulunmakta. Kahire, Erivan, Bağdat ve Tahran radyolarında da azımsanmayacak çoklukta kayıt var. Örneğin, Urfalı âmâ şarkıcı Ermeni Circis Gümüştekin'in, Kanada'da kayda aldığı kimi Kürtçe iş şarkıları ve İsrail'deki çoklukla düğün şarkıları... Yıllardır arşivlerini açmayan TRT'nin arşivlerinde Boratav'ın kayda aldığı Kürtçe masal ve destanlar ile 1937'de Ulvi Cemal ve Muzaffer Sarısözen'in yaptığı yüzlerce derleme var.

Bir de sessiz Kürt müziği var. 1700'lerin sonunda Kürdi tasnifler yapan ve bunları çoğunlukla Hint notasına aktaran Heycanê Mukriyanî'nin çalışmalarının tümüne İran Millî Kütüphanesi'nden ulaşmak mümkün. 1830'da yaşayan Mehran Sefa Bey'in Bağdat'ta yaptığı Kürt müziği çalışmalarının çoğu kayıp. İstanbul Millet Kütüphanesi'nde bulunan ve Haydar Begê Miksî ile Lawik Seyfeddîn Riçhan'ın derlemeleri nota içermese de mühimdir. Yine aynı şekilde Cemîla Celîl'in yaptığı derlemelere de, araştırmacının kendisine de şu an ulaşmak mümkün.

İranlı Kürt şarkıcı Sîma Bîna, 2 binden fazla şarkının derlemesini yaptı, bunları notaya geçirdi ve yeniden okudu. Bu şarkılardan 630 kadarı Kürtçenin Kurmancî lehçesiyle söylenmiş. Nîzamiyê Gencewî'nin Leyla ile Mecnun'undan Kürtçe kısımları ilk kez ondan dinlediğimde kalbim yerinden fırlayacaktı; çünkü Gencewî, Kürt olduğunu özellikle belirtse de bu bilgi sevgili Türkçü akademisyenlerin uğraşı sonucu neredeyse kaybolmuştu. Mehsa ve Mircan Wehdet kardeşlerin Nesimî'nin Kürtçe divanından derlediği kimi şarkıları seslendirmiş olmaları çok önemli. 1970'lerde hem İran hem de dünya müziğine damga vuran ve Kürt kızları olarak bilinen pop sanatçıları Peri Zenganehi, Marjan ve Humeyra'nın yaptığı Kürt müziğini de incelemeden geçmek mümkün değil.

Yine klasik Kürt Saray Müziği icracısı ve *tarizan-ı ekber* olarak bilinen Behrem Mensûrî'nin tar çalışmaları; Kahire'de çalışmalarını yürütmüş olan ve Müşir Mihemedê Amidî'nin kızı Sênûr Amidî'nin kanun çalışmaları; Habil Eliyew'in kabak kemane çalışmaları ve özellikle Kürt tasnifleri çok mühimdir. Kazim Dawudiyan'ın santur konçertoları, Hacibî'nin Kürt senfonileri, Rahmetullah Badeyî'nin navaz ve tar çalışmaları, kızı Parîsa Badeyî'nin avaz çalışmaları, Hindistan Kürtlerinden Şafîq Meqras'ın tabla çalışmaları, *Sêberî Caran* tekniğinin yaratıcısı Azad Mirzapur'un tar çalışmaları, Ferîd Feryad ile Behrûz Panahî'nin keman çalışmaları, yarattığı *Ronak* adlı tarzıyla dünyada ses getiren büyük keman üstadı ve bestekâr Bijan Mirtezawî'nin yine keman konçertoları, Cemîla Celîl'in keman ve piyano konçertoları, Dilşad Said'in senfonileri ve elbette ki Kürt soprano Diyana Wekîl'in Kürtçe romans ve aryaları, Behram Jî'nin new age tarzında yaptığı müzikleri, mutlak itibarıyla üzerinde durulması gerekenlerdir. Unesco tarafından Dünya Mirası listesine eklenen ve korumaya alınan Ostad Elahî'nin setar resitalleri, lawij ve naşideleri, trans müzikleri dünya kadar kıymetlidir. Şehram Nazerî'nin, Enwer Qeredaxî'nin, Qale Mere'nin, Kamkarların, Keyxan Kalhor'un, Miço Kendeş'in, Kurdki Peştun müzisyen Zersenga'nın, Pakistanlı Kallawi Mahmud Raif Ahmed Kurdî'nin, Kürt flamenko sanatçıları Alan Dilan, Nariman Goran, İssa Hasan, Bland Mahdi ve elbette ki üstad-ı azam Gani Mirzo'nun yaptığı müzik çalışmaları bilinmeden Kürt müziği de bilinemez. Yine günümüz Tahirîlerinden 2001 yılında kaybettiğimiz Seyîd Xelîl Elî Nijad'ın ud ve setar ile Baba Tahir'den bestelediği eserleri Kürt müziğinin köşe taşlarıdır.

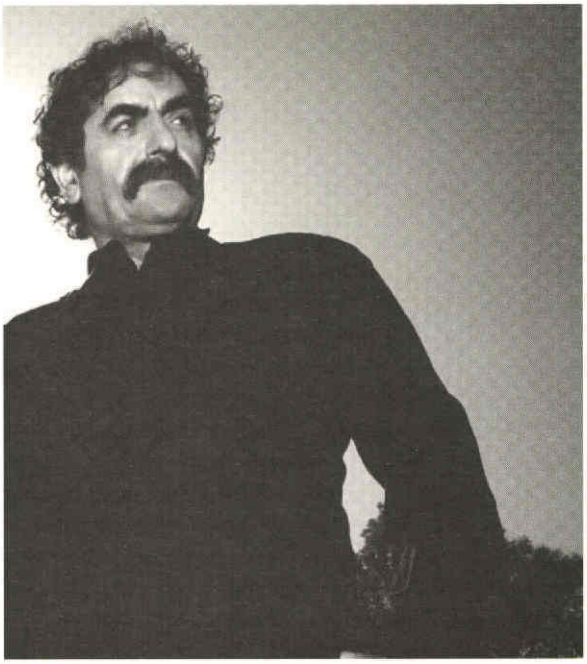

Şehram Nazerî

www.ersivanlar.org

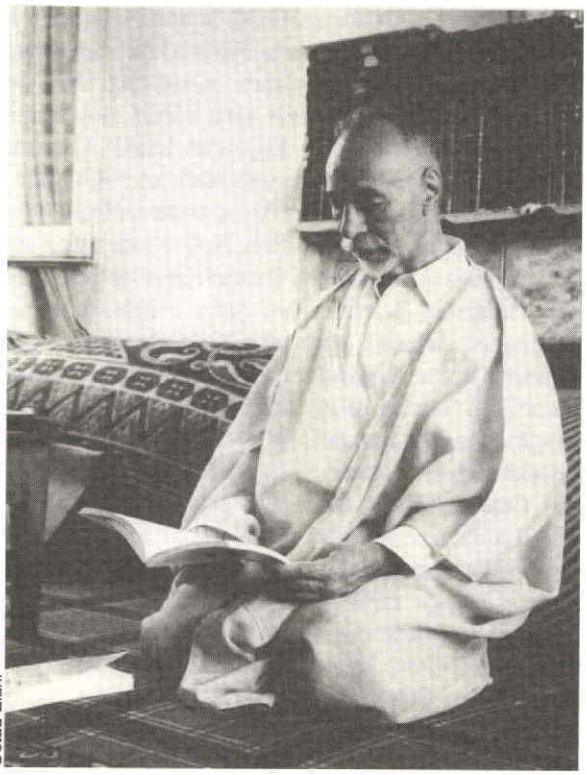
Ostad Elahî

Yine değinmeden geçemeyeceğim Tara Jaff'ın –ki bence Kürt müziğinin prensesidir– arp çalışmaları mutlaka incelenmelidir. 2006 yılında dinleyicileri ile buluşturduğu ve Kürt müziği içinde bir köşe taşı niteliğinde kabul edilen Dilêy Dîwanem adlı albümünde ünlü Kürt sûfi Mewlewî Kurd (Ebdulrehîm Mela Seîd Mawlawî Tawagozî / 1806-1882) gibi büyük bir şairin şiirlerini yorumlamıştır. Böylelikle yaptığı müziğin ipuçlarının ancak derin bir kültürel çerçeve ile algılanabileceğini göstermiştir. Kürt müziğinin de ne tür bir köklü-modern ile yenilenebileceğini göstermesi açısından mühimdir.

V.

Müziğe de kimlik gerek!

Türkiye'deki Kürtlerden birkaçını saymazsak, geriye kalanları bence üstelik büyük bir emek harcayarak kötü bir müzik yapıyorlar. Sebebini az çok benim kadar siz de anlamışsınızdır. Çünkü köksüzlük üzerine bir müzik kuruyorlar ve toplam bir geçmişten tümüyle habersizler. Kürt müziğini, Kürt müzik tarihini, Kürt müzisyenlerini bilmiyorlar ve en önemlisi Kürt müziğine kaynaklık edecek edebiyat bilgisinden yoksunlar. Dahası Mihemed Şêxo'nun deyimiyle *'Türkiye'de bir müzik dinlerseniz o müziğin söz kısmı gelmeden o müziğin Türkçe mi Kürtçe mi olduğunu bilemezsiniz'*. Çünkü Türkiye'deki Kürt müziğine ait bir kimlikten bahsetmek çok zor. Ve bu da oluşmadan Türkiye'deki Kürtlerin iyi bir müzik yapmaları çok zor. ❋

TU HER TIŞTÊ MIN Î

Tu qurtêk şeraba li ser lêvên min î
Tu nêrînek ji nêrîna çavên min î

Tu kenek ji kenê li ser rûyê min î
Tu gustîlek ji gustîla tiliyên min î

Tu awazek ji awaza dilê min yê derizî yî
Tu kilam û helbesta li ser zimanê min î
Tu her tiştê min î ...

Tu welat û doza min î
Tu xem û kedera min î

Tu nan û ava min î
Tu dil û kezeba min î

Tu nefes û bîhna min î
Tu hemû tiştê min î...

Tu ol û zaravayê min î
Tu al û niştimanê min î

Tu çek û şer ê min î
Tu şervan û pakrewana min î

Tu zana û rêbera min î
Tu lehenga min a
Li ser rûyê êrd û asîmana yî...

Reyhan Sarhan

www.arsivakurd.org

ROKURTEKE PAYÎZÊ

ÇİDEM BARAN

Rokurteke payîzê bû û li me bûbû êvar. Baran wekî bilbilûka misînê dibariya. Em wekî beqê ji nav avê derketibin azayekî ziwa di laşê me de nemabû. Di binê wê baranê de ne gengaz bû ku bimaya jî.

Hevalê min li pêş ez li paş em di binê berqberqa birûskan de me xwe bera binya gundê Êzdara da.

Baran bi her aliyê xwe ve wê rojê ne alîgirê me bû. Em xafil zeft kiribûn û hêviyên me yên ku em kêlî berî kêliyekê xwe bigihîjin gundê Bêdarê li ber herikên xwe herikandibû. Rast bû, êdî hêviyên me nemabûn û berî ku me jî mîna hêviyên me bihêrikîne pêdiviya me bi şikeftekê hebû. War warê me bû û em ne xişîmê wan der û dora bûn. Em ne mêvan, em malûvan bûn û mîna ku em ji mezeleke xaniyê xwe biçin mezeleke din rast e rast em çûn şikefteke xweş û asê ku gur jî bi rehetî bi ser ve nedibûn. Di wê rewşa ku baranê nedihişt çav çavan bibînin de me şikefta xwe dît. Me şikeft dît lê xwezî we jî rewşa me dîtibûna ku bê çawa ji serma mîna mirûdên bi dizbê ketibin em dilerizîn. Tu yê bêjî qey pepûka ser reş dihat diranên me li ser hev nedisekinîn. Mîna tizbiyekî karebanî şeqşeq ji wan dihat.

Ji serma ji hal ketibûm. Lê xuyabû ku hevalê min hîn ji hal neketibû. Ji xwe her dayîm jî ew ji min bi hêztir û jêhatîtir bû. Wê rojê jî jêhatîbûna xwe anî der. Piştî ku qasekî bêhna wî hat ber, xwe wekî mirîşka ku ji nava gola avê derketibe hilweşand, hilweşand her du destên xwe li hev hekandin, du sê caran hû kire wan. Hesteyê xwe ji bêrika xwe derxist, danî quncikekî. Baş bû ku di nava şikeftê de hin pûş û mûş, hin qirşik û mirşikên ziwa hebûn. Hevalê min ê hem jêhatî hem qeşeng bi kotekê heft bela agir ji me re vêxist û me xwe da ber.

Çi bû çi nebû wê kêliyê bû. Wê kêliyê agirekî gur di hinavên min de jî vêket. Çirûskên agir li hinavên min dibariyan. Laşê min êdî ne ji serma ji şewta çirûskan dilerizî. Tu yê bêjî qey bi edrê ketibûm lê na ji kelecanê bi tayê ketibûm. Tayeke xweş ku bi hêsanî pênase nabe.

Rewşa min bala hevalê min ê ku tenê xwe tena derpêkê kinik hiştibû kişand. Bi wê rewşê ber bi min ve hat. Her ku nêzî min dibû agirê hinavê min gurtir dibû. Bêtir tayê li min cor dikir. Hevalê min ê ku hatibû rex min destê xwe danî ser aniya min û got; "Çi bû ji te lo? Wekî pîra sêhra tu xwe ser û bin dilerizînî. Eyb e lawo eyb e tu zilam î zilam. Rabe zû van kincên şil ji xwe bike hîn ku tu nexweş neketî. Ji xwe wa xuyaye delaletên te yên nexweşiyê ne. Ji xwe tu jî bikêvî nav dest û lingan em ê peywira xwe ya derengmayî yekcaran dereng bihêlin." Dest avêt binçengê min, ez ji erdê rakirim, hem kincên min ji min dikirin hem jî di ber de dipeyîvî; "Tu yê bêjî

www.arsivakurdi.org

qey hewara barandina baranê bû. Hema carekê tenê xweza alîkariyê bida me ma wê dinya hilnaweşa. Ê weleh ger leşker berî me bigihîjin gundê Bêdarê û wan her du hevalên birîndar bi dest bixin em ê tu caran xwe ji wijdanê xwe xilas nekin." Ji dengê dilê min î wekî derbên mîrkûtekî dengê wî baş nedihat min. Xwedê zane bê çi di hişê min de dibihurî û bê çi nedibihurî...

* * *

Min û wî bîst û çar sal bi hev re bûrandibûn. Di her peywira nefergeliyê de, di her lîstikê de, di her kêfxweşî û xemgîniyê de em ji hev dûr neketibûn. Lê heya wê êvarê jî ez qet bi wê rewşê nêzî wî nebûbûm. Rast e, ne vir e. Hûn bawer dikin nakin jî hûn bi dilê xwe ne. Heya wê êvarê min qet ew tazî nedîtibû, ji bilî wan kêliyên ku dibû mêvanê xeyalên min. Erê Welehî tenê min ew di xeyalan de şilfîtazî dikir. Lê wê êvarê ne xeyalî rastî şilfîtazî li pêş çavên min bû. Derpê jî ji ber ku şil bû tu star nedidayê û mîna pelika çixarê li ser disekinî. De îja were di rewşeke wiha de xwe xilas bike. Ger mirov dikaribe xwe xilas bike...

Min çi jî bikira xilasiya min ji lepê wan tune bû. Ma wê çawa di rewşeke wiha de xilasî hebûya? Di binê wî derpêkê şil de û li ber şewqa êgir xetên laşê wî yên veşartî jî tev diyar dibûn. Dibû ku av bi devê miriyên di goran de jî bikeve. Erê weleh ez viran nekim, ez ne kefîlê miriyan bûm lê ava devê min wekî cêwikeke peşiya wê teqiyayî diherikî. Her ku agir gur dikir şewqa êgir forma laşê wî diyartir dikir. Forma laşê wî yê ku li ber çavê min bû ji forma laşê wî yê di xeyalên min de bedewtir bû. Singên wî yên bi goşt ên ku di xeyalên min de dewsên diranên min di wan de çêdibûn. Lêvên wî yên qalin ên ku dema diketin xeyalên min di nav lêvên min de ji ramûsanan dinepixîn. Çavên wî yên reş ên ku ji ramûsanên min şil dibûn. Porê wî yê gur ku di nav lepên min de gijo mijo dibû. Guhên wî yên biçûk ku bi gezên min sor dibûn. Laşê wî yê ku tu cih ji girêza devê min nedifilitî wê kêliyê ne di xeyala min de harî bûbû mêvanê min lê mixabin min nikaribû wekî wan kêliyên di xeyalên xwe de bikiraya.

Ew kêlî xeyalîbûn. Xeyalên ku ne feyda wan dida min, ne jî xisara wan. Tenê dema min dibirin hew.

Wê êvarê şeytên jî dixwest dema min bi tiştine xweş here. Di qaqerîka guhên min de mîna banga şerîf bixwîne digot. Digot; "xeyalên xwe êdî pêk bîne. A wa ye li ber te, li cem te ye. De, de, de bêziravo!" Carna şeytan şîretine xweş li mirovan dike ne? Erê welehî şîretên wî ji min re pir xweş dihatin û rastî jî şîretên wî xweş bûn ne? Wê êvarê şîretên wî yên xweş para min ketibûn û bandor li min dikirin ma ez çi vira bikim. Şeytan di nava hişê min de diçû dihat. Nêrînên min bûbûn dîl girtiyê wî û li gor dilê xwe dilîstandin û dibir li ser bedewiya laşê hevalê min disekinandin. Heya hevalê min ji min tune bû, ew ketibû heyra her du hevalan. Şiveke biçûk di destê wî de di nava tarafa agir dadikir. Agir diquliband vî alî wî alî. Bê kêf xuyanî dibû. Ew cara me ya yekemîn bû ku me peywira xwe di wext de bi cih neanîbû lê ne di destê me de bû. Xweda û xweza ne alîgirê me bû, ma em çi bikin? Tişta ku me karîbû bikira me xwe avêtibû nava şikeftekê.

www.ersivekurd.org

Şev dereng bûbû û hîn jî baran ranewestiyabû. Ji şopa agirê me jî tenê taraf mabû û qirşik û mirşikên me jî qediyabûn. Ji wî aliyî ve Xwedê bi xêra me bû ku di nava şikeftê de ew qirşik û pûşê ziwa hebûn. Hebûn lê qediyabûn. Ji xwe wê nebûbana kanî jî. Piştî qediyan kincên me jî axir ji têhna agir ziwa bûbûn lê hîn jî çavên min ji laşê wî yê bedew têr nebûbû. Lê agir vemirîbû û diviyabû em kincên xwe li xwe bikin. Pêşî ew rabû ser xwe, gava ber bi kincên xwe ve çû pişta wî ket aliyê min, wê kêliyê lê hay bûm ku kemaxên wî jî ji kemaxên wî yên di xeyalên min de bedewtir bûn. Wekî du libên tiriyê tayîfî ku ji dilê xwe re gihabin av bi devê mirovan dixistin û hema min bi pişta destê xwe ava ku ji devê min herikîbû heya bin qirika min paqij kir. Şeytan li dor min ketibûn û bela xwe ji min venedikirin. Digotin; "hema hîn kincên xwe li xwe nekirî xwe bi paş ve bavêje kemaxên wî, li hev ba bide, li hev ba bide mîna singên keçikeke hivdeh, hijdeh salî bi wan bilîze." Lê wekî min got ew şîretên şeytên ên xweş bûn. Her çiqas mîna terîşek helîla torê xweş û şêrîn jî bin fikrên şeytên bûn û divê mirov xwe bi benê wî bernede çalê. Ger di binê wê çalê de du lib tiriyê tayîfî hebûna jî.

Wê kêliyê min zora şeytên bir û wî jî kincên xwe li xwe kiribûn. Piştre berê xwe da min, rahişt kincên min, avêtin nava çavên min û bi ken got; "Hevalo, hevalê delal kincên xwe li xwe bike, tu têhna êgir nema. Bes zîq zîq li min binêre, ez ne meymûnê bavê te me lawo! Divê em hinekî rakevin û çawa baran raweste divê em ji şikeftê derkevin bidin rê. Berî gurên har em xwe bigihîjinin Bêdarê. Ax baranê ax! Te çi anî serê me tu zanî ne?" Êvarbaşî da min, li nêzî koma terafê xwe dirêj kir, xwe kir kilor û çavên xwe girtin. Ez jî ji ciyê xwe bi kotekê rabûm. Tu yê bêjî qey min axaban kiribû laşê min tev hecinîbû. Bi kotekê min kincên xwe li xwe kirin, li nêzî wî, berê min li wî, min jî xwe dirêj kir. Min xwe ji bo razanê dirêj kir lê xewa miriyan dihat ya min nedihat. Nêrînên min li ser laşê wî digeriyan. Kincên xwe yên ku yek bi yek li xwe kiribûn cardin yek bi yek hêdî hêdî jê dikirin. Lêvên min li ser laşê wî nêçîrî dikirin. Diçêriyan, diçêriyan, diçêriyan têr nedibûn. Bê bersiv xwe li ber tava heyvê hildidan...

Nizanim çawa bû. Rastî jî nizanim, hema hew min dît ku şeytên ez ji ciyê min rakirim, bi tahfa ez birim nêzî wî. Pixpixa wî bû, betilî bû û ji hal ketibû. Herdu destên wî di nav rahnên wî de diyar bû ku wî sar bû, xwe di ser hev de qurmiçandibû. Şeytanê mezin hevsarê min kiribû destê xwe û li gor dilê xwe ez diajotim. Ez li ber wî rûniştandim û destê min yê rastê bire nêzî porê wî. Porê wî di nav tiliyên min de, dilê min li ber devê min li daholê dida. Tu yê bêjî qey ketibûm nava agirekî gur û dişewitîm. Şewateke xweş, şewateke şêrîn. Ez di nava wê şewata xweş de dişewitîm, şeytan jî diqaherî û di guhê min de digot; "Hîn tu tam neşewitiyî li tahma lêvên wî binêre. Tu yê bibînî ku ew ne wekî tahma wan lêvên di xeyalên te de sar in. Hedê ya ellah, gavek maye tu biçî bihuştê. Wa ye derî hino hino ji bo te vedibin. Nema nema..."

Hema hew min dît ku şeqamek li rûyê min ket. Belbelîsk li ber çavên min lîstin. Bi şeqama wî re qamekî pekiyabûm. Ji fedya rûyê min nedigirt ku ji erdê rakim li dor xwe binêrim. Hevalê min mîna ji latekê ketibe behitîbû. Bawer nedikir û nedixwest bawer jî bike. Ji derve şirşira baranê û berq berqa birûskan bû. Hevalê min geh diçû vî aliyê şikeftê, qeh diçû wî aliyê şikeftê. Hedanî pê nediket. Xwe bi xwe digot; "Ya rebbî bila ev xewnek be ma wê çi bibe? Ma qey dinya xera nabe. Ev kabûsek e, erê erê ev kabûsek e û bi xeletî hatiye xewna min. Divê ev ne rast be. Tiştekî wiha qet di bedîlan de çênebûye wê çênebe jî. Na, divê çênebe..." Bi gotinên xwe re destê xwe li kevîkeke şikeftê da. Heya jê hat qîriya. Ez hîn di ciyê xwe de mîna peykerekî şihevketî bêliv rawestiyabûm. Serê min di ber min de min ahd li şeytên dixwendin. Hevalê min nêzî min bû. Qasekî bê axaftin li ser min re rawestiya piştre bi hêrs got; "Li nava çavên min mêzîne qebrax, jinmêr li min mêzîne!! Yan rûyê te nagire ku tu li min mêzînî?!" Bi gotinên wî re min serê xwe rakir. Min serê xwe rakir ranekir tifa xwe ya ku di nava devê xwe de kom kiribû avêt nava çavên min. Di wê barana cor de bi lez ji nava şikeftê derket û çû.

* * *

Mîna xencereke kalanî ku ji destê hedadekî fileh derketibe û ketibe destê heft mêrên kerkere û di nîvê dilê min de çikandibin, li hev ba dabin ew qasî tifa wî ez êşandim. Xwezî ji berdêla tifê bila guleyek bera min bida û ez bikuştama çêtir bû. Erê welehî kêm dibêjim zêde nabêjim! Wê êvarê derbê ciyê xwe girtibû. Vaye di ser wê êvarê de heft salên kerkere derbas bûn lê mîna ku heft kêlî di ser de derbas bûbûn hîn jî bi wê derbê diêşim. Ne gengaz e ku neêşim jî. Ji bîra min naçe. Xwezî carinan jibîrkirina tiştinan di destê mirov de ba wê çi baş ba ne? Lê ji bîra min naçe. Tenê ne tif xwediyê tifê jî ji bîra min naçe. Ma hevaltiya bîst û çar salan di heft salan de ji bîr dibe? Ma jibîrkirin ew qas hesan e? Ew tenê ne hevalê min bû, ew xoşevîstê min, mêvanê xeyalên min ên bi kelecan bû. Di aliyekî jiyana min de tenê ew bû û di aliyê din de dîsa nîvî para wî diket nîvê din jî para tiştên din diket. Ê de were û wî ji bîr bike, ger ji bîr bibe? Ez bawerim kengî giya avêt ser karûşê wê wê demê ji bîr bibe.

* * *

Piştî wê barana di rokurteke payîzê de, piştî şîretên şeytên, piştî germbûna wan lêvên lêva ku ya jêr ji ya jor qalindtir, piştî wê şeqamê û ya herî girîng jî piştî wê tifa wekî xencereke kalanî, piştî

demeke dû dirêj min jî ew şikeft terikandibû. Dema min terikand ewr vala bûbûn û ezman çiksayî bû. Tu yê bêjî qey ava reş bi çavên min de hatibû li bin guhê wê latê, li bin guhê wê deviyê ketibûm. Ne ku venegeriyabûm gundê xwe. Vegeriyabûm lê cardin çavên min bi hevalê min neketin. Ji xwe ew payîz jî wekî rokurtikên xwe zû bihurîbû û rojekê daweta wî hatibû lidarxistin. Wê rojê, wê rojê kefenê min jî hatibû fesilandin. Bi rewşeke ku kefenê min ê ku fesela wî hatibû danîn di dilê min de min ew gund terikand û reviyam bajarê Stenbolê. Bajarê ku bi rehetî wê ez di nava xwe de qebûl bikirama û ez qebûl kirim jî. Li wir dinyayeke tam li gora min hebû lê ew ji wê dinyayê kêm bû û bê wî jî tehma wê dinyayê tune bû. Lêvên min li ser laşê gelek kesan digeriyan û lêvên wan jî li ser laşê min digeriyan. Lêvên min dibûn mêvanên gelek lêvan. Gelek lêvên qalind, bi goşt û bedew. Lê tehma ew qas lêvan mîna dîtineke lêvên wî kelecan nedidan min. Min ew ji bîr nedikir. Ne lêvên wî, ne tifa wî. Lê tiştin tiştinan bêtir tînin bîra mirov û mîna wêneyekî ji destê wênesazekî şênber parêz derketibe li ber çavên mirov zelal dikin. Wekî tiştên ku îro rastî me hatin. Tu yê bêjî qey piştî heft salan cardin saet, meh, demsal û sal bi şûn de vegeriyan û ez birim wê roja rokurtika payîzê. Bi vê rojê re ew roj cardin zindî bû.

Îro jî rokurteke payîzê ye û baran mîna devê cêrekî dibare. Berqe berqa ewran serê kêliyekê şeva tarî ji leşkerên mîna gurên har re dike mîna robinîvro. Ji ber ku dîsa wekî her dayîm Yezdan alîgirê serdesta ye me xwe di nava şikeftekê de veşartiye. Bê ka heya Xwedê çawa dike. Zikê me birçî ye, lingên me tev teqiyan e, guleyên me ji yekî pêştir giş qediyan e, azayekî ziwa jî di laşê me de nema ye. Ya ne wekî wê êvara beriya heftsalan çi bû hûn zanin? Wê êvarê ez nefergelekî alîgirê hevalan bûm, vê êvarê ez şervanek im. Wê êvarê em du heb bûn, vê êvarê em heft heb in. Em her heft heb jî ji serma diricifin. Em nikarin agir jî vêxin. Em bi dest û lingan ve ketine rekehê. Em her heft jî zanin ku xilasiya me tune ye, lê dîsa jî hin hêviyên me hene. Ger heviyên me miçiqîbûna me yê vêga agirekî gur vêxistibûna û me yê qîr kiribûna bavê seyranê û me yê bigotana; "Jixwe wê bi wî awayî jî me bidest bixin û bi vî awayî jî me bi dest bixin." Min got ya di darika hêviyan de bi serê darê ve hêviyeke me ya çilmisî heye. Jixwe gava hêviyên mirov mirin wê gavê mirov jî dimire. Ne bê hêvî, ne jî bê xeyal nayê jiyan. Xeyal bingehên jiyana min in. Hûn dizanin ev şikeft çi tîne bîra min û ez dixwazim çi xeyal bikim? Erê, erê hûn dizanin. Va ez hino hino dikevim nava xeyalan û a niha mîna hevalên min bi min ne sar e. Ma wê çima li min sar be? Va ez cardin li pey saet, meh, demsal û salan bi şûn de vegeriyam wê êvara rokurtika payîzê... ❋

www.arşivakurdi.org

MEZOPOTAMYA'DA KÜRT UYGARLIĞININ İZLERİ

RAGIP ZARAKOLU

Kürtler hiç şüphesiz Ortadoğu'nun en kadim, en özgün, en gizemli halklarından biridir. Tıpkı aynı coğrafyayı bölüştükleri Ermeniler, Aramiler, Asuriler, Süryaniler, Keldaniler, Nasturiler, İbraniler, Şemsiler vd. gibi... Keldaniler çoğu kez Hıristiyan Kürtler diye anılırlar. Êzîdîler Kürtlerin antik inançlarını günümüze taşımışlardır. Alevi inancı Kürtler arasında da kök salmıştır. Ve Müslümanlığın kolları... Senar Turgut yeni çıkan kitabında, Kürtlüğün tarih içindeki yerini, kişiliklerini, önemli tarihsel momentlerini başarıyla anlatıyor.

Kadim halkların tarihçesi

Bütün bu halkların yaşam biçimleri, inançlar ve diller öylesine iç içe geçmiştir ki, aşiret nizamında, göçerlikte ve de yerleşik tarım toplumlarında her renkten kökü, binlerce yıl ötesine dayanan bir tutam olarak bulabilirsiniz. Sonra Türkmenler ve Araplar da bu kadim halklarla ortak yaşama katılarak, bölgenin tuzu ve biberi olmuşlardı.

Hakkâri Nasturileri (ki inançları bir zaman İpek Yolu üzerinden Çin'e kadar ulaşmıştı), aşiret nizamında yaşadıkları gibi, Kürtçe konuşurlardı. 19. yüzyılda birçok seyyah onları "Hıristiyan Kürtler" diye de nitelemişti.

Bölgenin otantik halklarından biri olan Kürtlerin kökleri, Ermeniler gibi, ta Sümerler çağına kadar dayanır. Onlarda Karduklardan da, Medlerden de izler vardır –Ermenilerdeki Urartu izleri gibi. Ünlü destansı yapıtı *"Anabasis/On binlerin Dönüşünde"* Asur ülkesinden söz eden Ksenophon, Kardukların gizemli öyküsünü de anlatır.

"Yunanlar o gün de Kentrites Irmağı'nın (Botan Çayı) *aştığı ovaya bakan köylerde açık ordugâh kurdular. 200 ayak genişliğindeki bu ırmak, Armeniya'yı Karduklar Ülkesi'nden ayırır. Yunanlar orada ovayı yeniden gördüklerine sevinerek soluklandılar. Irmak Karduk Dağları'ndan 6-7 stadion* (1-1,5 km) *uzaklıktaydı... Karduk Ülkesi'ni aştıkları 7 gün boyunca tek bir gün bile savaşsız geçmemişti."* (Ksenophon, *Anabasis*, Hürriyet Yayınları, 1974, İstanbul, sf. 121) Medler de eksik olmaz bu destanda:

"Şafakta, Yunanlar 37 tekneden oluşan bir köprüden geçerek Dicle'yi aştılar... 4 günde Physkos Irmağı'na ulaşıldı... 6 gün Medya çöllerinde yürüdüler. Köyleri yağmaladılar. Ordan Dicle'yi solda bırakarak 4 gün yol aldılar, Kainai şehrine vardılar. Bundan sonra 400 ayak genişliğinde bir ırmak olan Zapatas'ın (Büyük Zap) *kıyısına vardılar.* (sf. 69-70) *Üç günlük yürüyüşten sonra, Medya Suru denen*

XENEPHON, Karduklan ilk kayda geçen tarihçi. Eddesalı aile 3. yy.

yere vardılar. İç kısımdan sur boyunca ilerlemeye başladılar. Sur, zift ile tutturulmuş, fırınlanmış tuğlalardan yapılmıştı. 20 ayak genişliğinde, 100 ayak yüksekliğindeydi. Babil ülkesine pek uzak değildir." (sf. 87)

Destanlarda Kürt izleri

Yine Ksenophon "Süryanilerden" söz eder: *"Kyros bundan sonra yüz ayak genişliğinde olan ve insana alışmış balıklarla dolu Khalos Irmağı'na vardı. Suriyeliler bu balıklara tanrı gözüyle bakıyor ve güvercinlere olduğu gibi onlara da zarar verilmesine izin vermiyorlardı."* (sf. 29, çeviri hatası: Süryaniler, Suriyeli olarak çevrilmiş –R.Z.) Burası Urfa'dır. Bugünkü Suriye adının kökeni Süryanilikle bağıntılıdır. Süryaniler, bugün de modern Aramice konuşmaktadır. Ve derler ki, antik Aramice Hazreti İsa'nın konuştuğu dildi. Ve Hazreti Muhammed'in en yakın dostlarından biri bir Süryani rahipti. Ve Arap alfabesi, Arami harflerinden türemişti. İlginçtir, Bağdat Yahudileri Arapça konuşur, Süleymaniye Yahudileri Kürtçe konuşurken, Zaho Yahudileri nedense Aramicenin bir varyantını konuşurlar. Zaten 19. yüzyıl sonunda bölgede konuşulan Aramicenin, Arapçanın, Ermenicenin, İbranicenin çeşitli varyantları oryantalist dilbilimcilerin sayısız monografilerine konu olmuştu. Bu varyantlar Kürtçe açısından da geçerlidir.

Ermeni aşiretleri de aynı Ermeni köyleri gibi sosyolojik bir gerçekti. Bununla birlikte Kürt aşiretlerinin de Ermeni üyeleri vardı.

Daha da ilginci, aşiret konfederasyonu tarzı, yine kökü bin yıllara dayalı bir örgütlenme tarzı vardı. Milli aşiret konfederasyonu gibi. Doğudan batıya ve batıdan doğuya dalgalanan imparatorluk yapılanmalarının bitmek bilmeyen savaş alanlarında, aşiretler hayatta kalmanın yolunu konfederasyon oluşturmakta bulmuştu. Örneğin millilerin bünyesinde Arap ve Türkmen aşiretleri de barınmakta idi.

Sincar Dağı Êzîdîleri (1920)

Merkezileşme ve denetim

Bu yapılanma, Kürt beyliklerinin yapılanmasında da gözlemlenebilir. Kürt beylikleri, o dönemin otonom birimleri olarak Osmanlı İmparatorluk yapılanmasına dahil olmuşlardı, Babanzadeler ve Bedirhanlar örneğinde görüldüğü gibi, Kürt beyliklerinin olası devletleşme yönelimi, Bab-ı Ali tarafından merkeziyetçi reformlar süreci ile önlenmeye çalışılmıştı. Bu süreç bir yandan bölgedeki Hıristiyanlarla Kürtlerin ilişkilerini sorunlu hale sokarken, bir yandan da Ermenilerin uluslaşma sürecinin önünü kesmeye yönelmişti. Bu merkezi bir bağıntı içine sokulan Kürt beylik-

www.arsivakademi.org

lerinin kalıntıları üzerinden sağlanmaya çalışılmış, Hamidiye Alayları ile, Rus Çarlığı'nın Kazak modeli örnek alınmış, bu güç yerine göre Ermenilerin, Süryanilerin, Alevilerin ya da merkezle arası iyi olmayan Kürt aşiretlerinin, özellikle Êzîdîlerin üstüne sürülmüştü.

Büyük müzisyen Gomidas Vartabed, Kürt müziğinin dünyanın en özgün müzikleri arasında yer aldığını kayda geçer.

Gezginlerin gözüyle Kürtler

Tarihsel süreç içinde, bölgeye gelen gezginler Kürtlerden hayranlıkla söz etmiştir. Bunlardan biri olan Cladudius Jamed Rich, uzun yıllar Kürdistan'da, Ninova yakınlarında ve Bağdat'ta yaşadı; öte yandan Şiraz ve Persopolis'e ilişkin son derece ilginç notları da var. (Bk.: Edinburg Review, Oct. 1836-Jan. 1837, Cilt LXIV, s.18-32.) Rich'in seyahat günlükleri eşi tarafından, "Resident at Bagdat" başlığı altında toparlanarak, 1836'da iki cilt halinde yayınlanmıştı. Rich bu notlarında Kürt beyliklerinin dağıtılmasından hemen önceki döneme çok ayrıntılı biçimde tanıklık etmektedir.

Bundan sonraki dönem, Kürdistan'ın bir çeşit otonomiden daha alt bir kategoriyi benimsemeye zorlanarak adım adım sömürgeleştirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu sömürgeleşme süreci, en kıyıcı haline, Dersim Soykırımı ile 1938 yılında ulaşmış, İtalya'nın Etiyopya'ya karşı yürüttüğü sömürge savaşı ile aynı dönemlerde Dersim'in düşmesi ile Kürdistan'ın fethi tamamlanmıştır.

"Karartma Geceleri" filminin yapımcısı olarak tanıdığım Senar Turgut, kirli savaş döneminde son derece acı bir dönem yaşadı. Yaşamı kurtuldu, ama uzun yıllar hapis yattı. Ancak bu dönemde, kendini Kürt tarihine yönelik Batı ve Doğu kaynakları üzerinde yoğunlaşarak sağaltmayı becerdi. Ve ortaya Kürtlerin, Mezopotamya uygarlıklarındaki kök ve izlerini süren, son derece keyifli bir biçimde okunan bir kitap çıktı. "*Mezopotamya'da Kürt Uygarlık Tarihi*" ile Kürtleri tanımayan ve tanımak istemeyenlere, önemli, merakla okunan bir kaynak sunuyor. Kürtler, "Vardık, Varız, Varolacağız' diyor, resmî tarih karşısında... ❋

* Özgür Gündem'den alınmıştır.

Ermeni ve Kürt ortak yaşamını anlatan 1862 tarihli bir resim...

Rowendezli Kürt Yahudiler. (1905)

Yağmurda TÜSİAD!

BARIŞ AVŞAR

Yağmurda yürüyen mi daha çok ıslanır yoksa koşan mı? Bu soru ve bilim insanlarının her nasılsa bir ara üzerinde durup verdikleri yanıtı, ara sıra mesela Posta gazetesinin bir sayfasında "dolgu" haber oluyor: Elbette, koşan daha az ıslanmaktadır, zira yağmurun altında daha az zaman geçirmiş olur! Tabii, gayet güzel dökülmüş bir asfalt üzerinde, suların birikmeye fırsat bulamadan hiç tıkanmayan ızgaralardan akıp gittiği, tabiri caizse "kaymak gibi" bir yolda yağmurdan kaçmaktaysanız! Ve yine de yağmur altında yürümekte ısrar ediyorsanız gerçek bir romantiksiniz demektir. İşte o yüzden memleketimizde gerçek bir romantik bulmak imkân dahilinde değildir! Bütün yolları, otobanları ve ana caddeleri de dahil, çukurlarla dolu, ızgaraları hep tıkalı, gökten gelen sudan daha fazlası sürekli ayaklarınızı, paçanızı, dizinize kadar neredeyse bütün bacağınızı ıslatıp duran bir vıcık yol üzerinde doğup, yaşayıp ölenlerin memleketinde, gerçek bir romantik yetişmesi mümkün değildir. Olduğunu iddia edenler varsa, ya romantik taklidi yapıyordur ya da bir romantiğin olamayacağı kadar saftır!

TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner için hangisi geçerli?

Bu hanımefendinin TÜSİAD Başkanlığı halefi Arzuhan Doğan Yalçındağ'dan sonra, "daha uzlaştırıcı", "daha yapıcı" ve dahi "daha göz alıcı" bulunarak selamlanmıştı. Aydın Doğan bu denli köşeye sıkışıp elini kolunu kaptırmışken, kızının "patron kısmının sözcüsü" olarak ortada kalması pek de hoş olmamıştı. AKP iktidarının şimdiki zorlu müttefikleri olan liberalleri daha 1994'te parti yapıp katara takmaya, o zamandan bu yana da yaptığını kafadan atmaya çalışmış "arkaik liberal önder" Cem Boyner'in hiç de o kadar eskilerde kalmış gibi görünmeyen; tam aksine dinamik, heyecanlı, yaratıcı, "yeni" bir imajla ortaya çıkan eşi Ümit Boyner, biçilmiş kaftan gibiydi bu iş için. Gel gör ki kaftan çoktan demode olmuştu ve artık tunik devrindeydik, özellikle de türban altı tunik gayet işlevliydi: Fazla kiloları sakladığı gibi hareket rahatlığı da sağlıyordu! Peki giydiği bu demode kaftanın ağırlığı altında nasıl ezildi yeni TÜSİAD Başkanı?

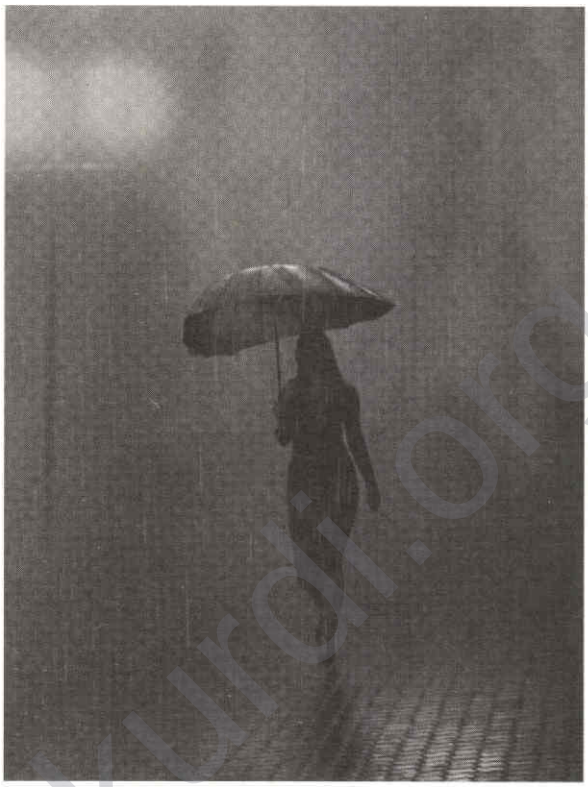

Değiştirilemez maddelerin değiştirilemezliğini zorlama sorunsalı!

Madde 1

Türkiye devleti bir cumhuriyettir.

Madde 2

Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 3

*Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle böl*ünmez bir bütündür. Dili Türkçe*dir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı İstiklal Marşı'dır. Başkenti Ankara'dır.*

Sen tut, Anayasanın bu değiştirilemez ilk üç maddesinin (birincisi hariç) değiştirilebileceğini öngören bir anayasa taslağı hazırlat! Sonra da statükocu görünen ya da statüko yıkıcı görünen herkes karşına dikilsin. Üstelik sana yol veren büyük ağabeylerin de dahil!

Şöyle olmuş olabilir mi?

TÜSİAD'ın büyük ağabeyleri, *"statükoları yıkarak dalga dalga gelen AKP'ye karşı pek bir eski moda ve dahi konu dışı kaldık* Ümit'ciğim, *senin başkanlığında bizim bu perişan halimiz değişse ne iyi olur... Yaparsın sen..."*

www.arsivakurdi.org

TÜSİAD

Ve muhtemel yanıt, *"Peki sayın ağabeylerim o halde statükonun anayasasından başlayalım biz de işe, böylece en bi öz statüko yıkıcı olma yarışında öne geçelim. Ne dersiniz?"*

"Ne diyelim âla deriz, oley deriz! Yürü be Ümit Hanım..."

Gel gör ki bugüne dek memleketteki neredeyse bütün "sivil toplum kuruluşları" için anayasa yazmış, hatta ikinci tura başlamış Ergun Özbudun'un da eş koordinatör olarak içinde yer aldığı anayasa hazırlama ekibi işin hakkını verip, *"Anayasalarda değiştirilemez maddeler ne kadar çoksa değişim o kadar zor olur, madem statükoya bayrak açılıyor, o değiştirilemez maddeler de değişsin"* diyerek buna göre yazıp çizince... Memleketin çukurlu, ızgaraları tıkalı, asfaltı patlak yollarında yağmurdan koşarak kaçacağını sanan TÜSİAD paçadan bele kadar ıslanıverdi, üstelik kapalı bir yere de atamadı kendini!

"Eski güzel günlerde olduğu gibi" çamura pisliğe bulaşmadan kenara ayrılamadığını, öyle pis işleri hükümetlere, askerlere, yargıya, basına havale edemediğini, sahaya bizzat inmesi gerektiğini ve maalesef bunun da bir çözüm olmadığını, daha çok çamura battığını gördü böylece TÜSİAD.

Yoksa Türkiye'de rejim değişikliği mi oluyor? Koskoca TÜSİAD bu hallere nasıl düşüyor? Bizi daha neler bekliyor?

Eski kaftanlar modernize oldu... Da ne oldu!

Nedir ne değildir?

Olayın kahramanları şimdi ne yapıyor ona bakalım:

Ümit Boyner... Ona kalırsa başkanlığı boyunca daha da gelmez "anayasa" durağına... İktidarı, muhalefeti, kendi ağabeyleri bunca tüy kabartıp önüne dikilince, sıkça yurtdışı seyahatlerine çıkmaya başlamış zaten. Daha da epeyce turlar herhalde...

Prof. Ergun Özbudun... En son TESEV'in (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı) anayasa hazırlama komisyonunda görüldü...

Statüko... "Yeniden kuruluyor", onu bilmeyen kaldı mı!?

28 Şubat 1997'den itibaren mücadele içinde yaşanan bir "değişim" var elbette. Ve şüphesiz değişim sadece değişim olduğu için, değişiklik olduğu için iyi değildir!

Burjuvazinin en köklü örgütü olarak TÜSİAD, küresel ağababalarının hızının bir süredir gerisindeydi ya da belki de "bekleme"deydi. Heyhat "beklerken" ne kadar hızlı geçmiş zaman! Şimdi herkes sırayla durduğu yeri izah etmeye girişiyor tek tek:

Mustafa Koç Amerikalılara AKP'yi şikâyet etmesini açığa vuran WikiLeaks ifadelerini "izah etmeye" çalışıyor...

İshak Alaton gemiyi terk ediyor açık açık: Artık MÜSİAD devralmış memlekette ilericilik bayrağını...

www.arsivakurdi.org

- Yok yok, sinirden gülüyorum Arzuhan Hanım!

Bunların hepsini –memleketteki hemen her durumda olduğu gibi– tartıp biçip anlayabileceğimiz bir ölçü birimi var elimizde neyse ki: Kürt sorunu!

"Her renkten" burjuvazinin 27 yıldır bütün ülkeyi yakıp kavuran "sorun"la ilgili "kıvırmadan" tek bir gerçek karşı çıkışına tanık olduk mu?

Tüm bu beyefendi ve hanımefendiler, "ilerici", "statükocu", "muhafazakâr", "sosyal demokrat" renkleriyle bütün memleket burjuvası boyunu Kürt mezurasıyla ölçmeye kalktığında ne çıkıyor ortaya?

Savaştan kaçıp gelip metropollerde taşeronlarının havasız atölyelerinde renkleri solup gidene kadar çalıştırılan Kürtlerin yarattığı ucuz emek piyasasını içleri kan ağlayarak mı sömürüyorlar acaba?

Adının ne olduğunun önemi var mı gerçekten sizce böyle devam edip gidecek bir devletin?

Bayrağının şeklinin nasıl ya da başkentinin neresi olduğunun?

En derinlerde debelenip duran "tek millet, tek bayrak, sınıfsız, (TÜSİAD hariç) imtiyazsız bir toplum" fikri, çatır çatır çatlatılmaktayken hayat tarafından, belki daha az sahne alır gibi görünüyor. Ama onun da bir ayarı var. Ve düğmesi de "statüko yıkan" iktidarın elinde, kendi veriyor icap ettiğinde ayarı. Haberi okuyoruz: *"TÜSİAD'ın anayasa taslağına tepki gösteren Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek, Anayasa'nın ilk üç maddesinin 74 milyonun ortak paydası olduğunu belirterek, 'değiştirilmemeli' değerlendirmesinde bulundu."*

Burjuvazi tek parça değil tabii, kırk tilki dolaşıyor her kliğinin kafasında kuyrukları birbirine değmeden ve o TÜSİAD'cı kafa da burada bin beşyüz oluyor! Hani statükolar yıkılıyordu memlekette, ne keskin bir statüko savunusu bu? TÜSİAD'ın Alaton'u takip ederek toplu istifalarla dağılıp hep birlikte MÜSİAD'a geçmesiyle yani "biat yöntemiyle" hallolur mu mesele?

Çılgın proje kaynıyor ortalık, neden olmasın!

DEMA HIŞYAR BE GELEK

Dema hişyar be gelek
Dibe bahoz û leyî
Ji dest û lingê xwe davêje xelek
Nasnake çi ye astengî
Her yek dibe bazê azadiyê
Kes nikare xwe bide pêşî
Dibe pepûk û reben ber destên wan felek

Dema hişyar be gelek
Dike toz û duxan zor û zilmê
Dihecîne erd û asîman
Her yek dibe parçeyek şûr
Dibên an sexwebûn an mirin
Tu hêz nikare xwe bide ber wan
Bê faydeye ji wan re kuştin û ferman

Dema hişyar be gelek
Ser û bin dike bindestî û koletî
Nasnake çi ye mirin û mayîn
Dibe agir û pêtî
Dev bernade ji doza xwe
Heta yek mirovek wî bimîne zindî

Dema hişyar be gelek
Dest davêje çand û ilmê
Her yek dibê roşgerek netewî
Dixebite ne roj dizane ne şev
Natirse ji girtîgehan ji mirinê
Hurdike textê tawanbar û zorbeyan
Diqetîne kindir û kapê mêtingehan
Dilebite bi hêz û şewat
Hildişîne bêmafîyan
Gerdûn rahêce jî ser serê wê

Wekî dar û daristanê gelek
Dema jêbe yek darek
Li ser yek kokek
Bi dehan caran radike serî
Berxwe dide çiqas bibîne jî êş û jan
Tunebe jî tu derfet
Hêşin dike, xwe bi şîn û girî
Xilas dike, xwe ji bindest

Yusuf Dere

www.arsivakurd.org

HEYLA WAYÊ...

Evdalê Zeynikê

Bê de Temo lawo îro dilê mi li halê mi giriya
Lo gelo bi qedrê Îllahî sonya emrê mi da ronya çavan, ber çavê mi biriya
Xwezî Rebê alemê serî malê emanetê xwe ji bavê te bistanda
Wexta bi Surmelî Memet Paşa re çû Xozanê koka egîdan û xortan bavê te qeliya
Lo lo lawo bavê te bînanî peza guran girtî
Îro ji refê xwe qetya me êdî mame dû biran û keriyan
Ax weyla wayê weyla weyê, ax weyla wayê weyla weyê

Temo lawo bavê te bînanî peza guran girtî, ez ji refê xwe qetyam êdî mame dû biran û keriya
Bavê te bînanî qulingê nîsanê di emrê kalbûn û koraya xwe da, lawo digo diqiriya
Heylo berxo bala xwe bidê mala te şewityo çiqas rêviyên li serê riyan hebûn
Dema çav bi halê mi ketin lawo, riya xwe hiştin bi halê mi vegeriyan
Go; apo bes e gotinên te ne gotinênînsanê vê dewrê ye
Ne te agir berda me, cigera me heliya
Lo lo bavê te dîsa fenanî biherne qesran, jora cimaetan
Ku lawên nekesan rabûne ser xwe go; apo cihê te ev nîn e
Ez şûnda vegerîm li hewlî poxana sekinîm li ser darên piyan
Weyla wayê weyla weyê, Weyla wayê weyla weyê

Temo lawo derdê mi besî mi nîne berxê, ez nizanim îro te ji mi xêr e
Lo agirek bi bedena bavê te ketiye ji lingê mi heyanî tepa serê mi dihêre
Mizginiya mi li te be lawo, bavê te eserek wisa paş xwe hiştiye heya dinya ava be
Li erdê bimîne xirab nabe bîna zêre...
Lo lo lawo heyfa mi tê ji wê heyfê ez ê bimirim
Piştî mirina mi her kesê rabe dewa dengbêjyê, şairiyê bike
Kes ji gotin û miqaman napirse,
Her kesê li meydanê bide hespa xwe li hesabê xwe binêre
Weyla wayê weyla weyê, Weyla wayê weyla weyê...

Heyla wayê heyla wayê...
Bila qeda bê li herçar rojê vê dunyayê
Kes pê bawer nabe, emrê çûyî berxê êdî şûnda nayê
Ezê ricakî ji Rêbê Alemê bikim,
Belkî Xwedê li ser îmanê emanetê xwe ji mi bistîne,
Êdî ez nekevim ber destê axeler û vê reayayê...
Lawo, ez bi şevê û rojê ewqas diqîrim,
Tu kes dengê mi seh nake, mîna bilûra li ber guyê gayê...

Weyla wayê weyla wayê
Weyla wayê weyla wayê

Deşifre: Dawud Rêbiwar
Ji denbêj Reso

www.arsivakurdi.org

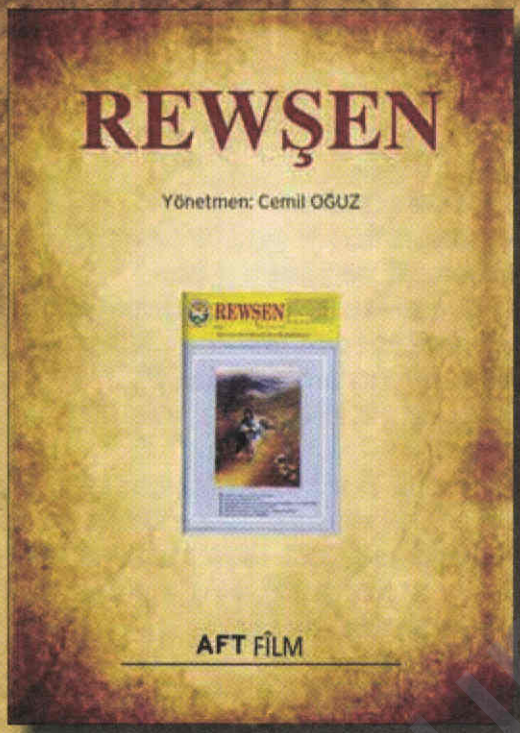

Belgefîlmekî dîroka nêz: REWŞEN

FEHÎM IŞIK

Dema behsa belgefîlman tê kirin, dîrokekî kevn tê bîra me. Em hemû wisa pê dizanin ku divê belgefîlm behsa demên dîrokî bike, divê mijara xwe beriya sedsalan bigre û heke pêwîst be bigihîne roja me. Belgefîlmê Cemîl Oguz, yê bi navê Rewşen ev dîtin pûç kir û her wiha bi me da famkirin ku belgefîlmên dîroka nêz jî bi qasî belgefîlmên dîrokî girîng û pêwîst in.

Yên pêşiya me dema behsa peyv û nivîsê dikin, bal dikşînin girîngiya nivîsê. Hema di her zimanî de pêşgotinekî li ser girîngiya peyv û nivîsê heye. Belê, bi rastî jî wisa ye. Her çiqas peyv pêşî li nivîsê vekirî be jî yê dîrokê li ser piya girtiye û gihandiye roja me, nivîs bi xwe ye. Peyv her dem firî ye, ji neslekî heta giştiye neslekî din guheriye, wekî xwe nemaye; lê nivîs di ciyê xwe de maye, neguheriye, pêşî li lêkolîneran re vekiriye. Piştî ku teknolojî pêşve ket, ji alî parastina dîrokê ve ji nivîsê pêve cureyekî din jî derket holê. Êdî di jiyana me de ne tenê peyv û nivîs hene, her wiha deng, dîmen û dîtbarî jî êdî parçeyekî jiyana me ye.

Belgefîlmê Cemîl Oguz yê bi navê Rewşen, bi vî awayê xwe ve di parastina arşîva kurdî de gavekî girîng e.

Kurd ev çendîn sal in di nav têkoşînekî bêhempa de ne. Bi taybet piştî damezrandina Komara Tirkiyeyê, nasnameya kurdan hatiye redkirin, zimanê kurdî hatiye qedexekirin, hemû berhemên li ser kurdan çi bi zimanê kurdî, çi jî bi zimanekî din bi awayekî serbest û azad derneketiye ser rûyê erdê. Kurd ji alîkî ve bi darê zorê hatine qetilkirin, bi alîkî ve jî çand û wêje û zimanê kurdan hatiye talankirin. Kurd li hember kuştinan jî, li hember talankirina ziman, dîrok û çanda xwe jî berxwe dane.

Ev berxwedana kurdan bi taybet piştî salên 90'î bi rengekî din jî domkir. Di salên 90'î de kurdên bakur hem bi siyaseta eşkere ve hevnas bûn, hem jî di xebatên çandî, wêjeyî, zimanî û weşanî de gavên girîng avêtin. Kovara Rewşenê jî yek ji van xebatên girîng ya piştî salên 90'î ye. Belgefîlmê Rewşen vê xebata girîng ya salên 90'î berbiçav dike, ew tiştên ku hê di vê dema nêzîk de hatibûn jibîrkirin, xelas dike.

Wekî me di serî de got, salên 90'î ne tenê ji alî siyasî ve, her wiha ji alî xebatên çandî, wêjeyî, zimanî û weşanî de jî salên girîng in. Di salên 90'î de dewlet bi hemû hêzên xwe ve êrîş dibir ser kurdan. Saziyên wan ên eşkere dihatin talan kirin, weşanên wan dihatin girtin, xebatkarên kurd, ciwanên kedkar li kolanan

dihatin kuştin. Yek ji saziyên girîng ya wan dema jî Navenda Çanda Mezopotamya (NÇM) bû. Li gel Kurd-Kav, Enstîtuya Kurdî, Stran, Medkom, Newroz, Govend û hwd. Navenda Çanda Mezopotamyayê jî ji bo parastin û pêşvebirina ziman, wêje û zanista kurdî dest bi xebatê kir. Kovara Rewşen, yek ji van xebatên NÇM'yê bû.

NÇM bi pêşengiya kedkarên xwe yên wekî Feqî Huseynê rehmetî û çendîn kedkarên din Rewşen derxistin. Rewşen, hem bi naveroka xwe û hem jî bi perwerdekirina nivîskarên xwe yên ciwan ve, bi salan wekî dibistanekî tevgeriya. Bêguman, ew payeya bilind ya ku di belgefîlm de wekî ekolekî wêjeya kurdî tê binavkirin ji bo Rewşenê barekî giran be jî, dîsa mirov dikare bêje ku Rewşen, di dîroka nêz ya kurdan de ciyê xwe girt û diviyabû ev dîroka nêz ya kurdan bihata parastin. Belgefîlmê Cemîl Oguz "Rewşen", xizmeta vê yekê dike. Herî kêm, ew tiştên ku kurd di bîst-sih salan de ji bîr kiribûn, ango ji ber hin sedemên 'nediyar' nedixwest bîne bîra xwe, ji bîrkirinê xelas kir. Wan rojên Rewşenê, bi kêmasî û têriya xwe ve gihand sedsalên pêşiyê jî. Tiştekî din jî; Cemîl Oguz pêşî lê vekir ku divê kurd ji niha û pêve belgefîlmê dîroka xwe ya nêz jî çêbikin. Hafizayê beşeran tiştan zû bîr dike. Ji bo keda kurdan bê parastin, ji bo bîrnekirina wan salên bi agir, pêwîstî bi nivîs, deng, dîmen û dîtbariyê heye.

Bêguman, di her xebatekî de, bi taybetî di her xebatên ewilîn de kêmasî hene. Ev kêmasî di belgefîlmê Rewşen de jî dixuyin. Di temaşekirinekî de hin xebatkarên Rewşenê xwe tê de nedîtîbûn; bal kişandin ser vê yekê. Her wiha di belgefîlmî de ne tenê Rewşen, hema bi çend deqiqeyan be jî dikaribûn behsa hin sazî û weşanên wê demê jî bikin. Ango Rewşen ne tenê bû. Tiştê herî girîng jî, çi kesekî/ê tu caran xebata xwe ya taybetî wekî ekol nedaye nasandin. Çêkerên belgefîlmê jî, hin şexsiyetên ku di belgefîlmê de diaxivin jî ku vana hemû ji Rewşenê tên, kovara Rewşenê wekî ekol dan nasandin. Bêgûman, Rewşen xebatekî muhîm bû; ne ku vê payeya heq nake. Lê xwezî ne çêker an jî axaftvanên belgefîlmê ku her wiha xebatkarên Rewşenê bûn; bila dîrok wê payeya bilind bidana Rewşenê.

Gotina dawî: Çi kêmasî girîngiya belgefîlmê Rewşenê ji holê ranake. Divê kurd jî xwedîtî li van xebatan bikin da ku xebatên bi vî rengî bidomin. ❁

Kunye:

Nav: Rewşen
Senaryo&Derhêner: Cemil Oguz
Derhênerê Dîmenê: Cahit Çeçen
Kamera: Cahit Çeçen, Savaş Boyraz
Muzîk: Xak - Kamkar
Vesazkirin: Masum Elmas
Studyoya Dublajê: Asi Medya
Vebêj: Masum Elmas
Ziman: Kurdî
Mawe: 44 deqîqe
Sala kişandinê: 2011
Sazkar: AFT

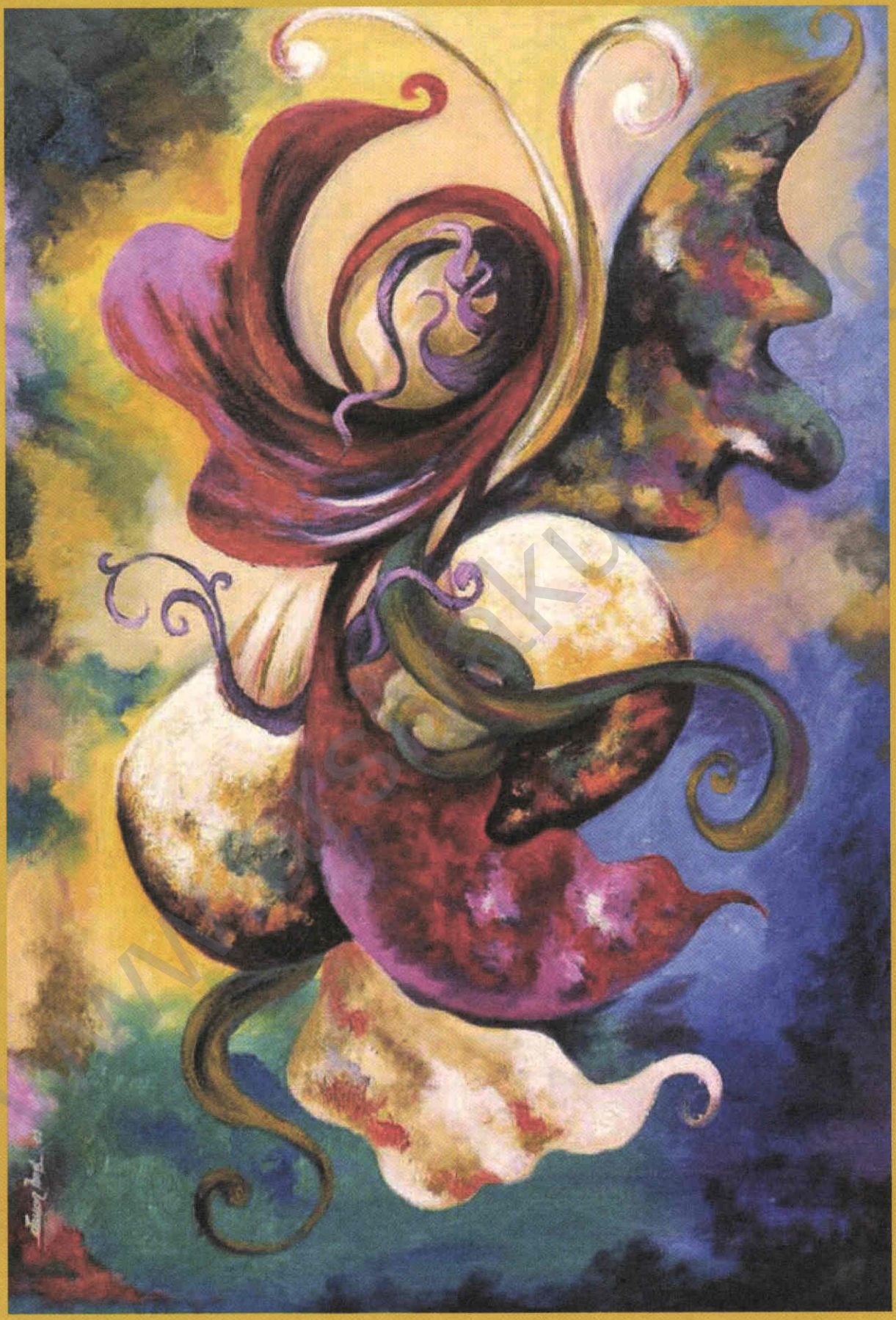

PERPEROKÊN NEMIR YÊN JOVAN HORÎ

FEWZÎ BÎLGE

Hunermend ji bo wê pêşangeha xwe ji hebanoka xwe ya binhişî beşek ji pirsgirêkên xwe yên neteweyî, civakî û zayendî bi forma –sembola- perperokan di wêneyên xwe de tevinandine.

Wekî ku tê zanîn perperok hêmaya emirkutbûnê ye lê wê ew hêmaya berovacî peresana wê emirdirêj, heta nemir kiriye. Sirûşta heyberan û sirûşta sirûştê bi hêza hunera xwe percivandiye û ji nû ve civandiye ser hev. Di pêvajoya afirandina wêneyên xwe de bê ku ji şêwaz û formên (lavlavk) ku wê derdibirin biqere ew berheminan pêk anîne.

Ramanên wê di nava hêmasaziya wê û tegînên hunerî de zîvirîne reng, form û livan. Formên ku afirandine di konsepteke îllegal de giş legalîze kirine. Her çiqas ne rast be jî perperok mê xuya dikin. Wê jî jinîtiya xwe bi mêbûna wan re hewta kiriye.

Di kompozîsyonên xwe de hunermend tu fikir rasterast nedaye tu kesan, xuyaye ku xwestiye tiştên ku bibêje an jî ji binerên ji xebatên wê tiştekî bistînin hinekî serê xwe bi wan biêşînin. Belkî jî mîna Joseph Beyûs dibêje; Ger huner rasterast û vekirî be wê çaxê çima huner? Naxwe huner hewce nake. Wêneyên wê

her çiqasî her yek bi serê xwe û di nava wan de mijarek hatibe hunandin jî di gişî wêneyên wê de mijarek bi tenê heye ew jî lênerîn û lêgerînên wê yên serbestiyê ne. Daxwazên xwe yên serbestiyê di nava skeletên perperokan de veşartiye û xwestiye xwe û mirovan mîna wan perperokan nazik, baş, bedew û nemir bike.

Jovan Horî mafdar e, ji ber ku di hunerê de naverok çi dibe bila bibe teqez ji zergava têgihîştina naverokê berfirehtir e. Wê di forma perperokan de ew zergava teng kiriye û perperok di nava paradoksekê de wekî form hew yek bi tenê hiştiye. Lê wê vê carê jî naverok di nava formekê de pir kiriye.

Wêneyên wê bedew, nûjen û xwerû ne lê ne bêhempa ne. Ger tiştek bêhempa be naxwe ew tê wê wateya ku huner mirî ye. Hêviya min ev e ku ev ne wêneyên wê yên herî baş bin.

www.aswelkurdi.org

Ji alîkî ve ji hezkirin û ne hezkirinên xwe mikur hatiye. Bi çavên jinekê -hunermendekê- rexneyên xwe yên bi dehan sal e ku nekirine û her dem di dilê xwe de veşartine jî di nava kurahiya berhemên xwe de kirine. Bi wan rexneyan hêla xwe ya siyasî, di nava çanda mêtingeriyê de nêzîkdayînên xwe yên hunerê û helwesta xwe ya polîtîk teyîsandiye her şaneyên berhemên xwe.

Gava mirov di nava berhemên wê de tîr dibe dibîne ku ew dîroka sedsalan di jiyana wê ya rojane de bê çiqas bandorên kûr yên neyînî li wê kirine. Lê wê bi hêza hunerên xwe bi formên sembolîk ew wênandine.

Pirsgirêkên mirovên nûjen yên ku dibe çareser bikirina serdestiya li hember xwezayê bû û mirovahiyê di nava pêvajoya dîrokê de ew bi dest xistine û di nava wê tekoşînê de jinê jî rola xwe lîstiye lê ji bo ku jin, jina nûjen êdî li hember serdestiya mêran jî serbestiya xwe bi dest bixe, huner amûreke herî xart e ku di roja me de ji bo jin pê bitekoşin û bi serkevin e. Jovan jineke nûjen e û îro amûreke xurt bi dest xistiye. Ez di hewildan û berhemên wê de wê hêzê dibînim.

Hunermend ku her dem di nava pêvajoya tevnesaziya afirandinê de nasname –sekna xwe- zelal dike û di nava dînamîkên veguhestinên civakê de xwe, civak û dinyayê şîrove dike.

Carînan mîna wê bi berhemên rasteqînî carinan jî bi berhemên razber bîr û boçînên xwe bi binerên xwe re par ve dike. ❋

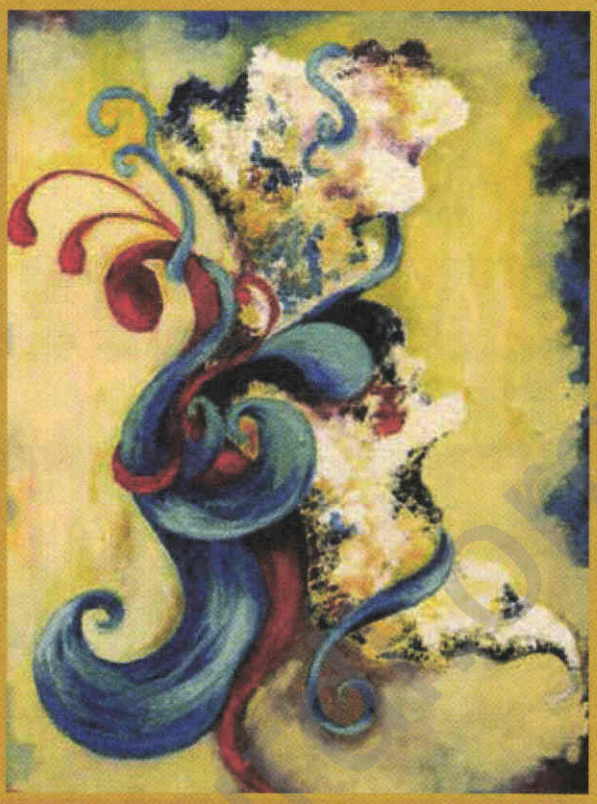

JOVAN HORÎ kî ye?

Ew di 1982'yan de li Batmanê hatiye dinyayê. Bi eslê xwe ji Cizîra Botanê ye. Dibistana lîseyê ji derve didomîne. Di zarokatiya xwe de ji wêneyê hezkiriye. Piştî ku wênesaz Fewzî Bîlge li Batmanê kargeha xwe ya wêneyan vekir (Soresor) li vê kargehê heft salan dersên huner, estetîk, dîrok û wêne û wêje bi zimanê kurdî perwerdehî dîtiye.

Hunermend Horî heya niha li Batman, Amed, Qoser, Îzmîr, Antalya, Heskîfê bi gelek hunermendan re peşengehên hevbeş vekiriye. Ji bilî wan li Batman, Farqîn, Îzmîr, Antalya û Heskîfê pêşengehên xwe yên xweser vekirine. A niha li bajarê Farqînê li Kargeha Zembilfroş ya Çand û Hunerê de dersên wêneyan dide. Di şeş salan li wir gelek şagirt gihandine û gelek carî ji wan re pêşangeh li dar xistine.

Di nava wênesazên bakur de cara yekem pêşengehek a girîng ya Şexsîyêtên Kurdan li dar xistiye û bûye sedema neqaşên girîng.

Pêşengehên wê yên xweser

- 1. Pêşangeha wê ya xweser: 26-29 berfanbar 2004, Îzmîr
- 2. Pêşangeha wê ya xweser: 22 rezber 2004, Qoser. 27 rezber - 03 cotmeh 2004, Batman. 27 rezber- 02 cotmeh 2005 Batman
- 3. pêşangeha wê ya xweser: 2006, Farqîn
- 4. pêşangeha wê ya xweser: 04-09 rezber 2007, Batman
- 5. pêşangeha wê ya xweser: 22-24 gelawêj 2008, Farqîn

www.arsivkurd.org

XAÇEPIRS

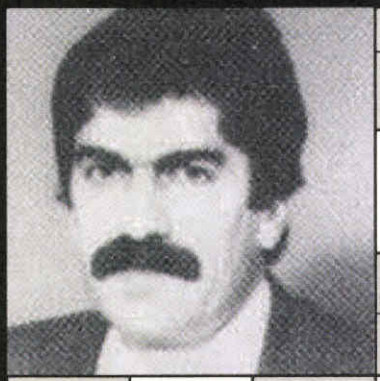

Dinya
"Mehmet..."
Şehîdek

Kurteya Odeya Tîceretê ya Navneteweyî.
Cem, bal

Di mît.a Hînd de xwedawenda rindî, dîrok û bextewariyê
Tifik, şomine

Koçî, mişextî
Şev

Parlamento
Orjînal

Xureka kuçikan
Kelb

Tîpa nehan a alfabeya kurdî

Zinarên meht, teht

Xem, tirs
Bagera tozê

Amûrek muzîkê
Deyn

Cejn

Bersiva neyênî
Cephe

Navçeyek Amedê
Pûrt

Totema herî girîng a Samiyên rojavayî

Romanek Mehmed Uzun
Paytexta Îtalyayê

Malûmat, agahî

Çiyayekî me

Amadekar: Rêbiwar Pîremêrd
E-mail: piremerd@yahoo.com

ŞÎFREYA VEŞARÎ

1	2	3	4	5

www.arsivakurdi.org

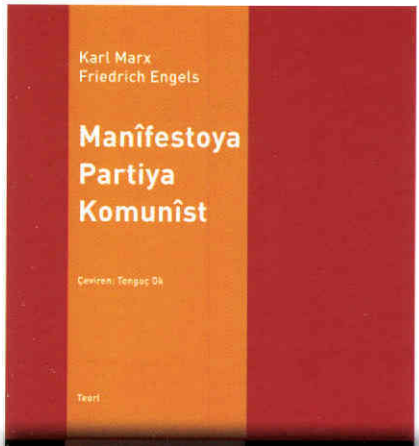

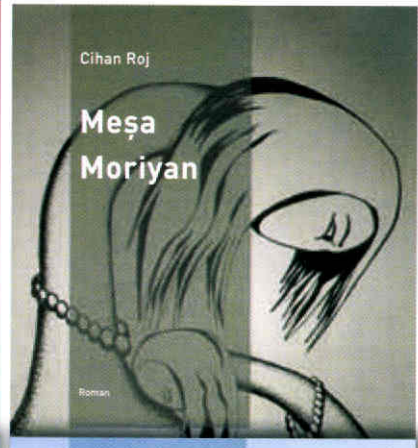

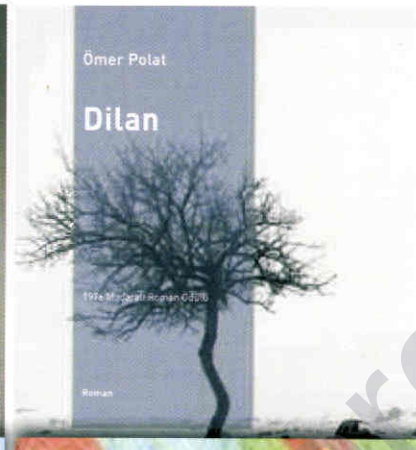

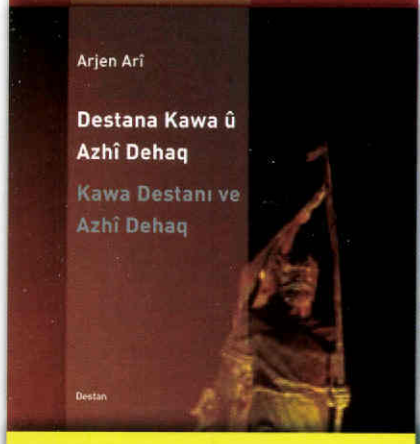

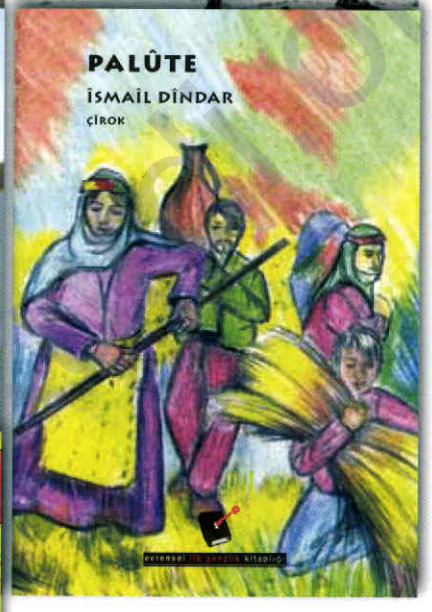

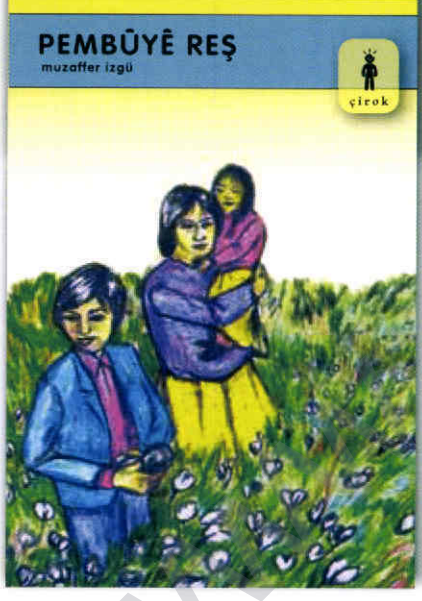

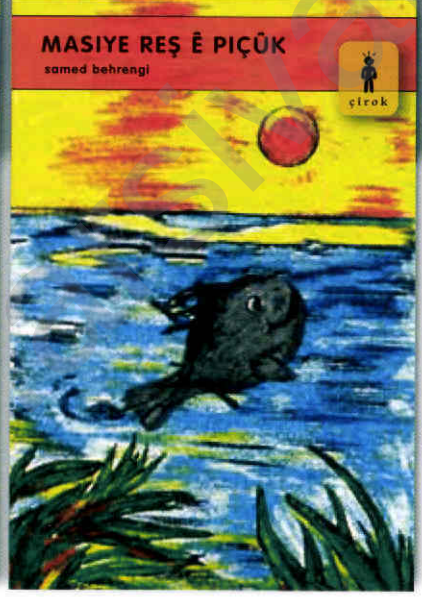

yayıncılığın toplumcu damarı

EVRENSEL BASIM YAYIN

TARLABAŞI BLV. KAMERHATUN MH.
ALHATUN SK. NO.25 BEYOĞLU İST.
T: +90 212 255 25 46 Pbx - F: +90 212 255 25 87
info@evrenselbasim.com - www.evrenselbasim.com

em bi pirtûkên xwe yê nû li fûara Amedê ne

yeni kitaplarımızla Diyarbakır kitap fuarındayız

KARİKA Tîroj

hincesu@hotmail.com

ISSN 1305-4775-16
9 771305 477514

www.gesidi.org